

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI, KİŞİLERARASI BAĞIMLILIK VE
İLİŞKİSEL SALDIRGANLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şilan YILMAZ

Malatya, 2024

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI, KİŞİLERARASI BAĞIMLILIK VE
İLİŞKİSEL SALDIRGANLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şilan YILMAZ

Danışman: Doç. Dr. Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ

Malatya, 2024

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ		Yayın Tarihi	
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ		Revizyon No	
		Revizyon Tarihi	
		Sayfa No	

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI, KİŞİLERARASI BAĞIMLILIK VE İLİŞKİSEL
SALDIRGANLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ

HAZIRLAYAN

Şilan YILMAZ

Jürimiz tarafından 03/12/2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez oybirliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İmza

- Doç. Dr. Ezgi SUMBAS
- Doç. Dr. Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ
- Dr. Öğrt. Üyesi Metin ÇELİK

ONAY

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve/..... sayılı kararıyla da uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Eyüp İZCİ

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ’un danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Çocukluk Çağı Travması, Kişilerarası Bağımlılık ve İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Şilan YILMAZ

ÖN SÖZ

Kelebeğin can bulma hikayesinde, tırtıl sınırları olarak gördüğü kozasını kendisi örerken zamanı geldiğinde kozasından yine kendisi çıkarak gözlerini yeni bir dünyaya kelebek olarak açmaktadır. Çocukluk çağı travması ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracılık rolünü incelediğim bu araştırmayı benim için bir kozadan çıkış hikayesi olarak değerlendiriyor, bu araştırma ile bilime katkıda bulunmuş olmayı umuyorum.

Çalışmamın başından sonuna kadar desteğini ve bilgisini esirgemeyen, aklıma takılan her soruyu daima içtenlikle yanıtlayan ve motivasyonumu diri tutan değerli danışman hocam Doç. Dr. Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ'a teşekkür ederim. Tez jürimde yer alarak tezimin gelişmesine katkı sunan değerli jüri üyeleri Doç. Dr. Ezgi SUMBAS, Dr. Öğrt. Üyesi Metin ÇELİK'e teşekkürlerimi sunarım. Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca kendilerinden ders aldığım, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım kıymetli hocalarım Prof. Dr. Özcan SEZER, Prof. Dr. Emine DURMUŞ, Prof. Dr. Abdullah ATLI, Dr. Öğr. Üyesi Yüksel ÇIRAK'a teşekkür ederim. Yüksek lisansın bana kazandırdığı değerlerden olan Feride ÇELİK'e sürecin dayanışma içinde ilerlemesindeki katkısı için teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında olduğu gibi zorlu geçen tez yazım sürecimde de yanımda olan, deneyimlerini benimle paylaşan ablam Tuba DİNDAROĞLU'na, hayatım boyunca dualarını, desteğini hiç eksik etmeyen annem Aliye YILMAZ, babam Ahmet YILMAZ ve en kıymetlim olan sevgili aileme teşekkür eder; çalışmamı anneme ithaf ederim.

Şilan YILMAZ

ÖZET

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI, KİŞİLERARASI BAĞIMLILIK VE İLİŞKİSEL SALDIRGANLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YILMAZ, Şilan

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ

Aralık-2024, x+129 sayfa

Araştırmada, üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travması ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracılık rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, İnönü Üniversitesinde öğrenim görmekte olan 18-49 yaş aralığındaki (ortalama yaş = 21.86, standart sapma = 3.73) 696 (505 kadın, 191 erkek) öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Çocukluk Çağı Travmaları Anketi (CTQ-28), Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği (ARİLSÖ) ve Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır. Araştırma modelinde yer alan değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile gerçekleştirilmiştir. Çocukluk çağı travması ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracılık rolünü incelemek için Process Makro uygulaması ve bootstrapping tekniği kullanılarak analizler yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda çocukluk çağı travması ile kişilerarası bağımlılık, kişilerarası bağımlılık ile ilişkisel saldırganlık ve çocukluk çağı travması ile ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çocukluk çağı travması ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracılık rolü incelendiğinde dolaylı etkinin anlamlı olduğu ve bu ilişkiye kişilerarası bağımlılığın kısmi olarak aracılık ettiği bulguları elde edilmiştir. Elde edilen bulgular ilgili alan yazın ışığında tartışılmış, uygulayıcı ve araştırmacılar için çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Çocukluk Çağı Travması, İlişkisel Saldırganlık, Kişilerarası Bağımlılık, Üniversite Öğrencileri

ABSTRACT

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDHOOD TRAUMA, INTERPERSONAL ADDICTION AND RELATIONAL AGGRESSION

YILMAZ, Şilan

Master, İnönü University, Institute of Educational Sciences Guidance and Psychological

Counseling Thesis advisor: Assoc. Prof. Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ

December-2024, x+129 page

The study aimed to examine the mediating role of interpersonal dependence in the relationship between childhood trauma and relational aggression in university students. The study included 696 (505 female, 191 male) students between the ages of 18-49 (average age = 21.86, standard deviation = 3.73) studying at İnönü University. Personal Information Form, Childhood Traumas Questionnaire (CTQ-28), Relational Aggression in Friendship Relationships Scale (ARILSÖ) and Interpersonal Dependency Scale Short Form were used to collect data. The relationships between the variables in the research model were analyzed using Pearson correlation analysis. In order to examine the mediating role of interpersonal dependence in the relationship between childhood trauma and relational aggression, analyses were conducted using Process Macro application and bootstrapping technique. As a result of the analyses, it was found that there were significant positive relationships between childhood trauma and interpersonal dependence, interpersonal dependence and relational aggression, and childhood trauma and relational aggression. When the mediating role of interpersonal dependence in the relationship between childhood trauma and relational aggression was examined, it was found that the indirect effect was significant and interpersonal dependence partially mediated this relationship. The findings were discussed in the light of the relevant literature and various suggestions were presented for practitioners and researchers.

Keywords: Childhood Trauma, Relational Aggression, Interpersonal Dependency, University Students

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
BÖLÜM I.....	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	12
1.5. Araştırmanın Sayıltıları (Varsayımları)	12
1.6. Tanımlar.....	12
BÖLÜM II	14
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	14
2.1. Çocukluk Çağı Travması	14
2.1.2. Çocukluk Çağı Dönemi İstismarı ve İhmali	15
2.1.2.1. Fiziksel İstismar	15
2.1.2.2. Duygusal İstismar	16
2.1.2.3. Cinsel İstismar	17
2.1.2.4. Fiziksel İhmal	17
2.1.2.5. Duygusal İhmal.....	18
2.1.3. Psikanalitik Yaklaşım’a göre Çocukluk Çağı Travması	19
2.1.4. Bireysel Psikoloji Yaklaşımı’na göre Çocukluk Çağı Travması.....	20
2.1.5. Nesne İlişkileri Kuramı’na göre Çocukluk Çağı Travması	20
2.1.6. Bağlanma Kuramı’na göre Çocukluk Çağı Travması	21
2.1.7. Bilişsel Yaklaşım’a göre Çocukluk Çağı Travması	22
2.1.8. Şema Terapi’ye göre Çocukluk Çağı Travması	23
2.2. Kişilerarası Bağımlılık.....	24
2.2.1. Kişilerarası Bağımlılık ve Bağlanma.....	24
2.2.2. Psikanalitik Yaklaşım’a göre Kişilerarası Bağımlılık	25

2.2.3. Nesne İlişkileri Kuramı'na göre Kişilerarası Bağımlılık.....	26
2.2.4. Sosyal Öğrenme Yaklaşımı'na göre Kişilerarası Bağımlılık	27
2.2.5. Davranışçı Öğrenme Yaklaşımı'na göre Kişilerarası Bağımlılık.....	28
2.2.6. Bilişsel Yaklaşım'a göre Kişilerarası Bağımlılık	28
2.2.7. Bilişsel-Etkileşimci Model'e göre Kişilerarası Bağımlılık	29
2.3. İlişkisel Saldırganlık	33
2.3.1. İlişkisel Saldırganlık ile İlişkili Kavramlar	35
2.3.1.1. Dolaylı Saldırganlık	35
2.3.1.2. Sosyal Saldırganlık	36
2.3.2. Psikanalitik Yaklaşım'a göre Saldırganlık	37
2.3.3. Bireysel Psikolojiye göre saldırganlık.....	38
2.3.4. Nesne İlişkileri Kuramı'na göre Saldırganlık.....	39
2.3.5. Sosyal Öğrenme Yaklaşımı'na göre Saldırganlık	39
2.3.6. Davranışçı Öğrenme Yaklaşımı'na göre Saldırganlık.....	40
2.3.7. Varoluşçu Psikoloji Yaklaşımı'na göre Saldırganlık	40
2.3.8. Sosyal Bilgi İşleme Yaklaşımı'na göre İlişkisel Saldırganlık.....	41
2.4. İlgili Araştırmalar	42
2.4.1. ÇÇT Deneyimi, Kişilerarası Bağımlılık ve İlişkisel Saldırganlık Değişkenleri ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar.....	42
2.4.2. ÇÇT Deneyimi, Kişilerarası Bağımlılık ve İlişkisel Saldırganlık Değişkenleri ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar	46
BÖLÜM III.....	51
3. YÖNTEM	51
3.1. Araştırma Modeli	51
3.2. Çalışma Grubu	51
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları	52
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	53
3.3.2. Çocukluk Çağı Travmaları Anketi (CTQ-28)	53
3.3.3. Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği (ARİLSÖ)	54
3.3.4. Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği Kısa Formu	55
3.4. Verilerin Analizi	56
BÖLÜM IV.....	59
4. BULGULAR.....	59
4.1. Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler	59

4.2. CTQ-28, ARİLSÖ ve Kişilerarası Bağımlılık Kısa Form Ölçme Araçlarının DFA Sonuçları	59
4.2.1. CTQ-28 Ölçme Aracının DFA Sonuçları.....	60
4.2.2. ARİLSÖ Ölçme Aracının DFA Sonuçları.....	61
4.2.3. Kişilerarası Bağımlılık Kısa Form Ölçme Aracının DFA Sonuçları.....	62
4.3. Araştırma Hipotezlerine İlişkin Bulgular	63
4.3.1. ÇÇT'nin İlişkisel Saldırganlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular.....	63
4.3.2. ÇÇT ve İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası Bağımlılığın Aracı Rolüne İlişkin Bulgular	64
BÖLÜM V	66
5. TARTIŞMA ve YORUM	66
5.1. ÇÇT ile İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	66
5.2. ÇÇT ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	67
5.3. Kişilerarası Bağımlılık ve İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	69
5.4. ÇÇT ve İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası Bağımlılığın Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	70
BÖLÜM VI.....	73
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	73
6.1. Sonuçlar	73
6.2. Öneriler	73
6.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	73
6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	74
KAYNAKÇA	76
EKLER	120

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1 Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri	52
Tablo 2 Değişkenlere Ait Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları	57
Tablo 3 Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler.....	59
Tablo 4 Bootstrap Analiz Sonuçları.....	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kişilerarası bağımlılığın üç boyutu	31
Şekil 2. Hipotetik model	51
Şekil 3. Bağımsız (yordayıcı) değişkenin bağımlı (sonuç) değişken üzerindeki toplam etkisini öngören basit etki modeli	58
Şekil 4. Aracı değişkenin dâhil edilmesiyle aracı değişken, bağımsız (yordayıcı) ve bağımlı (sonuç) değişkenler arasındaki ilişkiyi öngören hipotetik model	58
Şekil 5. CTQ-28 ölçme aracına ilişkin DFA.....	60
Şekil 6. ARİLSÖ ölçme aracına ilişkin DFA	61
Şekil 7. Kişilerarası Bağımlılık Kısa Form ölçme aracına ilişkin DFA	62
Şekil 8. ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki toplam etki.....	63
Şekil 9. Aracı değişkenin dâhil edildiği analiz modeli	64

KISALTMALAR LİSTESİ

AFA: Açımlayıcı Faktör Analizi

AMOS: Analysis of Moment Structures

ARİLSÖ: Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği

CFI: Comparative Fit Indices

CTQ-28: Çocukluk Çağı Travmaları Anketi

ÇÇT: Çocukluk Çağı Travması

DFA: Doğrulayıcı Faktör Analizi

GFI: Goodness of Fit Indices

KB: Kişilerarası Bağımlılık

MMPI: Minnesota Multiphasic Personality Inventory

NIS-4: 4. Çocuk İstismarı ve İhmaliyle İlgili Ulusal İnsidans Araştırması

NNFI: Non-Normed Fit Index

RMR: Root Mean Squarw Square Residuals

RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation

SCL-90-R: The Symptom Checklist-90-Revised

SPSS: Statistical Package For Social Sciences

SRMR: Standardized Root Mean Square Residual

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

WHO: World Health Organizasyon

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, hipotezleri, sayıtları (varsayımları), sınırlılıkları ve araştırmada geçen temel kavramların tanımları yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Nasıl bir çocukluk geçirdiğimiz, gelecekte nasıl ilişkiler kuracağımızı belirleyebilir. Örneğin çocuklukta yaşanan olumlu deneyimler, diğerleriyle sağlıklı yakın ilişkiler kurmayı sağlayabilirken olumsuz deneyimlerle tam tersi de olabilir. Yani olumsuz deneyimler diğerleriyle sağlıklı yakın ilişkiler kurmayı sekteye uğratabilir. Yapılan araştırmalar çocukluk çağı travmatik deneyimlerin arkadaş, partner ve önemli diğerleriyle ilişkilerde sorunlar yaşanabileceğine işaret etmektedir (Busby vd., 2011; Dinç ve Küçük, 2021; Huh vd., 2014). Dolayısıyla yakın ilişkilerde yaşanan olumsuz deneyimler ilişkinin devamlılığını tehdit edebilir.

Yakın ilişkilerin kurulduğu ilk yer aile olmasına rağmen bir insan önemli diğerleriyle (arkadaş, partner) ilişkiler geliştirerek bu ihtiyacı karşılamayı sürdürür. Arkadaşlarla ya da partnerle kurulan kişilerarası ilişkiler ise kimi zaman yakınlık kurma ihtiyacının ötesinde şiddet (Stets ve Pirog-Good, 1987) gibi istenmeyen durumlarla sonuçlanabilir. Şiddet, kişilerarası ilişkilere ciddi zarar verir; bunların bir kısmının onarılması her zaman mümkün olmayabilir (Amar ve Gennaro, 2005; Graham vd., 2021; Montgomery vd., 2017). Özellikle şiddet süreklilik sergilediğinde kişilerarası ilişkilere verdiği hasarların boyutu artmaktadır (Both vd., 2019). Bu nedenle saldırganlığın bir yansıması olarak karşımıza çıkan şiddet (J. Allen ve Anderson, 2017) uzun süredir araştırmacıların dikkatini çekmektedir (Loeber ve Hay, 1997; Miller ve McCaw, 2019; Myhill, 2017; Swasti vd., 2023; Woods ve Ashley, 2007).

Toplumda hem şiddete maruz kalma hem de şiddet uygulama yaygın bir şekilde görülmektedir (Breiding vd., 2014; Özerkmen ve Gölbaşı, 2012). Bu nedenle, şiddet yalnızca maruz kalanlar için değil, tüm toplumun geneli için ciddi bir halk sağlığı sorunudur (Prather vd., 2012). Kişilerarası ilişkilerin yoğun olduğu dönemlerden biri olan üniversite yılları ise içinde yaşanan ve etkileşimde bulunulan sosyal ortam nedeniyle şiddet maruziyeti ve şiddet uygulama davranışları açısından riskli bir

dönemdir (Duval vd., 2020). Straus'un (2004) yaptığı araştırma her üç üniversite öğrencisinden birinin şiddet uyguladığını ortaya koymaktadır. Kişilerarası ilişkilerde şiddete uğrama ya da şiddeti uygulama yaşının 15 ile 30 arasında değiştiği görülmektedir (DeGue vd., 2019; Jennings vd., 2017; Machado vd., 2010; Straus, 2004). Bu bulgular, ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde yer alan bireylerin şiddete yönelmesinde rol oynayan faktörlerin araştırılmasının önemli bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Şiddeti uygulayanın daha önce şiddet kurbanı olması (Park vd. 2019), çocuklukta ihmal ve istismar edilmeleri, şiddetin en önemli nedenleri arasındadır (Fang ve Corso, 2007; Manchikanti Gómez, 2011). Şiddeti uygulayan bireylerde şiddetin uygulandığı bireyi kontrol etme, terk edilme korkusu, yakın kişilerarası bağları sürdürmede işlevsizlik (Rode vd., 2015) ve yakınlık arayışı içinde olma (Dutton, 2007) ön plana çıkmaktadır. Bir bireyin ilişkiyi sürdürme ya da koparmama niyetiyle şiddete başvurması dikkat çekicidir. Çünkü insanlar bundan zarar da görse ilişkiyi sürdürme gayesiyle şiddet uygulamaktan geri durmamaktadır.

İşlevsel olmayan kişiler arası ilişkileri sürdürme, sosyal becerilerde yetersizlik hissi yaşama (Overholser, 1997), ilişkiyi sürdürmek için ne gerekiyorsa yapma ve saldırgan davranışlar gösterme (Wigman vd., 2008) kişilerarası bağımlılık kavramına işaret etmektedir. Son yıllarda ilişkilerde yaşanan şiddet ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkinin araştırıldığı görülmektedir (Ha vd., 2021; Vállora vd., 2021). Bunun en önemli sebepleri, şiddetin zarar verici boyutlarının artması (WHO, 2022) ve kişilerarası ilişkileri sekteye uğratmasıdır (Both vd., 2019). Kişilerarası bağımlılığın kişilerarası ilişkilerde yaşanabilecek bazı sorunları beraberinde getirdiği söylenebilir. Kişilerarası bağımlılığın, ilişkilerde duygusal istismara açık hale gelme (Kemaloğlu, 2021), aile içi şiddeti uygulama (T. Kane vd., 2000), şiddetin olduğu bir ilişkiye geri dönme (Jenkins, 2017) ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Kişilerarası bağımlılık arttıkça aile içi şiddetin (Buttelli vd., 2005; Murphy vd., 1994) ve yakın partner şiddetinin (F. Kane ve Bornstein, 2016; Gray, 2009) arttığı görülmektedir. Bu bulguları yorumlayabilmek için öncelikle kişilerarası bağımlılığın doğasının bilinmesi gerekmektedir.

Kişilerarası ilişkilerde gözlemlenen kişilerarası bağımlılık, bir bireyin diğer bir bireyin yakınlığına, onayına ve varlığına ihtiyaç duyması şeklinde açıklanmaktadır (Bornstein, 2005b; Hirschfeld vd., 1977). Kişilerarası bağımlı bireyler; bir başkasından bakım, rehberlik, koruma ve destek alma eğilimi gibi pasif özelliklerin yanında bazı

durumlarda oldukça aktif olabilmekte ve hatta saldırgan davranışlar (yakın ilişkilerde şiddet uygulama gibi) göstermektedir (Bornstein, 2011). Kişilerarası bağımlılığı yüksek olan bireyler bir başkasına duygusal olarak güven duyma ihtiyacı, özerk olamama ve öz güven eksikliği, diğerleriyle temas kurma isteği ve bağımlı olunan kişiyi kaybetme korkusuyla (Hirschfeld vd., 1977; Overholser, 1997) kolayca saldırgan davranışlara başvurabilirler (Kachadourian vd., 2013; T. Kane vd., 2000).

Saldırganlık zarar verme niyetiyle yapılan herhangi bir davranıştır (Anderson ve Bushman, 2002). Saldırgan davranış, doğrudan şiddet içeren fiziksel ya da sözel saldırganlığı ve dolaylı saldırganlığı içermektedir (Björkqvist vd., 1994). Crick ve Grotpeter (1995), dolaylı saldırganlık kavramını ilişkisel saldırganlık kavramı olarak ele almıştır. Literatürde fiziksel saldırganlık ön plana çıksa da (Coker vd., 2015; Hettrich ve O'Leary, 2007; L. Chang vd., 2016; Nivette vd., 2019; Stets, 1990) ilişkisel saldırganlığın kişilerarası ilişkilere nasıl yön verdiğine ilişkin ilginin arttığı görülmektedir (Carrol vd., 2010; Reardon vd., 2018; Verona vd., 2008). İlişkisel saldırganlık yaşları küçük çocuklardan (Brittain ve Vaillancourt, 2024) ergen (Cillessen ve Mayeux, 2004) ve yetişkinlere (Coyne vd., 2011) kadar her yaş grubunda görülebilmektedir. İlişkisel saldırganlık, bilinçli olarak manipülasyona başvurma yoluyla başkalarına ve içinde bulunulan ilişkiye çatışmacı bir yaklaşımla zarar verme davranışdır (Crick ve Grotpeter, 1995). İlişkisel saldırganlık; iki kişi arasındaki ilişkide diğeriyle konuşmamak, beraber vakit geçirmemek, kasıtlı olarak diğeri görmezden gelmek ya da arkadaşlık ve o kişiye olan sevgiyi geri almakla tehdit etmek gibi dışlama davranışlarını içermektedir (Xie vd., 2003). Nasıl ki fiziksel saldırganlığın nedenlerini araştırmak önemliyse ilişkisel saldırganlığın nedenlerini bilmek de o kadar önemli olacaktır. Çünkü ilişkisel saldırganlığın, çocuk ve ergenlerin duygusal ve sosyal işlevlerine zarar verdiği (Voulgaridou ve Kokkinos, 2019), olumsuz akran ilişkileri ile ilişkili olduğu (Berger, 2007), yetişkinlerde ise partner (Moroń ve Mandal, 2021) ve evlilik (Martin vd., 2015) gibi yakın ilişkilerde zorluklara neden olduğu görülmektedir. İlişkisel saldırganlığın temelinde ise Michiels ve diğerlerine (2008) göre, güvensiz bağlanma yatmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, yetişkinlikteki romantik ilişkide görülen ilişkisel saldırganlık çocukluk döneminde güvensiz bağlanma ile ilişkilidir (Choi ve Lim, 2023). Yani geçmişteki deneyimlerin ilişkisel saldırganlığa zemin hazırlayabildiğini söyleyebiliriz.

Bireyler çocukluktan itibaren diğerleri, çevre ve kendilerine yönelik fikirler geliştirirler (J. Beck, 2014). Travmatik geçmişi olan bireyler ise olumsuz deneyimlerinin sonucunda diğerlerini katı ve sert olarak görebilmektedir (Drapeau ve Perry, 2004). Örneğin ihtiyaçların karşılanması, anne/bakım veren ile güvenli bir bağlanma geliştirmiş olmak bireyin dünyayı güvenilir bulmasına ve iyimser yaklaşmasına; ihmal edilmek, duygusal ihtiyaçların karşılanmamış olması ya da anne/bakım veren ile yıkıcı ilişkiler geliştirmiş olmak bireyin dünyayı güvensiz algılamasına ve kötümser yaklaşmasına neden olmaktadır (Bornstein, 2005b; Young vd., 2003).

Erken dönemde yaşanan travmatik deneyimler, bireyin düşmanca ve saldırganca davranmasına yol açabilmektedir. Çocukluk dönemindeki travmalar; fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal, duygusal ihmal (Bernstein vd., 1994), zorbalık ve kötü muamaleye maruz kalma ya da ebeveyn kaybı ile ilişkilidir (McKay vd., 2021). Çocukluk çağı travması (ÇÇT), erken dönemde ortaya çıkan güvensiz bağlanma stili ile pozitif yönde (Erozkan, 2016; Voestermans vd., 2021); güvenli bağlanma stili ile negatif yönde ilişkili bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır (Erozkan, 2016). Bir nevi ÇÇT, güvensiz bağlanmaya zemin hazırlayarak (Unger ve De Luca, 2014; Waldinger vd., 2006) bağlanma stilleri gibi erken dönem ilişkilerine etki etmektedir. Ne yazık ki ÇÇT deneyimlerinin uzun vadeli olumsuz etkileri söz konusudur (Briere vd., 1988). Bu olumsuz etkiler bireyin hem kendisini hem de kişilerarası ilişkilerini etkileyecek yönde ortaya çıkmaktadır. Yaşamın sonraki dönemlerinde görülen depresyon (Anda vd., 2002; Mandelli vd., 2015), düşük benlik saygısı, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtileri, cinsel işlev bozukluğu (Roesler ve McKenzie, 1994), somatizasyon (Waldinger vd., 2006) ve kaygı (Hovens vd., 2010; Huh vd., 2014) bireyin doğrudan kendisi üzerindeki etkileridir. ÇÇT deneyiminin bir diğer etkisi diğerleriyle kurulan yani kişilerarası ilişkiler üzerinedir. Yaşları küçük ve istismar mağduru olan çocuklarla yapılan bir çalışma, çocukların akranlarından ve bakım verenlerden kaçınma davranışları ve onlara karşı saldırganca bir tutum sergilediklerini göstermektedir (George ve Main, 1979). Çocuklukta ihmal yaşayan yetişkin bireylerin daha az esnek davrandıkları ve kişilerarası ilişkilerde uzlaşmada zorluk yaşadıkları belirtilmektedir (Drapeau ve Perry, 2004). Diğer araştırmalar ise ÇÇT deneyimlerinin kişilerarası ilişkilerin kalitesini (Davis vd., 2001), ilişki doyumunu (Morissette Harvey vd., 2023; Nguyen vd., 2017) düşürdüğünü;

boşanma olasılığını artırdığını (MacIntosh ve Ménard, 2021) ortaya koymaktadır. Aynı zamanda ÇÇT geçmişi olan bireylerin kötü muamelede bulundukları, şiddet uygulama ve saldırgan davranışlar sergileme düzeyinin yüksek olduğu (Bosqui vd., 2014; Fulu vd., 2017; Sarchiapone vd., 2009a) ve kişilerarası ilişkilerde daha fazla problem yaşadıkları bilinmektedir (Drapeau ve Perry, 2004; Huh vd., 2014). Özetle ÇÇT deneyimi bireyin sadece geçmişini değil, bugününü ve bugünkü ilişkilerini de yönlendirebilmektedir.

ÇÇT, kişilerarası ilişkilerde ortaya çıkan saldırgan davranışlardan sorumlu tutulmaktadır (B. Allen, 2011; Dinç ve Küçük, 2021; Sarchiapone vd., 2009a, Sarchiapone vd., 2009b). ÇÇT deneyimi sadece saldırganlığı (B. Allen, 2011; Sarchiapone vd., 2009a) değil, aynı zamanda kişilerarası bağımlılığı (Tolan ve Tümer, 2023) da pozitif yönde yordamaktadır. Yani ÇÇT deneyimi geçiren bireyler kişilerarası ilişkilerinde hem saldırgan hem de bağımlı davranışlar gösterebilir. Ancak ÇÇT deneyimi geçiren her bireyin, saldırgan davranışlar göstermesi beklenmez. Bu nedenle ÇÇT deneyimi ile saldırganlık arasındaki ilişkide rol oynayan değişkenlerin bilinmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Artan şiddetin önüne geçilmesi ve sağlıklı sosyal ilişkilerin gelişmesi için saldırgan davranışların ardındaki nedenlerin bilinmesi gerekmektedir. Çünkü saldırganlık, kişilerarası ilişkilerdeki şiddete zemin hazırlamaktadır (J. Allen ve Anderson, 2017; Prather vd., 2012). İlişkisel saldırganlığın da şiddet kapsamında olduğunu ve arkadaşlık ilişkilerinde görülebileceğini söylemek mümkündür.

Kişilerarası ilişkilerin önemli olduğu üniversite yıllarında, özellikle arkadaşlık ilişkilerini etkileyen değişkenlerden biri olan ilişkisel saldırganlık üzerine yapılan araştırmaların her geçen gün arttığı göze çarpmaktadır (Deason vd., 2019; Thomas, 2019). Çünkü ilişkisel saldırganlık, arkadaşlıklara zarar vermektedir (Crothers vd., 2014). Benzer şekilde ÇÇT deneyimi (Flynn vd., 2014) ve kişilerarası bağımlılık (Bornstein, 2006a) da, arkadaşlık ilişkisinin kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlığının ardında yatan nedenleri belirlemek, bu konuda anlayışımızın derinleşmesine yardımcı olabilir. İlişkisel saldırganlığın işlevsel olmayan ilişkilerle bağlantılı olduğu (Handley vd., 2019), kişilerarası bağımlılık arttıkça ilişkilerdeki şiddetin arttığı (Bowen vd., 2005) ve üniversite öğrencileri arasında şiddetin yaygınlığı (Duval vd., 2020) düşünüldüğünde; ÇÇT deneyimi, kişilerarası bağımlılık ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkinin

incelenmesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak literatürde ÇÇT deneyimi, kişilerarası bağımlılık ve ilişkisel saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Mevcut çalışmada kişilerarası ilişkileri etkileyen ÇÇT, kişilerarası bağımlılık ve ilişkisel saldırganlık değişkenleri arasındaki ilişkiyi ve ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracı rolünü incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın hipotezleri aşağıda sunulmuştur.

H₁: ÇÇT, ilişkisel saldırganlığı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordamaktadır.

H₂: ÇÇT, kişilerarası bağımlılığı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordamaktadır.

H₃: Kişilerarası bağımlılık, ilişkisel saldırganlığı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordamaktadır.

H₄: ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkiye kişilerarası bağımlılık aracılık etmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Erikson (1968), yakınlığa karşı yalıtılmışlık krizinin yaşandığı dönem olarak genç yetişkinlik yıllarına işaret ettiği için, üniversite yılları kişilerarası ilişkilerin zirvede olduğu bir dönemdir. Bu nedenle üniversite öğrencileri kişilerarası ilişkilere daha fazla yatırım yapmaktadır (Nas, 2017). Bu, üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerde başarılı olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü yapılan araştırmalar üniversite öğrencilerinin sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurmakta zorlandıklarını göstermektedir (Fass vd., 2008; Schwartz vd., 2015; Uğur ve Kılıç, 2021). Kişilerarası ilişkileri sekteye uğratan en önemli değişkenlerden birinin saldırganlık olduğu anlaşılmaktadır (Quan vd., 2021). Saldırganlığın göstergelerinden biri olan şiddetin üniversite öğrencileri arasında yaygınlığı azımsanmayacak düzeydedir. Yapılan bir meta-analiz çalışması her 5 üniversite öğrencisinden 1'inin şiddete maruz kaldığı ya da şiddet uyguladığını ortaya koymaktadır (Lund vd., 2017). Bu nedenle şiddeti tetikleyen saldırganlığın altında yatan gerekçelerin belirlenmesi önemlidir. Saldırganlığın şiddete başvurmadan uygun yollarla

açığa çıkarılması mümkün olduğuna göre, şiddeti önlemek için saldırganlığın arkasındaki nedenler konusunda yeterince bilgi sahibi olunması gerektiği açıktır (Anderson ve Bushman, 2002). Bununla birlikte daha az görünür olan ancak sıklıkla ortaya çıkan saldırgan davranışları fark etmek de önemlidir (Prather vd., 2012).

Saldırganlık, genellikle doğrudan sergilenen fiziksel saldırganlık olarak kabul görmektedir (Underwood vd., 2001). Oysa bireylerin ilişkisel saldırganlığa da başvurduğu bilinmektedir (Marsee vd., 2008; Miller-Ott ve Kelly, 2013). İlişkisel saldırganlık; son yıllarda araştırmalarda yaygınlığı artan (Casper vd., 2020; Coyne vd., 2020; Long ve Li, 2020; Voulgaridou ve Kokkinos, 2023; Weyns vd., 2017), kişilerarası ilişkilere özgü ve fiziksel olmayan bir saldırganlık türü (Wright ve Benson, 2010) olarak literatürde yerini almıştır. İlişkisel saldırganlık toplum tarafından basit bir saldırganlık türü olarak algılanmaktadır (Pronk ve Zimmer-Gembeck, 2010; Swearer, 2008). Oysa fiziksel saldırganlıktan farklı olan ilişkisel saldırganlığın, gizil bir saldırganlık türü olarak masum olmadığı açıktır (Xie vd., 2002). Yapılan araştırmalar ilişkisel saldırganlığın partner şiddetinin faili ve mağduru olmayı yordadığını (Wright ve Benson, 2010); arkadaşlık (M. Baumgardner ve Boyatzis, 2018), partner (Linder vd., 2002) ve evlilik (Carrol vd., 2010; Coyne vd., 2017) ilişkisinin kalitesini düşürdüğünü; arkadaşlık ilişkilerinde akran kabulünü azalttığını (Zimmer-Gembeck vd., 2005) göstermektedir. Bu durum örtük bir saldırganlık türü olan ilişkisel saldırganlığın kişilerarası ilişkilere zarar verdiğini ve bu nedenle yakından incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İlişkisel saldırganlık; diğeriyle konuşmamak, beraber vakit geçirmemek, kasıtlı olarak diğeri görmezden gelmek ya da arkadaşlığı ve o kişiye olan sevgiyi geri almakla tehdit etmek gibi dışlama davranışlarını içermektedir (Xie vd., 2003). İlişkisel saldırganlık, maruz kalan bireylerin öz saygılarının zedelenmesine neden olabilir çünkü ilişkisel saldırganlık kişinin fiziksel görünümüne yönelik algısından yakın ilişkiler kurma becerisine kadar kişinin benliğine yönelik bir tehdittir (Paquette ve Underwood, 1999). İlişkisel saldırganlık mağduru bireyler de bu duruma maruz kaldıkça düşmanca bir tavır alıp, ilişkisel saldırgan davranışlar gösterebilirler (Erzi, 2022). Yapılan araştırmalar bu düşüncüyü doğrulamaktadır (Casper ve Card, 2017; Ostrov, 2010). İlişkisel saldırganlığa maruz kalmanın saldırganlığın faili olmaya neden olduğu görülürken maruz kalan birey aynı zamanda bireysel ya da ilişkisel olarak da zorluk yaşayabilmektedir. İlişkisel saldırganlığa maruz kalan bireylerde yalnızlık, akran reddi

gibi uyum problemleri görülürken (Crick ve Bigbee, 1998), evlilik ilişkisi gibi yakın ilişkilerde ilişkisel saldırganlığa maruz kalmak ise depresyona neden olabilmektedir (C. Cramer, 2015). İlişkisel saldırgan olmak da en az mağdur olmak kadar ruh sağlığı üzerinde etkilidir. İlişkisel saldırganlık, depresyon ve anksiyete gibi içselleştirme sorunları ile ilişkili olabilmektedir (Card vd., 2008; Murray-Close vd., 2007). Romantik ilişkilerde ilişkisel saldırganlık nedeniyle sosyal kaygı, yalnızlık ve depresif belirtilere ek olarak uyuşturucu ve alkol kullanımı görülebilmektedir (Bagner vd., 2007; Dibello vd., 2017). Gerek doğrudan gerekse dolaylı saldırganlığın hem faillerin hem de mağdurların ruh sağlığı üzerinde bozucu etkilerinin olduğu açıktır. İlişkisel saldırganlık üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla çocuk ve ergenler üzerinde gerçekleştirildiği, yetişkinler üzerinde yeterince incelenmediği belirtilmektedir (Schmeelk vd., 2008). Ancak son yıllarda, genç yetişkinlerdeki ilişkisel saldırganlığın, romantik ilişkiler üzerindeki etkilerinin incelendiği görülmektedir (Johnson ve Moore, 2022; Murray-Close vd., 2010; N. Hayes vd., 2021). Sadece romantik ilişkilerde değil tüm kişilerarası ilişkilerde, ilişkisel saldırganlığın ortaya çıkabileceği düşünüldüğünde, ilişkisel saldırganlığın altında yatan nedenlerin araştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Dahası saldırganlığın şiddet kapsamında olduğu, ilişkisel saldırganlıkla fiziksel saldırganlığın bir arada görüldüğü (Oka vd., 2014; Swearer, 2008) göz önünde bulundurulduğunda ilişkisel saldırganlığın yakından incelenmesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bu noktada “İlişkisel saldırganlığın öncülleri nelerdir?” akla ilk gelen sorudur. Yapılan araştırmalar bu soruya verilebilecek yanıtlardan birinin ÇÇT deneyimi olduğunu ortaya koymaktadır (Auslander vd., 2016; Burnette ve Reppucci, 2009; Ding vd., 2023; T. Li vd., 2023).

İlişkisel saldırganlık gibi ÇÇT geçmişinin de bireylerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu bilinmektedir (Heim vd., 2008; Wiersma vd., 2009). Çocukluk döneminde şiddete maruz kalma gibi deneyimler bireylerde travma etkisi oluşturmaktadır (Liebschutz vd., 2018). Yapılan araştırmalar çocukluk döneminde travma yaşayan bireylerde depresyonun (Hovens vd., 2012; Moskvina, 2007), anksiyetenin (Heim ve Nemeroff, 2001; Hovens vd., 2010; Kuo vd., 2011), nevrotik belirtilerin (Chu vd., 2022; Schwandt, 2013), kişilik bozukluklarının (Ball ve Links, 2009; Berenz vd., 2013), kendini ifade etme güçlüğü (Lewis, 1992), duygusal çatışmanın (Marusak vd., 2015) ve saldırganlığın (Hoeve vd., 2015) görülebileceğini ortaya koymaktadır. ÇÇT deneyimi, bireyden sonraki nesli de aktarım yoluyla olumsuz

etkileyebilir (Özcan vd., 2016). Örneğin çocukluk döneminde istismar ve ihmal yaşayan ebeveynlerin kendi çocuklarına istismar ve ihmalde bulunma olasılığı yüksek olabilmektedir (Finzi-Dottan ve Harel, 2014). Aynı zamanda şiddete maruz kalma, sağlıklı bir aile ortamında büyüme gibi durumlar sonucunda birey yetişkinlik döneminde şiddet içeren davranışlar ya da sapkınlık gösterebilmektedir (Levenson ve Grady, 2016).

İlişkisel saldırganlık ile ÇÇT deneyiminin ortak noktalara sahip olduğu görülmektedir. ÇÇT geçmişi olan ve saldırgan davranışlar sergileyen bireylerin intihar eğilimlerinin (Sarchiapone vd., 2009b), depresyon ve TSSB gibi belirtilerinin yüksek olduğu (Auslander vd., 2016) bilinmektedir. Düşük öz kontrole sahip (Yang vd., 2022) ve duygu düzenleme güçlüğü çeken (Reffi vd., 2019) bireylerde ilişkisel saldırganlık eğilimi ve ÇÇT deneyimi geçmişi görülebilmektedir. ÇÇT deneyimi tıpkı ilişkisel saldırganlık gibi davranış sorunlarının (Hunt vd., 2017) ve şiddetin (Herrenkohl vd., 2022) ortaya çıkmasına zemin hazırlamakta ve kişilerarası ilişkilerde uyum sorunlarına neden olabilmektedir (Maughan ve Cicchetti, 2002). ÇÇT deneyimine sahip bireylerin uyum sorunu yaşamaları, uyumsuz şemalara sahip olmaları ile ilişkili olabilir.

Kişilerarası ilişkilerde önemli bir rol oynayan (Janovsky vd. 2020), uyumsuz şemaların ÇÇT geçmişi olan bireylerde görüldüğü dikkati çekmektedir (Cukor ve McGinn, 2006). ÇÇT ile edinilen uyumsuz şemalar bireylerin yakın ilişkilerinde şiddete başvurmalarına dahi neden olabilmektedir (Fernández-González vd., 2022). Çünkü şemalar ile bireyler kendilerine ve diğerlerine yönelik olumsuz bir algı geliştirmektedir (Wuth vd., 2021). Diğerlerine yönelik olumsuz algı; çocuklukta edinilen olumsuz deneyimlerle bireyin dünyanın düşmanca bir yer olduğu algısı ve bireyin diğerlerinden korunabilmek için bir arayışa girmesi ile ortaya çıkar (Podubinski vd., 2015). Böylece düşmanca atıf yapan ÇÇT öyküsü olan birey saldırganlık gösterebilir (Zhu vd., 2020). Bireyin kendine yönelik olumsuz düşünceleri ise bireyde düşük benlik algısı ve bireyin diğerlerinden bağımsız hareket edemeyeceğine dair bir inanç geliştirmesi şeklinde ortaya çıkabilir (Young vd., 2003). Diğerlerinden bağımsız hareket edilemeyeceğine yönelik inanç, bağımlılık kavramını çağrıştırmaktadır (Overholser, 1987). Öyle ki çocukluk dönemi ile ilgili yapılan çalışmalara göre, çocukların kendilerini savunmasız ve güçsüz olarak algılamaları sonucunda yaşamın sonraki dönemlerinde bireylerde bağımlılık görülmektedir. Çocuklar benliklerinin zayıf olduğuna dair düşüncelerini

içselleştirdiğinde bakım ve destek için başkalarına yönelmektedir. Bu da kişilerarası bağımlılığı pekiştirmektedir (Bornstein, 2005b).

Erken dönemlerde yaşanan travmatik deneyimler sonucunda bireyde oluşan çaresizlik ve diğerlerine muhtaç olma inancı, bireyin bağımlı olmasında etkili bir faktördür (Hill vd., 2001). Bağımlı bireyin duygusal ve davranışsal tepkileri ise çaresiz ve zayıf benlik algısına dayanmaktadır (Bornstein vd., 2005). Sosyal bilgi işleme kuramına göre bireylerin davranışları sosyal ortamda algıladıkları ipuçlarını nasıl yorumladıkları, bilişsel olarak durumları nasıl kodladıkları ile belirlenir (Crick ve Dodge, 1994). Erken dönem travma deneyimi olan bireylerde hatalı kodlamalar, düşmanca atıflar bireyin saldırgan davranışlar göstermesine neden olabilir (Dodge vd., 1995). Bu nedenle kişilerarası ipuçlarına duyarlı olan kişilerarası bağımlı bireylerde (Bornstein vd., 2009), hatalı kodlamalar sonucunda ilişkisel saldırganlık gibi saldırgan davranışlar görülebilir. Çünkü bağımlı bireyler, çaresiz ve savunmasız benlik algısı ile sosyal ipuçlarını mevcut algılarına göre yorumlamaktadır (Bornstein, 2005b). Terk edilme korkusu ve çaresizlik inancıyla birey yapıcı ilişkiler geliştirmek yerine ilişkiyi sürdürmek için saldırganlık gösterebilir (Murphy vd., 1994). Saldırganlığın ve kişilerarası bağımlılığın temelinde benzer inançlar yer almaktadır.

Saldırganlığın temelinde yer alan şemalardan biri olan terk edilme korkusu aynı zamanda kişilerarası ilişkilere yön veren bağımlı davranışların ardında yatan sebeplerden biridir (Bornstein, 2011; Maiuro vd., 1988). Kişilerarası bağımlı bireylerin sağlıklı ilişkiler geliştirebilmesi için kişilerarası bağımlılığın nedenleri kadar sonuçları da ele alınmalıdır. Diğerinden bağımsız hareket edememe (Corral ve Calvete, 2014), bir diğeri tarafından terk edilme korkusu (Skeen, 2019), çaresizlik ve güçsüzlük inancı (Bornstein, 2005b) kişilerarası bağımlılıkla karakterize edilmektedir. Kişilerarası bağımlılık, bireylerde zayıf ve etkisiz benlik şemasının gelişmesine, önemli biri tarafından reddedilme korkusunu harekete geçirmekte ve bu kişiyle kurulan bağı sürdürme isteğine neden olmaktadır (Bornstein, 2006a). Kişilerarası bağımlı birey, özerk hareket edemediği için etkileşimde bulunduğu diğerlerinin kendisinden itaatkar olmasını ve dostça davranmasını beklediğine inanmaktadır (Wang vd. 2014). Bağımlı birey önemli ilişkilerinin tehlikede olduğunu düşündüğünde ya da terk edilmeyi engellemek için saldırganlığa başvurabilir (Bornstein, 2016). Bu nedenle kişilerarası bağımlılık, kaliteli bir ilişki sürdürmenin önündeki engellerden biri olarak kabul edilmektedir (Chmielewska, 2012).

Kişilerarası bağımlılık gibi saldırganlığın bir türü olan ve adından daha az söz edilen ilişkisel saldırganlığın da, sağlıklı ve işlevsel ilişkiler geliştirmeye engel olduğu söylenebilir. ÇÇT deneyimi ise ilişkisel saldırganlığın ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir ancak ÇÇT deneyimi ile ilişkisel saldırganlık arasında rol oynayan diğer değişkenlerin de göz önünde bulundurulması önemlidir. Hem ÇÇT deneyimi hem de saldırganlıkla ilişkisi olan kişilerarası bağımlılığın (J. Allen ve Lauterbach, 2007; Kachadourian vd., 2013), bu iki değişken arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği belirsizdir. Çünkü literatürde, ÇÇT ile kişilerarası bağımlılık, duygu düzenleme güçlüğü, risk alma davranışları, saldırganlık (Del Pozzo vd., 2021; F. Kane ve Bornstein, 2018; Kılıçkaya, 2021; Reffi vd., 2019; Tolan ve Tümer, 2023); kişilerarası bağımlılık ile şiddet (Bornstein, 2006b ; Jenkins, 2017; Mellinger ve Carney, 2014; Vıllora vd., 2021) arasındaki ilişkilerin incelendiği görülmektedir. Fakat ÇÇT deneyimi, kişilerarası bağımlılık ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

ÇÇT deneyimlerine sahip olan bireylerde şiddet davranışları gözlemlenmesine rağmen her bireyin ilişkisel saldırganlığa başvurmayacağını bu nedenle kişilerarası bağımlılığın ilişkisel saldırganlıktaki payını ortaya çıkarmanın önemli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü kişilerarası bağımlılık eğilimi yüksek olan bireylerin sergiledikleri pasif davranışlar ön plana çıktığı için (Bornstein, 1995) saldırgan davranışlar göstermeyecekleri yönünde bir kanı vardır. Ancak yapılan araştırmalar bu kanının doğru olmadığını göstermektedir (Bornstein, 2011; F. Kane ve Bornstein, 2019). ÇÇT geçmişli olan bireylerde kişilerarası bağımlılığın ortaya çıkabildiği (Bornstein, 2005a; F. Kane ve Bornstein, 2018), kişilerarası bağımlılığı yüksek olan bireylerin saldırgan davranışlar gösterdiği (Carney ve Buttell, 2006; T. Kane vd., 2000) bilinmektedir. Bu nedenle ÇÇT deneyimine sahip bireylerde ilişkisel saldırganlığın ortaya çıkmasında kişilerarası bağımlılık aracı bir rol üstlenebilir. Mevcut araştırma, bu hipotezin doğrulanıp doğrulanmayacağını kişilerarası ilişkilerin ön planda olduğu üniversite öğrencileri üzerinde test etmeyi amaçladığı için literatürdeki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca yapılan araştırmalar ÇÇT deneyimi olan bireylerin psikoterapiye başvurma olasılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir (Duberstein vd., 2018; Rubin ve Boals, 2010). Mevcut araştırmanın bulgularının, ÇÇT deneyimi sonucunda ilişkisel saldırganlık sorunu yaşayan danışanlarla çalışan ruh sağlığı profesyonellerine rehberlik edeceği düşünülmektedir. Çünkü ilişkisel saldırganlık nedeniyle psikolojik

yardım arayışına giren kişilerle çalışan uzmanların, bu davranışların nedenlerine yönelik terapötik hedeflere yer vermesi gerekebilir. ÇÇT deneyiminin kişilerarası bağımlılıkla birlikte ilişkisel saldırganlığı ne düzeyde açıkladığını bilmek, sadece ruh sağlığı uzmanlarına değil, gelecekte bu konuda çalışacak araştırmacıların yol haritası çizmelerine katkıda bulunabilir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Mevcut araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtilmiştir.

1. Araştırmada elde edilen veriler 2024-2025 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın sonuçlarının genellenebilirliği bu araştırmaya katılan yaşları 18-49 arasında değişen katılımcılar ile sınırlıdır.
3. Katılımcılardan toplanan veriler Kişisel Bilgi Formu, Çocukluk Çağı Travmaları Anketi (CTQ-28), Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği (ARİLSÖ), Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği Kısa Form ölçme araçlarından elde edilen verilerle sınırlıdır.
4. Araştırmada yalnızca öz bildirim formları kullanılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sayıltıları (Varsayımları)

Araştırmanın başında kabul edilen varsayım aşağıda yer almaktadır.

1. Araştırmaya katılım gösteren üniversite öğrencilerinin veri toplama amacıyla kullanılan Kişisel Bilgi Formu, CTQ-28, ARİLSÖ ve Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği Kısa Form ölçme araçlarını doğru şekilde okuyup içtenlikle cevaplayacakları varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Çocukluk Çağı Travması: Çocukluk döneminde meydana gelen fiziksel zarar, şiddet içeren ya da yaralayıcı davranışların yanı sıra yaşamı tehdit etmese dahi ihmal, istismar, savaş deneyimleri, kötü muameleye maruz kalma, aile içi veya toplumsal şiddete tanık olma durumudur (Güler ve Yılmaz, 2021).

Kişilerarası Bağımlılık: Değer verilen diğer kişilerle yakınlık ve etkileşim kurma gereksinimi ile oluşan karmaşık duygu, düşünce, inanç ve davranışlardır (Hirschfeld vd., 1977).

İlişkisel Saldırganlık: İlişkilerde kabul görmeye, arkadaşlıklara ve gruplara dâhil edilmeye zarar veren, davranışların ilişkilere zarar vermek için araç olarak kullanıldığı tüm düşmanca eylemlerdir (Crick vd., 1999).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde çocukluk çağı travması, kişilerarası bağımlılık ve ilişkisel saldırganlık kavramlarına yönelik kuramsal bilgiler, değişkenlerle ilişkili kavramlar ve bu değişkenlerle yapılmış ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Çocukluk Çağı Travması

Travmaların meydana gelmesinde farklı unsurların rol oynadığını söylemek mümkündür. Travma; bireyin yaşamında sarsıcı etkileri olan yangın, sel ve deprem gibi doğal afetler ya da insan kaynaklı savaş, kaza, kayıp, istismar ve şiddet gibi durumlar sonucunda bireyin hayatının, sağlığının ya da psikolojik bütünlüğünün sarsılması durumudur (Ruppert, 2012/2022). Çocukluk döneminde yaşanan doğal afet, savaş, kaza, kayıp, yas, ebeveyn boşanması, ihmal ve istismar gibi olumsuz deneyimler çocukluk travmasının nedenleri arasındadır (De Bellis ve Zisk, 2014; Güler ve Yılmaz, 2021; Pearlman vd., 2010; Schaan vd., 2019).

Doğal afetler, birey üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Afet sonrasında birey duygusal, fiziksel ya da bilişsel olarak olumsuz etkilenmektedir. Çocuk ve ergenler ise diğer gelişim dönemlerine göre doğal afet ile karşılaştıklarında daha savunmasızdır. Doğal afet gibi olumsuz yaşantılara maruz kalan çocuklar, yaşamın ilerleyen dönemlerinde çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedir (Çevik, 2023). Doğal afete maruz kalan çocuklar, travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunları açısından risk altındadır (Overstreet vd., 2011). Afet sonrası sağ kalanlarda psikolojik bozuklukların devam etme riski ise yüksek düzeydedir (R. Brown vd., 2017). Benzer şekilde sevilen bir kişiden ayrılma da bireyde travmatik etki oluşturabilmektedir.

Kayıplar, bireyin dayanılmaz bir acı yaşamasına neden olabilmektedir. Örneğin bir çocuk, ebeveyni öldüğünde kayıp travması yaşayabilmektedir. Çocuğun ebeveyninden ölüm ya da boşanma nedeniyle ayrılması sonucunda ayrılık acısı ve terk edilme korkusu çocuğun psikolojik işleyişine ket vurmaktadır. Birey duygusal bağ kurduğu ebeveyninden ayrılmanın acısı ile hayatın üstesinden gelme korkusu ve terk edildiğine dair bir öfke yaşayabilmektedir (Ruppert, 2012/2022). Öte yandan kayıp sonrasında birey, kendisini ya da başkalarını suçlayabilir. Yas sürecini tamamlayamayan çocuklarda ise kaygı ve depresyon riski ortaya çıkabilmektedir (Güler

ve Yılmaz, 2021). Gerek kayıp (Berg vd., 2016) gerekse ebeveyn boşanması (Auersperg vd., 2019) çocuğun ruh sağlığı üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Çocuğun yaşamında travmatik etkileri olan diğer durumlar arasında ihmal ve istismar yer almaktadır.

Çocuk İstismarını Önleme ve Tedavi Yasası, çocuk istismarı ve ihmalini "en azından, bir ebeveyn veya bakıcının ölüm, ciddi fiziksel veya duygusal zarar, cinsel istismar veya sömürü ile sonuçlanan herhangi bir eylemi veya eylemsizliği veya ciddi zarar riski taşıyan bir eylem veya eylemsizlik" olarak tanımlamıştır (Leetch ve Woolridge, 2013, s. 853). Çocuk ihmal ve istismarı toplum kuralları ve kişilerce uygunsuz olarak adlandırılan ya da hasar veren, çocuğun gelişim sürecinde zorlayıcı ve engelleyici olan tüm eylem ya da eylemsizliklerdir. Söz konusu eylemler ya da eylemsizlikler sonucunda çocuk fiziksel, sosyal, ruhsal ya da cinsel olarak zarara uğramaktadır (Tıraşçı ve Gören, 2007). Bir eylemin ya da eylemsizliğin istismar ya da ihmal olarak sınıflandırılması güç olsa da 4. Çocuk İstismarı ve İhmaliyle İlgili Ulusal İnsidans Araştırması (NIS-4)'na göre kötü muamale olarak da bilinen istismar ve ihmalin yaklaşık her 25 çocuktan birinde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Sedlak vd., 2010).

Çocuk çağı travmasına neden olan olaylar arasında yer alan fiziksel, duygusal ve cinsel istismar ile fiziksel ve duygusal ihmal, araştırmacıların dikkatini giderek daha fazla çekmektedir (Cui ve Liu, 2020; Francis ve Pearson, 2021; Grummitt vd., 2022; Yu vd., 2023; Zhang vd., 2024). Çünkü çocukluk çağı travması genelde istismar ve ihmal başlıkları altında ele alınmaktadır (C. Browne ve Winkelman, 2007; Gül vd., 2016; Shin vd., 2018). Bu nedenle bu başlıklar hakkında daha detaylı bilgilere yer verilmiştir.

2.1.2. Çocukluk Çağı Dönemi İstismarı ve İhmali

Çocukluk çağı travmalarında karşılaşılan istismar türleri, fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar; ihmal türler ise fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olarak sıralanmaktadır.

2.1.2.1. Fiziksel İstismar

Bir çocuğa el ile ya da herhangi bir nesne ile vurulması, çocuğun ebeveyn ya da bir yetişkin tarafından tekmelenmesi, fırlatılması, bıçaklanması gibi zarar veren tüm fiziksel eylemler sonucunda yaralanması ya da yaralanma riskinin oluşması, fiziksel

istismara girmektedir (Kaplan vd., 1999). Fiziksel istismar; çocukta görülen morluklar, insan eli izleri, ısırık izleri, birden fazla açıklanamayan yara, yanık ve kanamalarla kendini gösterebilir (Pressel, 2000). Çocuğun dövülmesi, vücudunun çeşitli bölgelerinin yakılması, zehirlenmesi, çocuğa zorla su içirilmesi gibi eylemler fiziksel istismara işaret etmektedir (Kara vd., 2004). Fiziksel istismar mağduru çocuklar, istismar mağduru olmayan çocuklara kıyasla akranları arasında düşük bir statüye sahip olabilmektedir. Aynı zamanda arkadaşlarından daha az olumlu karşılık alarak daha saldırgan ve daha az uyumlu oldukları görülmektedir (Salzinger vd., 1993). Mağdur olan yetişkin bireylerde ise mağdur olmayanlara kıyasla narsistik kırılabilirlik, utanç, sürekli öfke, düşmanlık ve saldırganlık eğilimi görülebilmektedir (Keene ve Epps, 2016). Fiziksel istismara maruz kalmanın çok sayıda kısa ya da uzun vadeli psikolojik ve kişilerarası ilişkiler açısından olumsuz etkileri olabilmektedir (Milner vd., 2022). Yaşamın sonraki döneminde mağdurlarda; depresyon ve intihar (Dunn vd., 2013), anksiyete bozuklukları (Gardner vd., 2019), kişilerarası ilişkilerde şiddete başvurma (Duke vd., 2010) görülebilmektedir.

2.1.2.2. Duygusal İstismar

Bir çocuğa fiziksel olmayan zarar verici cezalar vermek, kötü muameleye maruz bırakmakla ilgili tehditler duygusal istismardır (Kaplan vd., 1999). Duygusal istismar; az tanınan, tanımlanması güç olan bir istismar türü olmasına rağmen yaygın bir istismar türüdür. Fiziksel temasın olmadığı, zarar verici etkileşim kalıplarının olduğu duygusal istismar gözlemlenebilir. Duygusal istismarda çocuk açıkça zarar görmesine rağmen çocuğa zarar verme niyeti olmayabilir ve mağduriyete sebep olan diğer istismar türlerinden farklı olarak ebeveyn ya da ebeveyn yerinde olan bakıcıdır (Glaser, 2002). Ailede edinilen duygusal bağlam, yetişkinlik ilişkilerinin temelini oluşturduğu için duygusal istismarın kişilerarası ilişkilerde uzun vadeli sonuçları söz konusudur. Gerekli duygu düzenlemeye sahip olamayan istismar mağduru bireyler kişilerarası ilişkilerinde şiddete başvurabilmektedir (Berzenski ve Yates, 2019). Duygusal istismar, güvensiz yetişkin bağlanmanın yordayıcısı olarak bireylerin ilişki kalitesini olumsuz etkilemektedir. Çünkü bağlanma kaygısıyla birey; öfke, kıskançlık, reddedilme ve terk edilme korkusuyla ilişkilerde psikolojik saldırganlığa başvurmaktadır (Riggs ve Kaminski, 2010). Bununla birlikte duygusal istismar deneyimi olan bireyde duygu düzensizliği ve çeşitli kişilerarası problemler aracılığıyla depresyon riski artmaktadır (Christ vd., 2019; E.T. Li vd., 2020). Ebeveyn mağduriyetiyle ortaya çıkan duygusal

istismar, depresyon gibi bireyin psikolojik sağlığını etkileyen TSSB belirtileri için de tetikleyicidir (Hoeboer vd., 2021).

2.1.2.3. Cinsel İstismar

Bir çocuğa zorla dayatılan ya da zorla yapılan cinsel davranış, belirgin bir zorlama durumu söz konusu olsun ya da olmasın bir çocuk ile ondan daha büyük bir kişi arasındaki tüm cinsel aktiviteler cinsel istismar kapsamındadır (A. Browne ve Finkelhor, 1986). Cinsel istismar, çocuğun yaşı ve statü olarak kendisinden büyük biri tarafından cinsel olarak güçsüz bırakılma durumu olarak da tanımlanabilmektedir (Güler ve Yılmaz, 2021). Yapılan bir meta-analiz çalışması, dünya çapında yapılan çalışmalarda en sık incelenen ÇÇT deneyiminin cinsel istismar olduğunu ortaya koymaktadır (Moody vd., 2018). Araştırmalar, çocukluk döneminde cinsel istismar mağduru olan yetişkinlerin söz konusu deneyimle baş edebilmek için inkar, kendini suçlama ya da duyguları bastırma yoluna gittiğini göstermektedir (Alix vd., 2020; Kennedy ve Prock, 2018; Spaccarelli, 1994).

Yaygın bir istismar türü olan cinsel istismar, bireyin psikolojik işleyişinde kalıcı hasarlar bırakabilmektedir (Sanjeevi vd., 2018). Örneğin çocukluk döneminde cinsel istismara uğrayan bireylerde TSSB görülme riski yüksektir (Yuan vd., 2006). Çocukluk döneminde cinsel istismara uğrayan kadınlarla yapılan bir çalışma (Robinaugh ve McNally, 2011) mağduriyetin; kişinin yaşamıyla bütünleşmesi, olayın kişinin yaşamında bir dönüm noktası olması ve kişinin gelecek beklentilerine yön vermesi açısından ele alındığında TSSB ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan cinsel istismar mağduriyeti sonrası bireylerde; düşmanlık, kaygı, korku, depresyon, kendine zarar verme davranışı, düşük benlik saygısı, kendini izole etme, başkasına güven duygusunu kaybetme, cinsel olarak uygunsuz davranışlar, saldırganlık tepkileri (A. Browne ve Finkelhor, 1986; C. Chang vd., 2018; Okunlola vd., 2021), konversiyon ve borderline kişilik bozukluğu (Hailes vd., 2019) görülebilmektedir. Birey üzerinde istismar gibi ihmalin de olumsuz etkileri söz konusudur.

2.1.2.4. Fiziksel İhmal

Bir çocuğun beslenme, hijyen, giyim ve denetimindeki yetersizlikler sonucunda zarar görmesi ya da tehlike altında olması, fiziksel ihmal kapsamında yer almaktadır (Kaplan vd., 1999). İhmalin tanımlanmasında bir fikir birliği olmasa da kıtlık, çatışma ya da tarihsel bir travma olmaksızın çocuğun temel beslenme ihtiyaçlarının

karşılanmaması ebeveynin sorumluluğu ile ilgili olduğunda ihmalden söz edilebilir (Kobulsky vd., 2020). Çocuğun günlük bakımının, beslenmesinin ya da sağlık bakımının yetersizliği; ebeveynin yetersiz gözetim ve sorumsuz yönetimi fiziksel ihmale işaret etmektedir (Yates vd., 2008). Maddi sıkıntılar, işsizlik ya da yoksulluk gibi belirtiler ile fiziksel ihmal arasında güçlü bir ilişki vardır. Düşük ekonomik düzey, ebeveynin çocuğa gerekli yakınlığı gösterememesine ve disiplin sağlayamamasına neden olmaktadır (Slack vd., 2004). Düşük ekonomik durumdan bağımsız olarak antisosyal davranışa ya da suç işleme öyküsüne sahip olan, psikiyatrik sorunları olan ya da kendi çocukluğunda istismar mağduru olan ebeveynler çocuklarını fiziksel olarak ihmal edebilmektedir (Mulder vd., 2018). Erken dönemde fiziksel ihmal deneyimi, bireylerin sağlıklı ilişkiler kurmasını ve sürdürmesini engellemektedir (Colman ve Widom, 2004). Öte yandan ihmal edilmiş bireylerde anksiyete, yoksunluk, nevrotiklik ve somatik belirtiler gibi uyumsuzluklar görülebilmektedir (Kascakova vd., 2020; Vachon vd., 2015).

2.1.2.5. Duygusal İhmal

Bir çocuğa yeterli seviyede şefkat, ilgi ve duygusal desteğin sağlanmaması, duygusal ihmal kapsamındadır (Kaplan vd., 1999). Bir eylemsizliğin duygusal ihmal olarak tanımlanması için ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiye, ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiyi yansıtan etkileşimlere ve bu etkileşimlerin çocuğun duygusal/psikolojik sağlığına ve gelişimine zarar verme potansiyeline bakılır. Duygusal ihmalden söz edebilmek için ebeveyn ya da bakıcı tarafından çocuğa duygusal olarak yanıt vermeme, çocuğa karşı yanlış ya da olumsuz tutum, çocuktan uyumsuz beklenti, çocuğun sorun ve ihtiyaçlarını fark edememe ya da sosyal uyumunu sağlayamama söz konusu olmalıdır (Glaser, 2002). Duygusal ihmalin birçok araştırmanın ana odağı olmasa da (Stoltenborgh vd., 2013) oldukça yaygın olduğu (Müller vd., 2019) ve sağlıklı bir yaşam için risk oluşturduğu (Lee vd., 2018) bilinmektedir. Öyle ki duygusal ihmal, mağdurların duygusal farkındalık eksikliği ve duygusal belirsizlik gibi duygu düzensizliği yaşamaları nedeniyle sosyal ilişkilerde ve uyum süreçlerinde sorunlar yaşamalarında dolaylı bir etkiye sahiptir (Berzenski, 2019). Ayrıca duygusal ihmal deneyimi olan bireylerde uyuşturucu kullanımı, anksiyete bozukluğu (Salokangas vd., 2019), alkol kötüye kullanımı, depresyon (Jewkes vd., 2010) gibi bir dizi sorun ve intihar girişimleri (Jewkes vd., 2010; Norman vd., 2012) görülebilmektedir. Çocukluk çağı travmasına yol açan olaylar, bu değişkeni anlamamız için yeterli değildir. Bu

nedenle çocukluk çağı travmasını açıklayan kuramsal modelleri yakından incelemek yerinde olacaktır.

2.1.3. Psikanalitik Yaklaşım'a göre Çocukluk Çağı Travması

S. Freud (1933/2001), çocukluk döneminde ihtiyaçların karşılanmamasına yani ihmal edilmeye değinmiştir. Çocuğun annenin yokluğunu ya da sevgisinden yoksun olduğunu hissetmesi ile ihtiyaçlarının karşılanacağı yönündeki güveninin yitirileceği görüşündedir. S. Freud'a (1933/2001) göre ebeveynlerin çocuğu anlamaya çalışması, aşırıya kaçmadan çocuğa sevgi göstermesi ve kendi hatalı yetiştirme eğilimlerinin farkında olması ile çocuklar istenilmeyen yaşantılardan korunacaktır. Çocukluk döneminde ihmal ve istismar gibi olumsuz deneyimlere maruz kalındığında ise bireyler savunma mekanizmalarına başvurabilmektedir (Waikamp vd., 2021). Savunma mekanizmaları, bireyin iç çatışmalarıyla baş edebilmek ve kabul edilebilir sosyal imajı sürdürmek için başvurduğu psikolojik yöntemlerdir (Gerrig ve Zimbardo, 2012). Bireyin savunma mekanizmalarına başvurmalarında acı veren duygu ve düşünceleri etkilidir. Olgunlaşmamış savunmaların kullanımı, psikolojik zorlukların göstergesidir. Örneğin çocuk aşırı kaygıdan korunmak için savunma mekanizmalarını kullanabilir ve bu durum yaşam boyu devam edebilir (Finzi-Dottan ve Karu, 2006). Çocukluk çağı travmatik deneyimi olan evsiz gençlerle yapılan bir çalışmada (Mounier ve Andujo, 2003) çocuklukta istismar ve ihmal edilen gençlerin, karşı karşıya kaldıkları stres faktörüyle baş edebilmek için çeşitli savunma mekanizmalarına başvurdukları görülmüştür.

Psikanalitik yaklaşıma göre travmatik yaşantılar sonrasında travmatik deneyimler bilinç dışına bastırılmaktadır (S. Freud, 1933/2001). Çocukluk döneminin sarsıcı anıları bilinçte kalamayacak kadar korkutucu ve kaygıya neden olduğu için bilinç dışına itilmektedir (Burger, 1993/2016). Bireyler, kabul edilmeyen düşüncelerini telafi etme yolu olarak bastırma savunma mekanizmasına başvurabilir. Bastırma savunma mekanizması, ego tarafından kullanılır ve bireyin dürtü ya da duygusal tepkisinin bilinç dışında saklanmasıdır. Çocuğun çevresinde ne kadar çok tehlikeli ve tehdit edici nesne varsa kaygısı da o kadar artacaktır. Kaygıyı azaltmak için başvuru bastırma, bireyi bir süreliğine yatıştırmış olsa da bireyin sürekli enerji harcamasına neden olmaktadır (A. Freud, 1970/2015). İstenmeyen yaşantılar her ne kadar bastırılmaya çalışılsa da travmatik deneyim düş yoluyla ortaya çıkmaktadır. Bastırılan duygular ise bireyin

yaşamında ruhsal bozukluklar gibi zorluklara neden olmaktadır (S. Freud, 1933/2001). Olgunlaşmamış savunmalara başvurma bireyin davranışlarına da olumsuz yansımaları söz konusu olabilmektedir (Vaillant, 2011). Dolayısıyla olumsuz savunma mekanizmalarına başvurmak, kişilerarası ilişkilerde sorun yaşanmasına neden olmaktadır (P. Cramer, 2015).

2.1.4. Bireysel Psikoloji Yaklaşımı'na göre Çocukluk Çağı Travması

Bireysel psikolojinin kurucusu olan A. Adler, çocukluk dönemindeki yaşantıların gelecek dönemde bireyin sosyal ilişkilerine yansıtacağı görüşünü savunmaktadır. Adler'e göre çocukluk döneminde ihmal edilmiş bir kişi, diğer insanlar tarafından da ihmal edileceğine, her zaman geri planda kalması gerektiğine inanmaktadır. Örneğin, babasının ihmalkarlığıyla büyümüş bir kız çocuğu tüm erkeklerin ona benzediğini düşünür (A. Adler, 1938/2015). Çocuklukta sarsıntılı bir deneyim geçirmek, çocuğun yaşam stili üzerinde etkili olacaktır ve yaşamla baş ederken gerekli olan gücü kendinde bulmasını engelleyecektir. Sonuç olarak bireyin çocuklukta ihmal edilmesi ya da terk edilmesi ile bireyin sosyal duygusu gelişmez ve bireyde aşağılık duygusu ortaya çıkar (A. Adler, 2000).

A. Adler (1938/2015), çocuğun şefkat ihtiyacını birincil bakıcının karşılaması gerektiği görüşündedir. Çocuğun sevgi ve bakım ihtiyacının karşılanması sosyalleşmesinin, eğitim ve kültür hayatının temelidir. Erken dönemde çocuk ihmal edilir sevgi ve bakım ihtiyacı karşılanmazsa olumsuz sonuçlar kaçınılmazdır (Oberst ve Stewart, 2014). Ebeveyn tarafından ihmal edilme ve ilgisiz bırakılma, yetişkinlikte diğerlerine karşı şüpheli yaklaşılması sonucunda kişilerarası ilişkilerde zorluk yaşanmasına neden olabilmektedir (Burger, 1993/2016). Çocuğun ihtiyaçları karşılanmasa dahi Adler'in sosyal ilgi kavramıyla açıkladığı şekilde çocuğun topluma uyum sağlayabilmesi için sevgiyle yönlendirilmesi gerekmektedir (Oberst ve Stewart, 2014).

2.1.5. Nesne İlişkileri Kuramı'na göre Çocukluk Çağı Travması

Erken dönemdeki nesne ilişkileri kişinin hem kendine hem de diğerlerine yönelik algılarının oluşumunda merkezi bir öneme sahiptir (Westen, 1990). Kurama göre, çocuklukta anne ile olan ilişki çocuğun yaşamındaki diğer ilişkilerinin belirleyicisidir. İhtiyaçları karşılanan, güvenli yetişen çocuklar, mutlu ve öz güven sahibi olmaktadır (Burger, 1993/2016). Çocuğun ihtiyaçlarının ihmal edilmesi

sonucunda ise örseleyici hayalkırıkları çocuğun içselleştirme sürecinde aksaklıklara neden olmaktadır (Kohut, 1971/2015). Erken dönemlerde oluşan duygu ve düşümler zihinde iz bırakmaktadır ve saklanıp biriktirilerek bireyin yaşamında devamlı ve güçlü bir etkiye sahiptir. Dış dünyadan alınan ilk doyum ve ilk izlenimler beslenme ile ilişkilidir. Çocuk beslenme ve bakımı esnasında kötü muamaleye maruz kalmışsa nesne ilişkileri işlevsiz olacaktır (Twomey vd., 2000). Çocuklukta kötü muamaleye maruz kalınması ile mağduriyetin ciddiyetine göre mağdur olan çocuğun benlik duygusu ve içselleştirilmiş nesne ilişkileri zarar görmektedir (Twomey vd., 2000). Çocuğun beslenmesinde doyum sağlanmış ise bu durum hayat boyunca diğer durumlarla ilişkilendirilerek diğerlerine yönelik iyi bir algı oluştururken doyum alma ihmal edilmişse diğerlerine yönelik algı düşmanca bir algı olarak sürdürülmektedir (Klein, 1975/2008).

2.1.6. Bağlanma Kuramı'na göre Çocukluk Çağı Travması

Bağlanma kuramcıları, nesne ilişkileri kuramcılarıyla benzer şekilde ebeveyn-çocuk ilişkisine dikkat çekmektedir (Burger, 1993/2016). Yaşamın ilk dönemlerinde bebek ihtiyaçlarını karşılayan, kendisi ile ilgilenen anne figürüne karşı zamanla bağlanma davranışı geliştirir (Bowlby, 1969/2012). Çocuklukta kötü muameleyle maruz kalmak, çocuğun güvensiz bağlanmasında etkindir (Baer ve Martinez, 2006). Çocuk erken dönemde sevgi ve güven gördüyse çocukta sevmeye layık olduğu düşüncesi gelişir ve diğer insanlara karşı güven geliştirir. Fakat çocuğun bağlanma gereksinimleri karşılanmadığında kendine yönelik algısı güçsüz olacaktır (Burger, 1993/2016). Bowlby, bebeklik döneminde güvenli ilişkilerin gelişmesinin, ebeveynlerin bebeğin ihtiyaçlarını karşılamasının bebeğin gerginliğini azaltmasına yardımcı olduğunu ve bebekte rahatlama sağladığını belirtmiştir. Bebeğin sıkıntılı hissettiği zaman ebeveynin yanında olduğunu bilmesi bebek için güvende olma hissini sağlar ve bebeğin dünyaya dair algısını olumlu yönde etkiler (Florian vd., 1995). Anneyle birlikte olan, anne tarafından ihmal edilmeyen bebekler keşfetme konusunda kendilerine güvenirlere, aksi durumda ise daha ürkek ve endişeli olurlar (Bowlby, 1969/2012).

Yaşamın ilk dönemindeki olumlu ve olumsuz deneyimler, insanlarla olan ilişkiler, kendiliğin bir parçasını oluşturarak kişiliğin inşasında rol oynamaktadır (Klein, 1975/2008). Yani bireyin kendisini yetiştiren kişilerle olan ilişkisi diğerlerine olan yaklaşımını belirlemektedir. Bağlanma ve sevgi ihtiyaçları karşılanmadığında diğer

bireylere yönelik sağlıklı bir yaklaşım ise bilinç dışına işlenecektir (Burger, 1993/2016). Bebek, ebeveyni tarafından istenilmez ve sevilmezse diğer kişiler tarafından da istenilmeyeceğine ve sevgi görmeyeceğine inanacaktır (Karahan ve Sardoğan, 2012). Egeland ve Sroufe (1981), yaptıkları çalışmada anne bakımının yetersiz olmasının bağlanma ilişkisini etkilediğini ve ihmal öyküsü olan çocukların güvensiz, istismar öyküsü olan çocukların ise kaçınan bir bağlanma gösterdiklerini bulmuştur. Özellikle anne tarafından kötü muamaleye maruz kalınmışsa çocukta güvensiz bağlanma oluşacak ve diğer insanlarla olan ilişkisine yansıtacaktır (Lamb vd., 1985). Cohen ve diğerleri (2017) tarafından yapılan araştırma kaçınan ve güvensiz bağlanmanın çocukluk çağı travmasıyla ilişkili olduğunu ve güvensiz bağlanmanın diğerleriyle kurulan yakın ilişkiler üzerinde olumsuz etkileri olacağını ortaya koymaktadır. Çünkü travmatik deneyimlere maruz kalan çocuklarda güvensiz bağlanma söz konusu olduğunda diğer insanları ulaşılmaz görmektedirler ve güçlü bağlar geliştirmede yetersizlik yaşamaktadırlar.

2.1.7. Bilişsel Yaklaşım'a göre Çocukluk Çağı Travması

Bilişsel yaklaşımda, bireylerin düşünce yapıları ve inançları ile duygusal ve davranışsal tepkilerinin belirlendiği görüşü hakimdir (Karahan ve Sardoğan, 2012). Bilişsel şema, bireyin kişilerarası ilişkilerine yön veren, yönlendirici şablonlar eşliğinde bilgiyi işleme ve düzenlemeyi sağlayan yapılardır (Blatt, 1991). Şemalar, otomatik olarak olayları yorumlama biçimini, nasıl hissedileceğini ve olaylara nasıl karşılık verileceğini belirler. Bilişsel şemaların bazıları bireyin kendisini bazıları da diğerlerini değerlendirmekle ilgilidir. Bireyin yaşamında talihsiz bir olayın olması şemalarını önyargılı hale getirebilir ve bu durum yaşamı boyunca devam edebilir. Örneğin birey deneyimleri sonucunda kendisine yönelik değerli-değersiz, sevilen-sevilmeyen gibi otomatik düşüncelere yani inançlara sahip olabilir (A. Beck vd., 2007). Bilişlerin köklü ve kalıcılığını ifade eden temel inançlar, genellikle çocukluk yıllarında oluşmaktadır (Türkçapar, 2022).

Çocukluk döneminde yaşanan istismar deneyimleri ve karşılanması gereken ihtiyaçların ihmal edilmesi uyumsuz şemaların gelişmesine zemin hazırlayabilir. Erken dönemdeki bu deneyimler ilişkilerde güven oluşumunun önünde bir engel oluşturabilir. İhmal gibi mağduriyet de bireyin kişi ve durumları hatalı anlamlandırmasına neden olmaktadır (T. May vd., 2022). Bireylerin çocuklukta travmatik bir yaşantısının olması

oluşan uyumsuz bilişsel şemalar aracılığıyla yaşam boyu psikolojik rahatsızlıklar yaşamaları ile ilişkili olabilmektedir (Calvate, 2014; Morrison, 2009). Çünkü çocukluk travması olan bireyler, reddedildikleri ya da değersiz olduklarına yönelik şemalar geliştirmektedir (Rezaei ve Ghazanfari, 2016). Çocuğun büyüdükçe yoğun tedirginlik yaşaması, uyum sağlama kapasitesini aşacak çeşitli fiziksel, duygusal ve bilişsel zorluklarla karşılaşması ile duygu, düşünce ve davranışlarında bozulmalar ortaya çıkmaktadır. Böylece ağır yaşantıların çocuğun bilişsel ve duygusal yapısına zarar vereceği söylenebilir (Blatt, 1991).

2.1.8. Şema Terapi'ye göre Çocukluk Çağı Travması

Şema terapi Young (1990) tarafından geliştirilmiş, psikolojik sorunları bütüncül olarak ele alan bir terapi şeklidir. Kuram ve yaklaşımları sentezleyen şema terapinin (Simeone-DiFrancesco vd., 2017) odağında erken dönem uyumsuz şemaları yer almaktadır (Göral-Alkan ve Tüzün, 2011). Young ve diğerleri (2003), uyumsuz şemaları olumsuz çocukluk deneyimleri ve ihmal edilme ile ilişkilendirmiştir. Şema terapiye göre uyumsuz şemalar erken dönemde oluşmaya başlayarak yaşam boyu temel inanç olarak devam etmektedir. Bireyin kendini ve dünyayı nasıl algıladığına yönelik duygusal ve bilişsel kalıplar olan şemalar, ilişkilere yön vermektedir. Olumsuz çocukluk çağı deneyimleri ile edinilen uyumsuz şemalar, yetişkinlik dönemi deneyimleri ile pekişmektedir (Göral-Alkan ve Tüzün, 2011). Şema terapinin temel varsayımlarından biri, yetişkinlikte görülen kişilerarası ilişki sorunlarının istikrarlı hale gelen şemalara dayanmasıdır (Simeone-DiFrancesco vd., 2017). Çocuklukta yaşanan travmatik deneyimlerin bugünkü ilişkileri etkilemesinin ardından da aynı varsayım yer almaktadır (Tezel vd., 2015).

Travmatik deneyimi olan birey, sorunlar karşısında çocuklukta duygu ve tepkilerini tekrarlamaktadır (Simeone-DiFrancesco vd., 2017). Çünkü yetişkin bireylerin erken dönem uyumsuz şemaları, çocuklukta travmatik deneyimleri ile ilişkilidir (Pilkington vd., 2021). Yaşamın sonraki dönemlerinde görülen tutum ve davranışların şemalarla yani erken dönem deneyimleriyle ilgisinin olduğu görülmektedir (Ponce vd., 2004; Safran, 1990; Simard vd., 2011). Çocukluk çağı travmaları ayrılma ve dışlanma, zedelenmiş otonomi, başkalarına yönelimlilik, aşırı uyarılmışlık ve baskılama, zedelenmiş şema alanlarını oluşturmaktadır (Karatziyas vd., 2016; Young vd., 2003). Çocukluk dönemindeki mağduriyet, beraberinde terk edilme

korkusunu getirebilmektedir (Zerubavel vd., 2018). Birey çocukluk döneminde kendini çaresiz, zayıf ya da güçsüz olarak algılasa diğerlerini güçlü görmekte ve bu nedenle diğerlerine bağımlılık geliştirmektedir (Bornstein, 2005b). Öyle ki erken dönem uyumsuz şema alanları içerisinde yer alan kendini feda etme, boyun eğcilik, statü ve onay aracılık, terk edilme ve bağımlılık şemaları kişilerarası bağımlılığın da temelinde yer almaktadır (Arslan, 2017; Bornstein, 2005b; Hirschfeld vd., 1977).

2.2. Kişilerarası Bağımlılık

Kişilerarası bağımlılık, kişinin özerk olarak hareket edebileceği durumlarda dahi bir başkasının bakım, koruma, rehberlik ve desteğine ihtiyaç duyma eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Bornstein, 2011). Bağımlı birey, düşük özyeterlilik ile başka bir kişiden yardım ya da rehberlik alma çabasındadır. Bireylerin kendilerini kırılgan, zayıf veya yetersiz olarak görmeleri sonucunda bir diğerinin desteğini, bakım ve rehberliğini aramaları doğal bir sonuçtur (Overholser, 1997). Bağımlı bireyler, özerk olarak hareket etmek için gerekli özdenetim becerilerinden yoksun olabilmektedir. Bu nedenle bağımlılık, başkalarının yardımına ya da yönlendirmesine güvenme eğilimi ile kendini göstermektedir. (Overholser, 1987). Kişilerarası bağımlılık kavramı, sıklıkla bağlanma kavramı ile karıştırılmaktadır.

2.2.1. Kişilerarası Bağımlılık ve Bağlanma

Bağlanma, önemli diğer kişide yakınlık arama ve yakınlığı sürdürme davranışıdır. Bağlanmada önemli görülen kişiyle özel bir bağ kurma söz konusudur (Bowlby, 1969/2012). Erken dönemdeki ilk ilişkilerin bireyin kişilik oluşumunda bir etken olduğu, yaşamın bu erken dönemlerinde anne figürüyle güçlü bir bağ geliştirildiği kabul edilmektedir (Bowlby, 1982). Erken dönem kişilerarası ilişkilerin temeline dair açıklamalarda bulunan bağımlılık ve bağlanma kavramları çağrışım olarak örtüşmesine rağmen birbirinden farklı kavramlardır. Bağımlılık olgunlaşmamışlığı yani bağımsızlığın tersini ifade eder. Bağlanma kavramı ise bir bireyin belirli bir bireye yönelik geliştirdiği duygusal bağa işaret etmektedir (Ainsworth, 1969). Yaşamın ilk dönemlerinde bir bebek annesinin bakımına bağımlıdır ancak henüz anneye bağlı değildir. İki ya da üç yaşlarında yabancı biri tarafından bakılan çocuk, annesine bağımlı olmasa dahi annesi ile güçlü bir bağ kurmaya devam eder (Bowlby, 1982). Bağlanma spesifik bir özelliğe sahiptir. Her yaşta ortaya çıkabilen bağlanma, bağımlılık gibi çaresizlik ya da olgunlaşmamışlık durumunu yansıtmaz. Söz konusu bağ büyük

olasılıkla önce anneye yöneliktir, sonrasında ise belirli başka kişilere yönelik olabilir. Bağlanma, geçici bir ilişkiye işaret edecek ya da durumsal olarak açıklanacak bir kavram olmamakla birlikte olumsuz koşullarda dahi devamlılık göstermektedir (Ainsworth, 1969). Bir kişinin bağımlı oluşu, kişisel ilişkilerde istenilmeyen bir durum olarak kabul edilirken kişilerin birbirine bağlı olması ise birçok kişi tarafından onaylanan, istenilen bir durum olarak görülmektedir (Bowlby, 1982).

Literatürde bağımlılığın nasıl ortaya çıktığını açıklayan farklı kuramsal açıklamalar yer almaktadır. Bu kuramlardan psikanalitik yaklaşım, psiko-sosyal gelişim kuramı, nesne ilişkileri kuramı, sosyal öğrenme yaklaşımı, davranışçı öğrenme yaklaşımı, bilişsel yaklaşım ve etkileşimci model ön plana çıkmaktadır.

2.2.2. Psikanalitik Yaklaşım'a göre Kişilerarası Bağımlılık

Psikanalitik yaklaşım; insan davranışlarını açıklarken bilindisi kavramına, doğuştan gelen cinsel ve saldırgan dürtülere, yaşamın erken dönemlerinde meydana gelen yoksunluk ya da aşırılıklara ve saplantılara vurgu yapmaktadır (Burger, 1993/2016; Karahan ve Sardoğan, 2012). Kişilerarası bağımlılığı ilk açıklayan teori olan psikanalitik yaklaşım (Bornstein, 2012a), bağımlılık oluşumunu yaşamın ilk dönemlerinde deneyimlenen yaşantılara dayandırmaktadır (Burger, 1993/2016). Kişiliğin gelişimini açıklamak için psikoseksüel kuramı geliştiren S. Freud (Bornstein, 2005b; Burger, 1993/2016), bağımlılıkların oral dönemde geliştiğini ileri sürmüştür. Oral dönemde; çocuğun ağız, dudaklar ve dil bölgesi birincil derecede duyarlı bölgeler olarak kabul edilmektedir. Bu sürede beslenmeyle ilgili yaşanan sorunlar oral kişilik özelliklerine neden olur. Oral kişiliğe sahip bireyler, yetişkin olduklarında diğerlerine bağımlılık geliştirir (Burger, 1993/2016). S. Freud'a (1905/1953) göre oral dönemde yaşanan hayal kırıklığı ya da aşırı tatmin olma durumu, oral döneme saplanıp kalmaya, beraberinde bağımlılık ve özerklikle ilgili çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır (Akt. Bornstein, 2005b).

Oral dönemde takılı kalmış kişi (a) bakım, koruma, rehberlik ve destek için bir başkasına bağımlı kalacak ve (b) yetişkin dönemde oral dönemi yansıtan davranışları - ağız faaliyetlerinde bulunma, kaygı ile baş etmek için yemek yeme gibi- sergileyecektir (Bornstein, 2005b). Aynı zamanda bebeğin bağımlılığının oluşumunda yemek gibi ihtiyaçlarını pasif olarak almasının rolü bulunmaktadır (Ewen ve Ewen, 2014). Yetersiz ya da aşırı haz yaşama sonucu oral dönemde takılı kalmış bireyde edilgenlik, bağımlılık,

diğer insanlar tarafından onaylanma ve desteklenme beklentileri oluşacaktır (Hjelle ve Ziegler, 1992). Bu dönemde bebekler doyum sağlamanın tek yolu olarak kendilerine bakan kişiye karşı bağımlılık geliştirirler. Bebeğin ihtiyaçlarını annesi karşıladığı için annesi ile kurmuş olduğu ilişki diğer insanlarla ilişkilerinde bağımlılık ve bağımsızlık gibi tutumlarını etkileyecektir (S. Freud, 1964; Yazgan İnaç ve Yerlikaya, 2012). Öte yandan bireyler yaşamlarında sevgiyi yitirme korkusu yaşadıklarında bir gerileme olarak çocuksu davranışlar gösterecek ve diğer bireylerle bağlantı kurma zorunluluğu hissedecektir (S. Freud, 1933/2001). Ağız ile ilgili faaliyetlerin bağımlılıkla ilgili ilişkisi net olmamasına rağmen S. Freud'un (1905/1953) bağımlılık için erken dönem ilişkilerine dikkat çekmesi ve bağımlılığın bilindışı belirleyicileri üzerine vurgu yapması bu modeli önemli kılmaktadır (Bornstein, 2005b).

2.2.3. Nesne İlişkileri Kuramı'na göre Kişilerarası Bağımlılık

Heinz Kohut, Otto Kernberg, Melanie Klein gibi nesne ilişkileri kuramcıları, insanlarla nesneler arasındaki ilişkilerin insan yaşamı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Nesne ilişkileri kuramcılarının ortak görüşüne göre erken çocukluk döneminde çocuğun önemli gördüğü kişiyle olan ilişkisi yaşamında etkilidir. Çocuğun çevresindeki önemli nesneler (anne-baba gibi), bilinç dışında kendi yansımalarını oluşturmaktadır. Çocuğun ebeveyn imgelerini içselleştirme durumu sonraki ilişkilerini anlamlandırma biçimini belirlemektedir (Karahana ve Sardoğan, 2012). Bebek emme davranışını gerçekleştirdiği zaman diliminde anneyi içselleştirdiği için kendi içinde yardımcı ve şefkatli bir anne bulabilirse kendine inancı ve güveni oluşacaktır. Böylece dış dünyaya yönelik güven duygusu gelişerek sağlıklı ilişkiler kurabilecektir (Klein, 1975/2008).

Kurama göre nesne ilişkilerinin kökeni, bebeğin annesi ile olan daha önceki bağımlılık ilişkisinden doğmaktadır. Bağımlılık, bebeğin nesne öncesi ilişkilerini tanımlama amacıyla kullanılmaktadır. Bağımlılık bir çaresizlik durumudur; diğer kişilere yönelik yakınlık ve temasın dışında diğerlerinden ilgi, onay ve yardım arayışını kapsar (Ainsworth, 1969). Erken dönemde bebeğin onaylanma ve kabul edilme ihtiyacının karşılanmaması durumunda beğenilme ve takdir görmeye karşı yoğun bir istek ortaya çıkmaktadır (Karahana ve Sardoğan, 2012).

Kurama göre bağımlılığın belirleyicilerinden bir diğeri bebeklik dönemindeki beslenme davranışdır. Bebek, beslenmek için emme davranışını bırakması gerektiğinde bu duruma uyum sağlamaya çalışır fakat emme davranışını bırakmakta zorlanırsa

sonraki ilişkilerinde uyum sağlama yolu olarak diğerlerini memnun etme ve diğerleri ile iyi geçinme arzusuyla onlara bağımlılık geliştirebilir (Klein, 1975/2008). Böylece bağımlı davranışın desteklenmesi ve devamının sağlanması sonucunda kişilerarası dinamikler ve ilişki kalıpları oluşur (Bornstein, 2005b). Ayrıca anne, bebeğin ihtiyaçlarını karşılarken bebeği kendisine çok bağlarsa bebeğin bağımsızlığını kazanmasını engellemiş olur, çünkü annenin varlığını kaybetme korkusuyla aşırı bağımlılık gelişir ve bu durum bebeğin sonraki ilişkilerinde hayal kırıklığı yaşamasıyla sonuçlanır (Klein, 1975/2008).

2.2.4. Sosyal Öğrenme Yaklaşımı'na göre Kişilerarası Bağımlılık

Sosyal öğrenme yaklaşımı davranışların belirlenmesinde çevre faktörünün etkili olduğuna, çevrenin de davranışlardan etkilendiği görüşüne vurgu yapmaktadır. Bandura (1978), insan davranışlarını açıklarken davranışların öğrenme yoluyla gerçekleştiğine ve karşılıklı belirleyicilik kavramına dikkat çekmiştir. Karşılıklı belirleyicilik kavramını; davranış, çevre ve kişisel faktörlerin birbiriyle olan bağlantısıyla açıklamaktadır. Buna göre insanlar olaylara yönelik beklenti geliştirmekte, oluşan deneyimlerine göre içsel standartlar oluşturmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2012). Böylece bireyin beklentiye girmesi gibi içsel etmenleri davranışlarını etkilemektedir (Burger, 1993/2016). Diğer yandan sosyal öğrenme teorisi, kişilerarası ilişkilerin temelini bebeğin annesine yönelik bağımlılığına dayandırmaktadır. Teoride bağımlılık, birincil dürtülerin azalması ile öğrenilmiş bir dürtü olarak öne sürülmüştür (Ainsworth, 1969). Bağımlılık, öncelikle bebek ve anne ya da bakım veren ile kurulan ilişki temel alınarak açlık gibi birincil dürtülerin azaltılmasıyla ortaya çıkmaktadır (Bornstein, 2005b). Bağımlılık, öğrenme yaşantılarını yansıtan bireysel farklılıklara dayalı bir kişilik özelliği olarak kendini gösterebilmektedir. Sosyal öğrenme teorisyenleri bağımlılığı, bebeğin annesine yönelik bağımlılığı olarak öğrenilmiş ve annenin bebeğe bakım vermesi ve etkileşimde bulunmasıyla ortaya çıkan bir davranış olarak görmektedir. Bağımlılığın öncelikle anne ya da bakım verenle kurulan bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin sonraki dönemlerdeki kişilerarası ilişkilere yansıtacağı görüşünü benimsemektedir (Hirschfeld vd., 1977). Sosyal öğrenme yaklaşımına göre kişilerarası bağımlılığın içsel olaylarla çok az ilgisi olduğu; pekiştirmelerin önemli bir role sahip olduğu, zaman ve duruma göre farklılık gösterebileceği görüşü söz konusudur (Hirschfeld vd., 1977).

2.2.5. Davranışçı Öğrenme Yaklaşımı'na göre Kişilerarası Bağımlılık

Davranışçı öğrenme yaklaşımına göre bütün davranışlar öğrenme yoluyla gerçekleşmektedir (Karahana ve Sardoğan, 2012). Skinner (1950), insan davranışlarını açıklarken tepkisel ve edimsel koşullanmaya vurgu yapmıştır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2012). Tepkisel davranış, belli bir uyarıcıya karşılık vermektir. Uyarıcıyla ilişkilendirilen koşullu uyarıcıya tepki verilmesi ise klasik koşullanma kavramıyla açıklanmaktadır. Klasik koşullanmaya göre uyarıcı olmasa dahi koşullu olan uyarıcıya verilen tepki bir süre devam etmektedir (Burger, 1993/2016). Edimsel davranış ise organizmanın ortaya koyduğu ve davranışın sonuçlarına göre tekrarlanma durumunun belirlendiği davranışlardır. Davranışın sonunda hoş giden bir sonuç varsa davranış tekrarlanır, nahış bir durum varsa davranışın tekrarlanma olasılığı azalır. Davranışın koşullara göre belirlenmesi edimsel koşullanma kavramıyla açıklanmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2012). Edimsel koşullanmada davranış cezalandırılırsa ortadan kalkar, pekiştirildiğinde ise ortaya çıkma sıklığı artar (Burger, 1993/2016). Davranışsal görüşe göre bağımlı davranış sosyal ortamlarda şekillenmektedir. Bağımlılık, erken dönemde ebeveyn ya da bakım verenle etkileşim sonucu oluşmuş olsa da sonraki ilişkilerde pekiştirilmesi sonucunda süreklilik göstermektedir (Bornstein, 2005b). Bağımlı bireylerin başarıları gibi olumlu duygularının pekiştirilmesi ihtiyacı ebeveynleri ile başlasa da ebeveyn rolü atfedilen diğer kişilere (terapist gibi) genellenebilir (Overholser, 1987). Erken dönemde bağımlı davranışların aralıklı olarak pekiştirilmesi, bağımlılığın kişilerarası ilişki dinamiklerinde sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Bornstein, 2005b).

2.2.6. Bilişsel Yaklaşım'a göre Kişilerarası Bağımlılık

Zamanla her birey diğer insanlara ve kendi benliğine yönelik düşünme biçimleri geliştirir (A. Beck vd., 2015). Düşünme biçimleri ruh durumunu, nasıl hissedileceğini ve hareket edileceğini belirlemektedir (A. Beck, 1976/2005). Bilişsel yaklaşıma göre, bireylerin işlevsiz duygu ve davranışları belirli şemalara dayanmaktadır (A. Beck vd., 2007). Bireyler algı, düşünce, duygu ve kişilerarası davranışları şekillendiren benlik ve şemalar oluşturmaktadır (Bornstein, 2005b). Duyguları ifade etme, özerklik gibi psikolojik ihtiyaçlar karşılanmadığında uyumsuz şemalar ortaya çıkmaktadır. Böylece birey özerkliğinin bozulmasıyla bağımsız olarak hareket edemeyeceğine dair inanç geliştirmektedir (Dozois vd., 2009). Bilişsel yaklaşım, bireyin düşünme ve bilgiyi

işleme biçiminin bağımlılığın sürdürülmesinde etkili olduğu görüşündedir (Bornstein, 2005b).

Benliğe ve diğerlerine yönelik algılar, otomatik düşünceler aracılığıyla bağımlılığa neden olur (Bornstein, 2005b). Bağımlı bireylerin otomatik düşüncelerinin temelinde, diğer insanların ne düşündüğü ile ilgilenme ve öz değerlendirmeye ilişkin hatalar yer almaktadır (Overholser, 1987). Bu nedenle çaresizlik ve güçsüzlük duyguları eşliğinde algılanan zorluklar, bağımlılıkla ilgili otomatik düşünceleri devreye sokar ve bireyin performansı zarar görerek bir kısır döngü oluşur (Bornstein, 2005b). Örneğin bireyin kendine yönelik algısı çaresizlikse, “çaresizsem bir başkasına ihtiyacım var” inancı oluşacaktır. Böylece çocukluk dönemindeki normal bağımlılık, yetişkinlik döneminde kişilerarası ilişkilerinde sorun yaşayabileceği bir bağımlılığa dönüşecektir (A. Beck vd., 2007).

2.2.7. Bilişsel-Etkileşimci Model’e göre Kişilerarası Bağımlılık

Bornstein (2005b), bağımlı davranışı inceleyen araştırma sonuçları ve mevcut teorik modellerin unsurlarını birleştirerek etkileşimci bir kişilerarası bağımlılık modeli geliştirmiştir. Modele göre bağımlılık; aile ve çevrede sosyalleşme ve erken dönemde edinilen deneyimler sonucunda bilişsel, motivasyonel, duygusal ve davranışsal bileşenlerden oluşmaktadır. Kişilerarası bağımlılığı oluşturan dört bileşen aşağıda açıklanmıştır.

Bilişsel boyut: Bağımlılık, benliğin güçsüz ve etkisiz olarak algılanmasını ve diğerlerinin güçlü ve etkili olduğu inancını kapsar. Bağımlılıkla ilgili duygusal tepki ve davranışlar bağımlı kişinin çaresizlik hissinden kaynaklanmaktadır.

Motivasyonel boyut. Bağımlılık, başkalarından destek, onay ve rehberlik alma arzusunu temsil etmektedir. Bu nedenle bağımlı kişi besleyici ve destekleyici ilişkiler kurma ve sürdürme gayesi içindedir. Kişi diğerlerine yönelik ihtiyaçları sonucunda oluşan dürtülerini ve dürtülerinin davranışlarına olan yansımaları fark edemeyebilir.

Duygusal boyut. Bağımlılık, bireylerde terk edilme ve olumsuz değerlendirilme korkusu ve performans kaygısı olarak görülebilmektedir. Bağımlı bireyler, özerklik göstermeleri gereken durumlarda ve özellikle otorite figürü tarafından çabaları değerlendirileceği zaman kaygılanırlar. Kaygı çocuklarda okul reddi, genç yetişkinlikte agorafobi ve daha ileri yaşlarda ise sahte demans olarak kendini gösterebilir. Bu

semptomlarla bağımlı kişi koruyucu olarak gördüğü diğerleriyle arasındaki mesafeyi azaltmış olur.

Davranışsal boyut. Bağımlılıkta, diğerleriyle bağları güçlendirmek için ilişkileri kolaylaştıran benlik sunumu stratejileri kullanılmaktadır. Benlik sunumu stratejileri çıkar sağlama, yalvarış, kendini övme, gözdağı verme gibi pasif ya da agresif davranışlar şeklinde görülebilmektedir (Bornstein, 2005b).

Çaresizlik düşüncesi, bağımlılığın merkezinde yer almaktadır. Aşırı korumacı ve otoriter ebeveynlik stiliyle yetişen bireylerde çaresiz bir benlik algısı ile bağımlılığa zemin hazırlanmaktadır. Bireyin kendini güçsüz olarak algılaması, bakım sağlayacak olan kişilere karşı uyumlu davranma arzusunu oluşturmaktadır. Bağımlı bireyin temel inancı, kendini güçsüz olarak algılaması olsa da davranışları durumdan duruma değişiklik gösterebilir (Bornstein, 2011). Bilişsel-etkileşimci modele göre bağımlılığın bilişsel, duyuşsal ve motivasyonel eğilimlerinin etkileşimi ile davranış belirlenmektedir. Yani bireyin davranışları bulunduğu durum ve şartlara göre değişim göstermektedir. Bağımlı kişinin pasif davranışlar göstermesi, otorite olarak gördüğü kişilerle olan ilişkileri devam ettirmek için bir tür kendini sunma stratejisidir. Bağımlılık, pasif davranışlarla karakterize edilmiş olsa da yüksek derecede aktiflik ve atılganlıkla da ilişkili olabilmektedir. Örneğin bağımlı bireyler, otorite figürü olarak gördükleri kişileri için çeşitli stratejiler üretebilir, akranları ile yarışabilir (Bornstein vd., 1996). Bu nedenle bağımlılık kendi içinde birbirinden farklı boyutlara ayrılabilir.

Literatürde kişilerarası bağımlılık; yıkıcı aşırı bağımlılık, sağlıklı bağımlılık ve sağlıklı bağımlılık kavramları ile açıklanmaktadır (Bornstein vd., 2003; Haggerty vd., 2010; Huprich vd., 2010). Yıkıcı aşırı bağımlılık ve sağlıklı bağımlılık ifadeleri, bilişsel-etkileşimci modelin bilişsel, duygusal, motivasyonel ve davranışsal bileşenleri temel alınarak yazılmıştır (Bornstein ve Huprich, 2006). Kişilerarası bağımlılığın üç boyutu aşağıda şekil 1’de özetlenmiştir.

Şekil 1’de görüldüğü üzere Yıkıcı aşırı bağımlılık; durum farketmeksizin ve sonuçları düşünülmeden bağımlı davranışların sergilendiği, kişilerle olan bağı zedeleyen bir kişilik tarzıdır. Bilişsel-etkileşimci modele uygun olarak yıkıcı aşırı bağımlılık, erken dönemde karşılaşılan aşırı koruyucu ve/veya otoriter ebeveynlik stili ile ilişkilidir (Bornstein, 2012a).

Şekil 1. Kişilerarası bağımlılığın üç boyutu

Yıkıcı aşırı bağımlılıkta birey, bilişsel olarak kendini zayıf ve etkisiz olarak algılamakta diğerlerini yetkin ve kendinden emin olarak algılar. Bireyde duygusal açıdan olumsuz değerlendirilme korkusu ve terk edilme endişesi hakimdir. Bireyde motivasyonel olarak otorite figürleriyle yakın bağları devam ettirme arzusu vardır. Davranış açısından diğerinden ayrılamama, güvence arama ve çaresizce kendini sunma söz konusudur (Bornstein ve Thomson, 2024). Sağlıklı bağımlılık ise bağımlı davranışların özenli ve seçici olarak sergilendiği, kişilerle olan bağı güçlendiren bir kişilik tarzıdır (Bornstein, 2012a). Bu bağımlılık; esnek, duruma uygun olarak destek aramayı içeren aktif ve olgun bir bağımlılık şeklidir (Fiori vd., 2008). Sağlıklı bağımlılıkta birey bilişsel olarak kendini yetkin olarak algılar ve diğerlerini güvenilir görür. Birey, duygusal olarak yakın ilişkilerine ve kendine karşı güven duymaktadır. Motivasyonel açıdan, birey özerklik arzusu taşımaktadır. Birey davranışsal açıdan ise duruma uygun olarak yardım arayışındadır ve özerk olarak hareket etmektedir (Bornstein ve Thomson, 2024). Bireylerin sağlıklı bağımlılığı, bağımlılık ihtiyaçlarına yönelik daha iyi ilişkiler kurmalarında, dürtü kontrolünü sağlamalarında, daha olgun savunma ve başa çıkma yöntemi geliştirmelerinde yardımcı bir etkidir (Bornstein, 2011). Sağlıklı bağımlılığa sahip bireyler daha az tıbbi tanı almaktayken daha yüksek bağımlılığa yani yıkıcı aşırı bağımlılığa sahip bireyler ise sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanmaktadır. Yıkıcı aşırı bağımlı olan bireylerin genel sağlık durumlarının kötü olması hastaneye başvurma sıklığıyla ilişkili olabilmektedir. Sağlıklı bağımlılarda ise daha az tıbbi yardıma başvurulması doktorlarla uyumlu ilişki kurulmasından, önerilen tedavi ve yöntemlere uyulmasından kaynaklanabilmektedir. Sağlıklı bağımlılık gösteren bireyler, uyumlu davranışları sonucunda sağlık hizmetlerinden gerektiğinde

yararlanmakta ve ilişki çatışması, stresli yaşantılar gibi durumlarla daha az karşılaşmaktadır (Porcerelli vd., 2009). Yapılan bir araştırma (Momot, 2009) ile sağlıklı bağımlılığa sahip bireylerin olgun savunmalar kullandığı, daha bağışlayıcı oldukları, yıkıcı aşırı bağımlılığa sahip bireylerin ise olgunlaşmamış savunmalara başvurduğu tespit edilmiştir. Son olarak sağlıklı bağımlılık ise durum fark etmeksizin refleksif olarak ortaya çıkan kontrolü olmayan bağımlılık çabalarıdır (Bornstein, 2005b). Sağlıksız bağımlı bireyler, çaresizlik hissi ile yakın ilişkilerini devam ettirirler. Genellikle zayıf benlik algısına sahiptirler ve bağımlılık ihtiyaçlarını karşılamak için diğerlerine muhtaç oldukları yönünde davranışlar sergilemektedirler. Sağlıksız bağımlılık, düşmanca bağımlılık olarak ilişkileri sürdürmek için diğerlerini suçlu hissettirmeyi, tehditleri içermektedir (Bornstein ve Languirand, 2003). Ayrıca sağlıksız ve sağlıklı bağımlılıkta problemleri tanımlama biçimleri farklılık gösterir. Sağlıksız bağımlı bireyler, bağımlılık ihtiyaçlarının yaşanan problem durumlarındaki rolü hakkında çok az bilgi sahibiyken sağlıklı bağımlı bireyler bağımlılık ile ilgili içgörü geliştirmektedir. Sağlıksız bağımlı bireyler, ilişkilerde aşırı özdeşleşme, kıskançlık, sahip olma çabaları, yoğun destek alma ihtiyacı, sorumluluk alma güçlüğü, sınır koymada zorluk, olgunlaşmamış davranışlar gösterirken sağlıklı bağımlı bireyler ilişkilerde daha esnek, daha fazla dürtü kontrolü, iletişime açıklık, olgun yakınlık ve işbirliği göstermektedir (Bornstein, 2005b).

Literatürde kişilerarası bağımlılığın sağlıklı veya sağlıksız yönüne daha az vurgu yapıldığı görülmektedir. Bunun yerine bireyin kişilerarası bağımlılığının yüksek ya da düşük olup olmadığına ilişkin bir kategorizasyonun tercih edildiği söylenebilir. Kişilerarası bağımlılığı yüksek olan bireylerin kalıcı yakın ilişki kurmak ve ilişkiyi sürdürmek için gerekli sosyal becerileri yetersiz olabilmektedir. Bağımlı bireylerde performans kaygısı, sosyal kaygı, olumsuz değerlendirilme korkusu, başarısızlık korkusu ve terk edilme korkusu oluşabilmektedir (Overholser, 1997). Bağımlı bireyler, yaşamın zorluklarıyla mücadele edebilecek durumda olsalar da yakınlarından destek ve kabul almayı arzulamaktadır (A. Beck vd., 2015). Kişilerarası bağımlılık düzeyi yüksek olan bireyler; ayrılık, kayıp ya da herhangi bir tehdit durumunda kendilerini savunmasız hissedebilir (Overholser, 1997). Bu durumun oluşturduğu sıkıntı sonucunda bağımlı birey ilişkiyi devam ettirmeye çalışır.

İlişkide kendini güvensiz hisseden bağımlı birey, güçlü olarak gördüğü diğerine yakın olmak için çabalar (Overholser, 1997). Yalnız kalmamak amacıyla destekleyici ilişkiler elde etme ve sürdürme konusunda istekli davranır (Pincus ve Wilson, 2001). Bu

nedenle bağımlılığı yüksek olan bireyler başkalarına itaatkar davranma eğilimindedir. Ancak itaatkar davranışlarından rahatsız olduklarında yaşadıkları hayal kırıklığını belli edebilir ya da kızgın davranabilirler (Overholser, 1997). Yapılan araştırmalar kişilerarası bağımlılık eğilimi yüksek olanların her zaman itaatkar davranmadıklarını, kimi zamanda saldırgan davranışlar gösterdiklerini doğrulamaktadır (Kachadourian vd., 2013; Petruccelli vd., 2014). Bu nedenle kişilerarası ilişkilerde ortaya çıkan ilişkisel saldırganlığın kişilerarası bağımlılıkla bağlantılı olabileceği düşünülebilir.

2.3. İlişkisel Saldırganlık

Saldırganlık insan toplumlarında yaygın olarak görülmektedir. Hayatta kalma ihtiyacına yönelik dürtü ve duyguların bir yansımasıdır. Saldırganlık kendini ya da bir başkasını koruma, misilleme yapma, avantaj ve güç elde etme motivasyonu ile ilişkilendirilen karmaşık bir davranıştır (Howells vd., 2012). Herhangi bir canlıya ya da cansız bir nesneye zarar vermek ya da zarar verme niyetiyle yapılan tüm davranışlar saldırganlık olarak adlandırılır (Fromm, 1973/2016). Saldırganlık, isim takmak ya da itmek gibi küçük eylemlerden vurmak, yumruklamak gibi ciddi ve bıçaklamak, öldürmek gibi şiddet içeren eylemlere kadar değişkenlik göstermektedir (J. Allen ve Anderson, 2017). Saldırgan davranışlar, kasıtlı ya da kasıtsız olarak açığa çıkarılan ya da çıkarılmayan farklı tepkileri içermektedir:

Yalandan Saldırganlık: Zarar vermeyi amaçlamayan ama sonuçta zarar verici davranışları içeren bir saldırganlık türüdür. En belirgin örneği kaza niteliğinde kasıtsız yapılan davranışlardır. Bu saldırganlıkta davranışın kasti bir nitelik taşımayarak bir diğerini incitme davranışı söz konusudur. Saldırgan davranış, var oluşu sürdürme gayesiyle belirli bir hedefe doğru harekete geçme ve hareketi devam ettirme eylemidir (Fromm, 1973/2016).

Savunucu Saldırganlık: Bireyin içinde bulunduğu durumda ya da gelecekte oluşabilecek herhangi bir tehlikeye karşı sergilemiş olduğu davranıştır. Bireylerin saldırgan davranışları, karşılaştıkları bir tehdit sonrası ortaya çıkabildiği gibi bireyin özseverliğinin etkisiyle de ortaya çıkabilmektedir. Bireyin diğerlerine göre kendini üstün ve kusursuz görmesi nedeniyle özseverliğine zarar verecek herhangi bir aşağılanma, hafife alınma gibi davranış bireyi saldırgan davranışlara yöneltmektedir (Fromm, 1973/2016).

Tarihsel olarak bakıldığında saldırganlık çeşitleri, literatürde farklı isimlerle yer almaktadır. Saldırgan davranışlar doğrudan çatışma içerebilir ya da gizli/dolaylı olarak ortaya çıkabilir (Verona vd., 2008). Bazen de saldırganlık zorbalık olarak ortaya çıkar. Zorbalık, güç dengesizliği söz konusu iken tekrarlayıcı, zarar verme amacıyla yapılan davranışlardır (Olweus, 1999). Bununla birlikte saldırgan davranışlar fiziksel, sözel veya sosyal olarak farklı biçimlerde görülebilir (Marsee vd., 2008). Fiziksel ve sözel saldırganlığın tanımlarına aşağıda yer verilmiştir.

Fiziksel saldırganlık: Bir başkasının fiziksel sağlığına zarar veren (Crick ve Grotpeter, 1995) itmek, tekmelemek ya da dövmek gibi eylemlerden oluşmaktadır (O'Leary vd., 1986).

Sözel saldırganlık: Bir başkasının fiziksel sağlığına yönelik tehditleri, kişinin hoşuna gitmeyecek isimler takmak gibi sözlü hakaretleri içermektedir (Crick vd., 1999). Saldırganlık, zarar verme amacıyla küfür etmek, lakap takmak gibi kelimeler yoluyla gerçekleşmektedir (J. Allen ve Anderson, 2017). Literatürde saldırganlığın cinsiyete göre incelendiği görülmektedir.

Tarih boyunca saldırganlık davranışı daha çok erkeklerle ilişkilendirilmiştir (Fry ve Gabriel, 1994). Fiziksel saldırganlığın kadın ve erkekler arasındaki yaygınlığını inceleyen bir meta-analiz çalışmasında erkeklerin fiziksel saldırganlığı kadınlara göre daha yüksek bulunurken (Eagly ve Steffen, 1986) bir diğer meta-analiz çalışmasında tam tersi kadınların erkeklere göre daha fazla fiziksel saldırganlık bildirdiği görülmüştür (Desmarais vd., 2012). Yapılan başka bir araştırma sonucuna göre ise hem kadın hem de erkeklerde doğrudan saldırganlığın görüldüğü bulgulanmıştır (Archer, 2004). Bu durumda hem kadın hem de erkeklerin fiziksel saldırganlığa başvurduğu söylenebilir. İnsanlar, fiziksel saldırganlığın ötesinde hayvanlardan farklı olarak fiziksel olmayan stratejilere de başvurmaktadır. Sözel beceriler geliştikçe iletişim saldırgan bir amaç için araç niteliğindedir (Björkqvist vd., 1994). Cinsiyet açısından bakıldığında her iki cinsiyet de sözel saldırganlığı aynı düzeyde uygulamaktadır (Björkqvist vd., 1992). Araştırmalarda yaşa göre de saldırgan davranışların farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Erken dönemlerde çocuklar arzu edilene ulaşamayınca öncelikle fiziksel saldırganlığa başvurur. Çocuk sözel becerileri edindikçe saldırganlık davranışlarını sözel olarak da sergilemeye başlar. Okul çağına gelindiğinde sosyal zekanın

gelişmesiyle saldırgan davranışlar daha gizlidir ve çocuklar, kendi çıkarları doğrultusunda manipülasyona başvurabilmektedir. Böylece yaş ilerledikçe sosyal ortamların oluşmasıyla saldırganlıkta dolaylı yöntemlere başvurma görülür (Coyne vd., 2006). Bireyler günlük yaşamda doğrudan olduğu kadar dolaylı yollardan da zarar görebilir (Richardson ve Green, 1997). Çünkü sosyal beceriler geliştikçe bir kişiye zarar vermek için daha karmaşık eylemler ortaya çıkmaktadır (Björkqvist vd., 1994). Dedikodu yaparak ya da söylenti yayarak bireyler zarar verici davranışlarda bulunmaktadır (Archer ve Coyne, 2005). Bireylerin zihinsel işlevlerinin gelişmesiyle fiziksel gücün yerine daha incelikli ama etkili olan yollara başvurmaları mümkündür (Björkqvist, 1994). Kadın ve erkeklerde görülen fiziksel olmayan ancak bir diğerini incitme ile sonuçlanan davranışlar saldırganlık kapsamındadır (Björkqvist vd., 1992). Açıkça gözlemlenebilen fiziksel ve sözel saldırganlığın dışında gizil olan saldırganlık türü ilişkisel saldırganlıktır.

İlişkisel saldırganlığı fiziksel ve sözlü saldırganlıktan ayıran nokta ilişkilere zarar vermeye odaklanılmış olmasıdır. İlişkisel saldırganlık; kendi istediğini yaptırmak ya da bir kişiyi cezalandırmak için sessiz kalmak, misilleme yaparak sosyal dışlamaya başvurmak, kişiyi manipüle etmek, görmezden gelmek veya söylenti yaymak gibi eylemleri içerir (Crick vd., 1999). Doğrudan olmayan, gizil saldırganlığa karşılık gelen sosyal saldırganlık ve dolaylı saldırganlık kavramları ise literatürde ilişkisel saldırganlık ile önemli ölçüde örtüşmektedir (Verona vd., 2008; Voulgaridou ve Kokkinos, 2019).

2.3.1. İlişkisel Saldırganlık ile İlişkili Kavramlar

Bu başlıkta, ilişkisel saldırganlık ile hem benzerlik taşıdığı hem de farklılaştığı için dolaylı saldırganlık ve sosyal saldırganlık kavramlarına değinilecektir.

2.3.1.1. Dolaylı Saldırganlık

Dolaylı saldırganlık, kişinin zarar verme niyeti yokmuş gibi görünerek bir diğerine acı vermek amacıyla yaptığı davranışları içermektedir. Böylece saldırgan kişinin kendini gizleme ve kimliğinin belirsiz kalması söz konusudur. Saldırganlığın yöneltildiği hedef kişiye zarar vermek için bir başkası araç olarak kullanılabilir (Björkqvist vd., 1992). Mağdur kişinin sosyal statüsüne saldırarak dışlanmasına neden olan, doğrudan eylemler yerine kullanılan bir saldırganlık yoludur (Archer ve Coyne, 2005). Hedefte olan kişinin arkadaş grubundan dışlanması için manipülasyona başvurma ile gerçekleştirilir (Björkqvist vd., 1992). Örneğin kişi parti veren arkadaşının

partie davet etmeyeceğini düşünerek arkadaşına yönelik dedikodu yapabilir. Diğer yandan kişi bir diğerinin sosyal etkinliklerden dışlanmasına, başkalarıyla arasına girerek hoşlanılmayan bir kişi olmasına neden olabilir ya da hakkında itibarı zedeleyecek ve küçük düşürecek konuşmalar yapabilir (Duncan ve Owen-Smith, 2006).

Dolaylı saldırganlıkta taktiksel olarak saldırmak söz konusu olmayabilir ya da yapılan zarar verici eylemlerin saldırganlık içermediği şeklinde bir kanaate varılabilir (Archer ve Coyne, 2005). Dolaylı saldırganlık örtülü bir saldırganlık olması nedeniyle uygulayan kişinin belirlenmesi ve o kişinin saldırganlıkla suçlanması güçtür (Kaukiainen vd., 1999). İlişkisel saldırganlık, eylemlerin örtük oluşu açısından dolaylı saldırganlıkla benzer olsa da daha çok ikili ilişkiler ile ilgili olduğu için saldırgan kişinin kimliği açıktır, dolaylı saldırganlıkta ise saldırganın kimliği belirsiz olabilmektedir. Kavramlar arasındaki fark, ikili ilişkilere yönelik olup olmadığı ve tanımlarda yapılan vurgu ile ortaya çıkmaktadır (Archer ve Coyne, 2005).

2.3.1.2. Sosyal Saldırganlık

İlişkisel saldırganlıkla örtüşen bir diğer kavram olan sosyal saldırganlık; olumsuz bir yüz ifadesi ile doğrudan ya da iftira atma, sosyal dışlama gibi dolaylı yollara başvurarak yapılan bir diğerinin sosyal statüsüne, öz saygısına zarar vermedir (Galen ve Underwood, 1997). Sosyal saldırganlık, bakışları kaçırma ya da hoşagitmeyen bakışlar atmaya içerdiği için sözsüz saldırganlıkla benzerlik taşımaktadır (Owens vd., 2000). İlişkisel saldırganlık, sosyal saldırganlığın arkadaşlık ilişkilerinde görülen manipülasyon unsuruna odaklandığı için sosyal saldırganlığın bir türü olarak kabul görmüştür (Archer ve Coyne, 2005; Galen ve Underwood, 1997). Sosyal saldırganlık, ilişkisel saldırganlığa ek olarak bakışlarla saldırmak gibi yüz ifadelerini kullanmayı içermektedir (Coyne vd., 2006).

Tanımlar açısından farklılık gösteren ilişkisel saldırganlık, sosyal saldırganlık ve dolaylı saldırganlık kavramlarını manipülatif eylemler içerdiği gerekçesiyle benzer olarak ele alan araştırmalar olduğu gibi (Archer ve Coyne, 2005) farklı olduğunu öne süren araştırmalar (Crothers vd., 2009) da bulunmaktadır. Björkqvist (2018), dolaylı saldırganlık kavramının köklü bir kavram olduğu ve diğer kavramların aynı anlama gelerek sadece yeniden adlandırma olduğu görüşündedir. Cairns ve diğerlerinin (1989) tanımladığı sosyal saldırganlık kavramının ise dolaylı saldırganlık ve ilişkisel saldırganlığı kapsadığı; sosyal saldırganlığın ilişkisel saldırganlıktan kişilerin benlik

saygısı ve statülerinin hedef alınmasıyla farklılaştığı düşünülmektedir (Galen ve Underwood, 1997). İlişkisel saldırganlık, mevcut bir ilişkide diğerine psikolojik olarak zarar verme amacıyla yapılır. Diğerini manipüle etme, arkadaşlığı bitirme ve ilişkide çıkar elde etme davranışları söz konusudur. İlişkisel saldırganlıkta, ilişkiye zarar verme amacı söz konusu iken sosyal saldırganlıkta bir diğerinin statüsüne, gruba ait olmasına engel olma niyeti vardır. Sosyal saldırgan manipüle etme, dedikodu yapma ya da sosyal izolasyon için sosyal grubu aracı olarak kullanmaktadır. Bu durumda saldırgan kişi, sosyal dinamikleri etkileme çabası içindedir ve bu noktada mağdur kişinin benlik saygısını olumsuz etkileme söz konusudur (Crothers vd., 2014).

İlişkileri olumsuz etkileyen söylentiler, güveni kırmak ya da dedikodu yapmak dolaylı yollardan gerçekleştirilir, bu noktada her üç kavram da benzerlik göstermektedir. Dolaylı saldırganlık saldırganlığın gizil olmasına, sosyal saldırganlık sözsüz olan davranışlara, ilişkisel saldırganlık ise sosyal saldırganlığın arkadaşlık ilişkilerindeki manipülasyon yönüne odaklanmaktadır (Archer ve Coyne, 2005). Literatürde sosyal saldırganlık, dolaylı saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık kavramlarının aynı ya da farklı olduğuna yönelik kesinlik olmasa da her biri doğası gereği ilişkiseldir (Goldstein ve Tisak, 2004) ve üçü de fiziksel saldırganlık içermemektedir (Swearer, 2008). Özetle dolaylı saldırganlık bir başkasının araç olarak kullanıldığı, saldırganın kimliğinin belirsiz olduğu; ilişkisel saldırganlık ikili ilişkilerde ortaya çıkan, saldırganın kimliğinin belli olduğu; sosyal saldırganlık ise bir diğerinin sosyal statüsünü ve öz saygısını hedef alan, dolaylı ve ilişkisel saldırganlığı kapsayan saldırganlık türleridir (Archer ve Coyne, 2005; Galen ve Underwood, 1997).

Literatürde ilişkisel saldırganlık, çoğunlukla sosyal bilgi işleme yaklaşımı ile açıklansa da saldırganlığı açıklayan ve ön plana çıkan kuramsal modellere yer verilecektir.

2.3.2. Psikanalitik Yaklaşım'a göre Saldırganlık

Freud'un psikoseksüel gelişim kuramına göre kişiliğin oluşumunda belirtilen dönemlerden biri oral dönemdir. Oral dönemde oluşan bir sorun oral kişiliğe sahip olmayla sonuçlanır. Bu döneme saplanma bireyin yetişkinliğinde aşırı saldırgan olmasına neden olabilir (Burger, 1993/2016). Diğer taraftan insanlar saldırganlığa neden olacak doğuştan gelen içgüdülere sahiptir (S. Freud, 1933/2001). Freud'a göre her bireyde libido denilen yaşam ya da cinsellik içgüdü ve thanatos denilen ölüm ya da

saldırganlık içgüdüü olmak üzere iki tür içgüdü bulunmaktadır (Burger, 1993/2016). Saldırganlık ya da ölüm içgüdüü sonucunda birey, ölümün kendisi için kaçınılmaz olduğu düşüncesiyle öz yıkımdan kaçmak amacıyla diğerlerine karşı saldırganlık gösterir (R. May, 1972/2013). Geçmişte istenilmeyen deneyimler sonucunda bastırılmış olan duygular, yaşamın sonraki döneminde işlevsiz davranışlara dönüşebilir. Örneğin kişi geçmiş yaşantısında hor görülmüşse yaşadığı duyguyu bastırabilir fakat yaşamın ileriki dönemlerinde benzer şekilde diğerlerini hor görme gibi saldırganlık içeren davranışlarda bulunabilir (S. Freud, 1933/2001).

Fromm (1973/2016), birbirinden farklı iki tür saldırganlığın olduğunu öne sürmektedir. Bunlardan ilki, yaşamsal çıkarların tehdit edilmesi durumunda ortaya çıkan, kalıtsal olarak her hayvan ve insanda bulunan bir kaçma ya da saldırma tepkisidir. Bu saldırganlık, türün varlığını sürdürmesi için gereklidir ve tehdit ortadan kalktığında ortadan kalkar. İkinci tür saldırganlık ise sadece insanlara özgüdür ve tamamen yıkıcı bir eylem içerir. Yıkıcı olan bu saldırganlık, yok etme ve eziyet etme arzusunu barındırır; işkence etme amacıyla gerçekleştirilir. Savunma amaçlı saldırganlığın aksine hedefe yönelik olarak yıkıcı eylemden zevk alma söz konusudur. Yıkıcı eylemler tepkisel değil, süreklilik göstermektedir. Fromm'a (1947/2005) göre, Freud'un açıkladığı şekilde saldırganlığın içgüdüsel engellemelerle ve ölüm içgüdüüyle ortaya çıkması önemli değildir. Önemli olan bireyin kendine yönelik duyduğu saldırganlığı erdem maskesi altında işlemesi ve saldırganlığı koruyucu bir etken haline getirebilmesidir.

2.3.3. Bireysel Psikolojiye göre saldırganlık

Alfred Adler (1938/2015), erken dönemde anne ile olan iletişimin bireyin sosyal gelişiminin ve yaşam biçiminin belirleyicisi olduğu görüşündedir. Yaşamda yer alabilmek, sosyal hayata tutunabilmek için bireyin diğer insanlarla doğru temas kurması, sağlıklı sosyal duygunun oluşması gerekmektedir. Bireysel psikolojiye göre yaşamda karşılaşılan ilk insan anne olduğu için sosyal duygunun oluşumu anneye bağlıdır. Annenin çocuğu şımartması, ihmal etmesi ya da bakımında çocuğa inceliksiz ve kaba davranması çocuğun diğer insanlarla olan temasını zorlaştırmaktadır. Sosyal duygusu gelişmeyen birey diğer insanlarla uyum sorunu yaşar (Alfred Adler, 1938/2015). Sosyal duygusu gelişmeyen birey diğerlerini düşman olarak algılamaktadır. Bu ruh hali bireyin yoksunluk duygusundan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle üstünlük

kurmak isteyen birey, bunu başaramadığında şiddet eğilimi artar ve çoğu zaman aşağılık duygusunun etkisiyle saldırgan davranışlar sergileyebilir (Alfred Adler, 2000).

2.3.4. Nesne İlişkileri Kuramı'na göre Saldırganlık

Nesne ilişkileri kuramcıları, yaşamın erken dönemlerine odaklanmaktadır (Karahan ve Sardoğan, 2012). Çocuğun nesne olarak gördüğü ve içselleştirdiği varlık ebeveynleridir. Kurama göre her birey sadist evreden geçmektedir ve şiddet nesnelerinden kendini korumak için bu nesnelere karşı saldırganlık göstermektedir. Saldırgan dürtüler yoğun olduğunda çocuk, ebeveyn ve kardeşlerinin yerine koyduğu nesneleri (kağıt, oyuncak gibi) yırtma, parçalama, kırma davranışı gösterir (Klein, 1975/2008). Kernberg (1988), nesne ilişkilerinin saldırganlık gibi temel içgüdülerle harekete geçtiğini belirtmektedir. Çocuğun yıkıcılık yerine yapıcı olma eğilimi artarsa çevreye karşı güveni artarak sağlıklı bir süperegö geliştirecektir. Fakat dışsal ya da içsel nedenlerle süperegö yeterince gelişmediyse çocuk kendi benliğini korumak için diğer insanlara zarar verecektir. Çocuğun sadizmi azaldığında, gelişen süperegöyle daha az kaygı ve daha fazla suçluluk hissi yaşayan çocuk, diğerlerine değer vermeye ve toplumsal hislere uyum göstermeye başlayacaktır (Klein, 1975/2008).

Nesne ilişkileri kuramcıları saldırganlığı açıklarken içgüdüler dışında nesne ile kurulan ilişkilere de odaklanmaktadır (Malove, 2014). Klein (1996), bebeğin olumsuz duygularını kontrol edebilmek için bu duyguları yansıtmalı özdeşleşme yoluyla anneye yansıttığı görüşündedir. Bebek anneyi, kabul edemediği yönlerinin somut bir hali olarak görmektedir. Bu özdeşleşme durumu bireyin yaşamı boyunca diğer ilişkilerinde de görülür (Malove, 2014). Bebek nesneyi iyi ve kötü diye ayırt etmeye başladığı zaman ise saldırgan dürtülerinin sevdiği birine yönelik olduğunu kabul edebilir. Bu durumda suçluluk duygusu oluşabilir ve telafi etme ihtiyacıyla yetişkinlik döneminde özgeci faaliyetlerde bulunabilir. Böylece birey, gösterdiği saldırganlık sonucunda sevdiği nesneyi kaybetme korkusundan kaçınmış olur (Klein, 1996).

2.3.5. Sosyal Öğrenme Yaklaşımı'na göre Saldırganlık

Sosyal öğrenme yaklaşımına göre, insanlar sadece ceza ve pekiştirme yoluyla öğrenmez, başkalarının davranışlarını gözlemleyerek ya da tanık olarak ve model alma yoluyla da dolaylı olarak öğrenmeler gerçekleşir (Burger, 1993/2016; Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2012). Bandura'ya göre saldırganlığa tanıklık eden insanlar, taklit etme yoluyla saldırgan davranmaktadır. Gözlem yoluyla öğrenmede öncelikle saldırgan

davranışa dikkat edilir, eğer davranış dikkat çekecek kadar yoğunsa davranışla ilgili bilgi hatırlanır. Sonraki aşamada hatırlanan saldırgan davranış taklit edilerek gerçekleştirilir ve son aşamada birey saldırganlık eyleminin cezayla değil ödülle karşılanmasını bekler. Birey saldırgan davranışı sonrasında güçlü konuma geçtiği için ödüllendirildiğini düşünmektedir. Çünkü saldırgan eylemde bulunan kişi doğru tarafta olduğuna inanmaktadır (Burger, 1993/2016).

2.3.6. Davranışçı Öğrenme Yaklaşımı'na göre Saldırganlık

Davranışçı öğrenme yaklaşımının kurucusu Watson'a göre her türlü insan davranışı koşullanma ilkesiyle açıklanabilmektedir. Uyarıcılara verilen tepkiler, önceki deneyimlerin sonuçlarına göre şekillenmektedir (Burger, 1993/2016). Yaklaşımına göre kişi istediğini elde etmek için çıkarına uygun düşecek davranışları öğrenir. Hedefine ulaşmak için saldırgan davranış sergilendiğinde amaca ulaşılmışsa saldırganlık pekişecektir (Fromm, 1973/2016). Pekiştirme, saldırgan davranışına yönelik koşullu bir tepkidir (Eron, 1987). İnsan davranışları üzerinde koşullanmanın etkisine vurgu yapan Skinner, ödüllendirme yöntemiyle davranışın pekiştirileceğini belirtmektedir (Azrin vd., 1964). Saldırgan davranış ödüllendirildiğinde bu davranış sürekli hale gelmektedir. Saldırgan olmayan davranışlar sistematik olarak ödüllendirildiğinde ise saldırgan davranışlarda azalma meydana gelir (Drndarević, 2021; Eron, 1987).

2.3.7. Varoluşçu Psikoloji Yaklaşımı'na göre Saldırganlık

R. May'e (1972/2013) göre saldırganlık, düşman olarak algılanan nesne veya kişiye yönelik yapılan bir hamledir. Saldırganlık, gücün yeniden yapılandırılması amacıyla bir diğere yönelik yapılan eylemlerdir. Saldırganlıkta amaç ne olursa olsun birey kendisi için ya da inandığı düşünceler için diğere gücünü elde etme ve bir çözüm yolu bulma çabası içindedir. Saldırganlık; fiziksel saldırganlığın yanında entelektüel olarak yıpratıcı tartışmalarla, karşıdakini sözlerle susturma yoluyla ya da bireyi toplum dışına itmek veya yok sayma ile manevi olarak gerçekleştirilir. Dolaylı olarak yapılan saldırganlık, genellikle mağdurun farkında olmadığı fakat üstünlük-aşağılık mücadelesine dönüşen ve birey üzerinde oldukça yıkıcı sonuçlar doğurabilen bir saldırganlıktır. Bireyin sevilmemesi, tutarsız sevilmesi ya da kendine güveni olmayan ebeveyn tarafından sevilmesi yıkıcı saldırganlığa neden olmaktadır. Böylece bireyin dış dünyadan intikam alma eğilimi ve kendisine iyi gelmeyen dünyayı başkaları için de zorlaştırma ihtiyacı, saldırganlıkla sonuçlanır (R. May, 1972/2013).

2.3.8. Sosyal Bilgi İşleme Yaklaşımı'na göre İlişkisel Saldırganlık

Sosyal bilgi işleme yaklaşımına göre bireyler yaşamın erken dönemlerinde karşılaştıkları durumları hafızalarına kaydetmektedir. Gözlem ve aktif öğrenme yoluyla saldırgan davranışlara yönelik edinilen bilgiler, çocuğun zihninde birer bilişsel senaryo olarak kodlanmaktadır. Bellekte kodlanan saldırganlık senaryoları, sosyal ortamdan alınan ipuçlarına göre ortaya çıkmaktadır. Sosyal ipuçları bilişsel olarak değerlendirilerek olaylara karşı nasıl tepki verileceği belirlenmektedir (Huesmann, 1988). Yaklaşımına göre, bellekte işlenen sosyal bilgi, saldırgan davranış olarak birkaç adımda gerçekleşmektedir. Sosyal bilgi öncelikle bellekte işlenir. Davranışa dönüşme basamakları ise şu şekildedir : 1. Sosyal çevrede meydana gelen içsel ve dışsal ipuçları kodlanır, 2. İpuçları yorumlanarak analiz edilir, 3. Ulaşılmak istenen sosyal hedefler belirlenir, 4. Verilecek tepkilere erişilir ve tepkiler oluşturulur, 5. Verilecek tepkilerin uygunluğu değerlendirilir ve tepki seçilir, 6. Birey seçilen tepkiyi ortaya koyar (Crick ve Dodge, 1994).

Sosyal ipuçlarını değerlendirme bireyden bireye ya da öğrenme geçmişine göre değişebilir. Örneğin, çevreyi düşmanca algılayan birey daha saldırgan davranabilir (Huesmann, 1988). Sosyal bilgi işleme yaklaşımına göre önyargılı agresif bir tutumun ardında, düşmanca atıf yer almaktadır (Salzer Burks vd., 1999). Düşmanca atıf, bireyin diğerlerinden aldığı ipuçlarını kodlamasında belirleyici bir faktördür (Godleski ve Ostrov, 2010). Birey, sosyal durumlar karşısında önceki öğrenmeleri aracılığıyla bilgileri işler (Goldstein vd., 2008) ve ipuçlarının hatalı kodlanması sonucunda saldırgan davranışlar sergiler (Erzi, 2022). Bireyin ilişkisel saldırganlık göstermesinin ardında ise ilişkisel saldırganlığın kabul edilebilir olduğuna dair inanç ve önceki öğrenmeleri yatmaktadır (Goldstein ve Tisak, 2010; Musher-Eizenman vd., 2004). Sosyal bilgi işleme yaklaşımında ilişkisel saldırgan davranışların bireysel olarak farklılık gösterip göstermediğini inceleyen bir çalışmada (Linder vd., 2010), ilişkisel saldırganlık eylemlerini içeren cümlelerin saldırganlık gösteren kişilerce daha hızlı okunduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durum ilişkisel saldırganlık gösteren bireylerin saldırganlık eylemlerini daha çok benimsediklerini göstermektedir. Çünkü ilişkisel saldırganlık gösteren bireyler, kendi davranışlarıyla uyumlu olan sosyal bilgileri işleyerek bilişsel bir temele yerleştirmiştir (Linder vd., 2010).

Sosyal bilgi işleme yaklaşımına göre, saldırgan davranışın ortaya çıkmasında sosyal çevreden edinilen bilginin eksik ya da hatalı olarak işlenmesi etkilidir (Crick ve Dodge, 1994). İlişkisel saldırganlığı benimsemiş ve hatalı kodlamalarla ilişkisel saldırganlığı onaylayan bireyler saldırgan davranışlarını sürdürebilmektedir (Huesmann, 1988, Linder vd., 2010). Örneğin ilişkisel saldırganlık davranışlarından olan sosyal dışlama, bireyler tarafından diğer saldırganlık yöntemlerine göre kabul edilebilir sayılmaktadır (Goldstein ve Tisak, 2010). İlişkisel saldırganlığın kabul edilebilirliği ilişkisel saldırganlık davranışlarını öngörmektedir. İlişkisel saldırgan davranışların tahmin edilebilmesi için bireylerin sosyal-bilişsel değerlendirmelerinin yani normal olarak kabul etme inançlarının incelenmesi gerekmektedir (Werner ve Nixon, 2005). Saldırgan davranışlar sergileyen birey, saldırganlığın daha kabul edilebilir olduğu yöntemleri ya da ortamları seçerek saldırgan davranışları sürdürme eğilimindedir. Saldırganlık senaryolarının ortaya çıkması ve tekrarlanmasıyla saldırgan davranış bireyde kalıcı şemalar haline gelebilmektedir (Huesmann, 1988). Bu nedenle sosyal-bilişsel unsurların anlaşılması saldırganlığı önleme ve müdahale çalışmaları için oldukça önemlidir (Goldstein ve Tisak, 2010).

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. ÇÇT Deneyimi, Kişilerarası Bağımlılık ve İlişkisel Saldırganlık Değişkenleri ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Bornstein ve diğerlerinin (2009), yaptıkları araştırmaya tıbbi yardım arayan yaşları 18-64 aralığındaki 110 kadın katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmada katılımcıların ÇÇT deneyimleri ile kişilerarası bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya göre ÇÇT deneyimleri ile kişilerarası bağımlılığın sağlıklı yönünü yansıtan yıkıcı aşırı bağımlılık ve işlevsiz bağımlılık pozitif ilişkili bulunmuştur.

F. Kane ve Bornstein'in (2018), ebeveynlerin bağımlılığı (kişilerarası bağımlılık, bağımlı kişilik bozukluğu, oral bağımlılık) ile istismar veya ihmal faili olma durumu arasındaki ilişkiye yönelik yaptıkları meta-analiz çalışmasına 14 çalışma dâhil edilmiştir. Araştırmada ebeveynlerin kişilerarası bağımlılığının, çocuklara yönelik istismar ve ihmalin yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Ebeveyni tarafından ÇÇT

mağduriyeti yaşayan çocuklarda ise kişilerarası bağımlılık görüldüğü yani kişilerarası bağımlılığın ÇÇT'nin hem yordayıcısı hem de sonucu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Auslander ve diğerlerinin (2016), ÇÇT deneyimi ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide depresyon ve TSSB'nin aracılık rolünü inceledikleri araştırmaya yaşları 12-19 arasında değişen 237 kadın katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre yüksek düzeyde duygusal ve fiziksel istismara maruz kalma ile ilişkisel saldırganlığın da dâhil olduğu saldırgan davranışlar pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada duygusal istismar ve saldırganlık arasındaki ilişkiye depresyon ve TSSB'nin aracılık ettiği bulgusu elde edilmiştir.

Moore ve diğerlerinin (2020); ÇÇT deneyimi, saldırganlık ve uyum sağlama arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmaya yaşları 18-35 aralığındaki 369 (258 kadın, 111 erkek) üniversite öğrencisi dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre ÇÇT deneyimleri ile düşmanlık, dolaylı saldırganlık, sözlü saldırganlık ve toplam saldırganlık pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada ÇÇT ve üniversiteye uyum arasındaki ilişkiye saldırganlığın aracılık ettiği, ÇÇT'nin üniversite öğrencilerinin kişisel-duygusal uyumları ile negatif yönde ilişkisi olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Xiang ve diğerlerinin (2020), ÇÇT ile saldırganlık arasındaki ilişkide iç mekanizmaların (dayanıklılık ve kıskançlık) aracılık rolünü inceledikleri araştırmaya yaşları 17-26 arasında değişen 811 (594 kadın, 217 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre ÇÇT deneyimi, dayanıklılık ile negatif; kıskançlık ile pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada kıskançlık ve dayanıklılık iç mekanizmalarının ÇÇT ve saldırganlık arasındaki ilişkiye aracılık ettiği, ÇÇT arttıkça dayanıklılığın azaldığı, dayanıklılık azaldıkça kıskançlığın arttığı ve daha sonra saldırganlığın da arttığı bulgularına ulaşılmıştır.

Podubinski ve diğerlerinin (2015), ÇÇT ve saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası düşmanca hakimiyetin aracılık rolünü inceledikleri araştırmaya yaşları 19-64 aralığındaki 200 (68 kadın, 132 erkek) psikiyatri hastası dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre ÇÇT ile kişilerarası düşmanca hakimiyet ve saldırganlık pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada duygusal istismar, cinsel istimar ve fiziksel ihmal ile saldırganlık arasındaki ilişkiye kişilerarası düşmanca hakimiyetin aracılık ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Zamir'in (2022), ÇÇT ile partner ilişki kalitesi arasındaki ilişkiye yönelik yaptığı meta-analiz çalışmasına 43 çalışma dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre kadın ve erkeklerde ÇÇT deneyimleri ile ilişki kalitesi negatif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada bilişsel ve davranışsal sorunlar, psikolojik sıkıntı, güvensiz bağlanma ve öz düzenlemenin söz konusu ilişkiye aracılık ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca başa çıkma stratejileri, duygu düzenleme, ebeveyn desteği ve güvenli bağlanmanın ÇÇT ve ilişki kalitesi arasındaki ilişkide koruyucu faktörler olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Bornstein'in (2005a), kişilerarası bağımlılık ile çocuk istismarı failliği ve mağduriyeti arasındaki ilişkiye yönelik yaptığı meta-analiz çalışmasına 16 çalışma dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre kişilerarası bağımlılık etki düzeyinin çocuk istismarı faillerinde istismar etmeyen kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmada çocuk istismarı mağdurlarının ise erken dönem istismar deneyimi olmayanlara göre kişilerarası bağımlılık etki düzeyinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

B. Allen ve Lauterbach'ın (2007), ÇÇT deneyimine sahip bireylerde kişilik özelliklerini kontrol ve deney grupları halinde inceledikleri araştırmaya yaş ortalaması 31.4-33.5 arasında değişen 5877 katılımcı dâhil edilmiştir. Çocukken travma deneyimi olan bireylerin travma deneyimi olmayanlara göre yüksek derecede nevroitiklik ve yeni deneyimlere açıklık bildirdikleri, kontrol grubu ve tekrarlanan travma deneyimi olanlarda tek bir travmatik deneyimi bildirenlere kıyasla yüksek düzeyde kişilerarası bağımlılık olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmada ÇÇT deneyime uzun süreli maruz kalan bireylerde kişilerarası bağımlılığın yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Bornstein (2006a), kişilerarası bağımlılık ile potansiyel bakıcılara yönelik bağları sürdürme arzusu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Deney-1'e yaşları 18-22 aralığındaki 80 üniversite öğrencisi, Deney-2'ye yaşları 18-22 aralığındaki 160 üniversite öğrencisi dâhil edilmiştir. Deney-1'de; bir profesörden test performansının geri bildirimini bekleme süresinin, kişilerarası bağımlılığı olan katılımcılarda bağımlılığı olmayanlara göre daha uzun olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Deney-2'de ise profesörün üniversiteden ayrılması söz konusu olduğunda bağımlı bireylerin bekleme süresinin bağımlı olmayan katılımcılardan farklı olmadığı, bağımlı katılımcıların yalnızca yardım ve destek alabilecekleri durumda bekleme sürelerinin uzadığı bulgusu elde edilmiştir.

Blanchard ve diğerleri (2022) tarafından kişilerarası bağımlılığın yetişkin bağlanma stili üzerinde yordayıcı etkisinin incelendiği araştırmaya yaş ortalaması 31.96 olan 470 (393 kadın, 77 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmada güvenli bağlanma ile sağlıklı bağımlılık arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu; yıkıcı aşırı bağımlılık ve işlevsiz ayrılma ile negatif yönde düşük düzeyde ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre güvensiz bağlanma ile sağlıklı bağımlılık negatif; yıkıcı aşırı bağımlılık ve işlevsiz ayrılma ise pozitif ilişkili bulunmuştur. Ayrıca sağlıklı bağımlılığın güvenli bağlanmada, yıkıcı aşırı bağımlılığın saplantılı bağlanmada, işlevsiz ayrılmanın ise korkulu bağlanmada yordayıcı etkisinin olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Buttel ve diğerlerinin (2005), aile içi şiddet tedavisi gören erkeklerde kişilerarası bağımlılık düzeyini inceledikleri araştırmaya yaş ortalaması 31.4 olan şiddet uygulayan 158 ve yaş ortalaması 30.1 olan şiddet öyküsü bulunmayan 25 erkek katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmada karşılaştırma grubuna göre şiddet uygulayan erkeklerin kişilerarası bağımlılık düzeyinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Mellinger ve Carney'in (2014), kişilerarası bağımlılık ile şiddet davranışı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmaya darp müdahale programında yer alan yaş ortalaması 32 olan 114 erkek katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre psikolojik saldırganlık ile kişilerarası bağımlılık ve kişilerarası bağımlılığın duygusal güven alt boyutu ile partnerle müzakere etme pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada partnere yönelik yaralama düzeyi ile kişilerarası bağımlılığın sosyal öz güven eksikliği ve otonomi alt boyutları arasında pozitif ilişkilerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Ha ve diğerlerinin (2021), yakın partner şiddeti ile mağduriyet ve intihar düşüncesi arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılık ve öfkenin aracılık rolünü inceledikleri araştırmaya 18-65 yaş aralığındaki 301 (203 kadın, 98 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre kişilerarası bağımlılık ile yakın partner şiddeti mağduriyeti, öfke ve intihar düşüncesi pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada yakın partner şiddeti ile intihar düşüncesi arasında kişilerarası bağımlılığın aracılık rolünün olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Oka ve diğerlerinin (2016), güvensiz romantik bağlanma ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide partner gücünün aracılık rolünü inceledikleri araştırmaya 457 çift dâhil edilmiştir. Araştırmada erkek ilişkisel saldırganlığı ile erkek

gücü ve kadının ilişkisel saldırganlık mağduriyeti arasında pozitif ilişki olduğu, güvensiz bağlanmanın ilişkisel saldırganlığın önemli ölçüde yordayıcısı olduğu bulgularına ulaşılmıştır. İlişkilerinde güvensiz bağlanma bildiren katılımcıların daha az partner gücüne sahip oldukları ve daha fazla ilişkisel saldırganlığa maruz kaldıkları, ilişki gücünün ilişkisel saldırganlık ve güvensiz bağlanma arasında aracılık rolünün olduğu bulguları elde edilmiştir.

Ellis ve diğerlerinin (2013), agresif akran grubunun flört şiddeti ve ilişki kalitesi ile ilişkisini inceledikleri boylamsal araştırmaya yaşları 14-17 aralığındaki 1070 (522 kız, 548 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmada akran grubunun ilişkisel saldırganlığının; öğretim yılının başında yapılan analizde flört ilişkilerinde şiddet mağduriyeti ve failliğini pozitif yönde yordadığı, 6 ay sonra yapılan analizlerde ise ilişki kalitesini negatif yönde yordadığı bulgularına ulaşılmıştır.

Yurt dışında ÇÇT ile ilgili yapılan araştırmalarda ÇÇT'nin kişilerarası bağımlılık, ilişkisel ve dolaylı saldırganlık ve düşmanlıkla pozitif; ilişki kalitesi ve kişisel-duygusal uyumla negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Kişilerarası bağımlılık ile ilgili yapılan araştırmalarda kişilerarası bağımlılığın ÇÇT faili ve mağduru olma, şiddet, potansiyel bakıcılarla bağları sürdürme arzusu, işlevsiz yetişkin bağlanma stilleri, uyumsuz kişilik tipleri arasında pozitif ilişkilerin olduğu bulguları elde edilmiştir. İlişkisel saldırganlık ile ilgili yapılan araştırmalarda ise ilişkisel saldırganlığın güvensiz romantik bağlanma ile pozitif; ilişki kalitesi ile negatif ilişkili olduğu; flört ilişkilerinde şiddetin ve şiddet mağduriyetinin yordayıcısı olduğu görülmüştür.

2.4.2. ÇÇT Deneyimi, Kişilerarası Bağımlılık ve İlişkisel Saldırganlık Değişkenleri ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Yöyen ve Bozacı'nın (2023) ÇÇT, psikolojik sağlamlık ve duygu düzenleme güçlüğü'nün kişilerarası sorunları yordama durumunu inceledikleri araştırmaya yaşları 18-60 aralığındaki 423 (313 kadın, 110 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre ÇÇT deneyiminin kişilerarası sorunların yordayıcısı olarak varyansın %20'sini açıkladığı bulunmuştur. Araştırmada duygusal istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmalin kişilerarası sorunlarla pozitif ilişkili olduğu ve kişilerarası sorunları yordadığı bulgularına ulaşılmıştır.

Şerbetçioğlu'nun (2022), romantik ilişkisi olan bireylerde ÇÇT, ilişki doyumu ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya 314 yetişkin (92 kadın, 222 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmada ÇÇT toplam puanı ve ÇÇT'nin tüm alt boyutları ile ilişki doyumu arasında orta düzeyde negatif bir ilişki olduğu, travmaya maruz kalma düzeyi arttıkça benlik saygısının azaldığı bulgularına ulaşılmıştır.

Şenkal Ertürk ve diğerlerinin (2020), çocuklukta duygusal istismar ve ihmali içeren duygusal kötü muamele ile saldırganlık arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemalarının ve duygu düzenleme güçlüğü'nün aracılık rolünü inceledikleri araştırmaya yaş ortalaması 22.96 olan 291 (204 kadın, 87 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmada çocuklukta duygusal kötü muamele ve saldırganlığın pozitif ilişkili olduğu; bu ilişkiye kopukluk, yüksek standartlar, zedelenmiş özerklik erken dönem şemaları ve duygu düzenleme güçlüğü toplam puanının aracılık ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Türk ve Tekin'in (2018), üniversite öğrencilerinde ÇÇT deneyimi ile flört şiddeti arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmaya yaş ortalaması 21.15 olan 100 (50 kadın, 50 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre ÇÇT deneyimi ile flört şiddetini kabul etme pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada cinsel istismar hariç ÇÇT deneyimleri ve erkeğin flörtte uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutum arasında negatif yönde; cinsel istismar ve erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum arasında ise pozitif yönde ilişkinin olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Dede ve Eker'in (2022), üniversite öğrencilerinin ÇÇT deneyimleri, bilişsel duygu düzenleme becerileri ve saldırganlıkları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmaya yaşları 18-30 aralığındaki 505 (215 kadın, 290 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre ÇÇT deneyimleri, bilişsel duygu düzenleme ile negatif, saldırganlık ile pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada ÇÇT arttıkça bilişsel duygu düzenlemenin azaldığı ve saldırganlığın arttığı; duygusal istismar ve fiziksel ihmalin saldırganlık üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Barak'ın (2018), ÇÇT deneyimleri ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya yaşları 18-25 aralığındaki 733 (506 kadın, 227 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre kişilerarası bağımlılığın toplam puanı ve alt boyutları ile ÇÇT deneyimleri toplam puanı arasında pozitif ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca araştırmada kişilerarası bağımlılığın erkeklere oranla kadınlarda daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tolan ve Tümer'in (2023), ÇÇT deneyimleri ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide duygu düzenleme güçlüğü'nün aracılık rolünü inceledikleri araştırmaya 458 (294 kız, 164 erkek) üniversite öğrencisi dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre kişilerarası bağımlılık, ÇÇT deneyimleri ve duygu düzenleme güçlüğü pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada ÇÇT'nin kişilerarası bağımlılığı pozitif olarak yordadığı, kişilerarası bağımlılık ve ÇÇT arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü'nün dolaylı aracılık rolünün olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Kılıçkaya'nın (2021) ÇÇT ve kişilerarası bağımlılık ile risk alma davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya 13-19 yaş aralığındaki 436 (260 kadın, 176 erkek) lise öğrencisi dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre kişilerarası bağımlılık eğiliminin risk alma davranışlarından sigara kullanımı, antisosyal davranış ve beslenme alışkanlıklarını; ÇÇT deneyimlerinin ise risk alma davranışlarından alkol kullanımını pozitif yönde yordadığı bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmada kişilerarası bağımlılık toplam puanı ve alt boyutları ile risk alma davranışları toplam puanı arasında pozitif yönde ilişkinin olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Şahin'in (2022) kişilerarası bağımlılık ile duygusal şiddete maruz kalma arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya yaş ortalaması 36.78 olan 338 (113 kadın, 205 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmada duygusal şiddete maruz kalma ölçeğinin toplam puanı ve alt boyutlarından zarar verilme ile kişilerarası bağımlılık toplam puanı ve kişilerarası bağımlılığın sosyal öz güven eksikliği, otonomi alt boyutları arasında pozitif yönde düşük ilişki bulunmuştur.

Kemaloğlu'nun (2021) kişilerarası bağımlılık, romantik ilişkide duygusal istismar ve ilişki kalıp yargıları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya yaşları 18-28 aralığındaki 243 (160 kadın, 83 erkek) üniversite öğrencisi dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre kişilerarası bağımlılık ile romantik ilişki duygusal istismarını içeren duygusal taciz, tecrit, cinsel taciz, aşağılama, mala zarar verme boyutları; romantik ilişki kalıp yargılarının toplam puanı ve erkeğin baskın, kadının kabul ediciliği ve erkeğin girişkenliği alt boyutları pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada kişilerarası bağımlılığın romantik ilişkide duygusal istismarı yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Avcı Çayır ve Kalkan'ın (2018), üniversite öğrencilerinde kişilerarası bağımlılık eğilimi ve ilişkilerde görülen bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmaya yaş ortalaması 20.19 olan 879 (601 kadın, 278 erkek) katılımcı dâhil

edilmiştir. Araştırmada ilişkilerdeki bilişsel çarpıtmalar ile kişilerarası bağımlılığın otonomi alt boyutu arasında negatif yönde, kişilerarası bağımlılığın sosyal öz güven eksikliği ve duygusal güven alt boyutu arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Ayrıca ilişkilerdeki bilişsel çarpıtmaların, kişilerarası bağımlılık eğilimlerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Sağlam'ın (2019), kişilerarası bağımlılık eğilimi ve ilişkilerde bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya yaşları 18-48 aralığındaki 564 (425 kadın, 139 erkek) öğretmen adayı dâhil edilmiştir. Araştırmada ilişkilerde görülen kaygılı bağlanma ile kişilerarası bağımlılık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu, kaygılı bağlanmanın kişilerarası bağımlılık eğiliminin yordayıcısı olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca kaçınan bağlanma ile kişilerarası bağımlılığın sosyal öz güven eksikliği alt boyutu pozitif ilişkili bulunmuştur. Kişilerarası bağımlılığın cinsiyet açısından anlamlı farklılık göstermediği, yaş arttıkça azaldığı ve evli olanlara kıyasla ilişkisi olanlarda daha yüksek olduğu bulguları elde edilmiştir.

Şahan'ın (2023), ilişkisel saldırganlık ile duygu düzenleme güçlüğü arasındaki ilişkide affetmenin aracılık rolünü ve lise öğrencilerinin ilişkisel saldırganlığa dair görüşlerini incelediği araştırmaya ilk aşamada 1012 (543 kız, 469 erkek), ikinci aşamada 15 (10 kız, 5 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırma bulgularına göre affetmenin alt boyutlarından empati kurma, affetme bileşenleri, intikam alma ve öfkeyi sürdürmenin ilişkisel saldırganlık ile duygu düzenleme güçlüğü arasındaki ilişkiye kısmi olarak aracılık ettiği bulunmuştur. Araştırma sonucunda ergenlerde ilişkisel saldırganlık için duygu düzenleme güçlüğü'nün bir risk faktörü, affetmenin ise koruyucu bir faktör olduğu görülmüştür. Nitel araştırma sonucunda ise katılımcıların dedikodu yapma ve yalnızlaştırma yoluyla ilişkisel saldırganlık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Kurtyılmaz ve diğerlerinin (2017), sosyal bağlılık ve benlik saygısının sosyal kaygı aracılığı ile ilişkisel saldırganlık üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmaya yaşları 18-30 aralığındaki 399 (248 kadın, 151 erkek) üniversite öğrencisi dâhil edilmiştir. Araştırma bulgularına göre benlik saygısı ve sosyal bağlılık ile ilişkisel saldırganlık negatif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada sosyal bağlılık ve benlik saygısının ilişkisel saldırganlık üzerinde dolaylı etkisinin olduğu, sosyal kaygının ise ilişkisel saldırganlığı doğrudan yordadığı bulgularına ulaşılmıştır.

Tepe ve Sayıl'ın (2012), anne-baba kontrolü ile arkadaşlık niteliği ve yalnızlığı arasındaki ilişkide ilişkisel saldırganlığın aracılık rolünü inceledikleri araştırmaya yaş ortalaması 14.80 olan 780 (428 kız, 352 erkek) katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmada annenin psikolojik kontrolü kız ve erkeklerin, annenin davranışsal kontrolü kızların, babanın psikolojik kontrolü erkeklerin ilişkisel saldırganlığını pozitif yönde; annenin davranışsal kontrolü kızların, babanın davranışsal kontrolü ise kız ve erkeklerin ilişkisel saldırganlığını negatif yönde yordadığı bulunmuştur. İlişkisel saldırganlığın erkeklerde yalnızlığı pozitif, nitelikli arkadaşlığı ise negatif yönde yordadığı; ilişkisel saldırganlığın anne-baba kontrolü ile arkadaşlık niteliği ve yalnızlığı arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulgularına ulaşılmıştır.

Yurt içinde ÇÇT ile ilgili yapılan araştırmalarda ÇÇT'nin saldırganlık, flört şiddetini kabul, kişilerarası sorun ile olan ilişkisinin pozitif; ilişki doyumu, benlik saygısı ve duygu düzenleme becerileri ile olan ilişkisinin negatif yönde olduğu görülmüştür. Kişilerarası bağımlılık ile ilgili yapılan araştırmalarda; kişilerarası bağımlılığın ÇÇT deneyimleri, duygu düzenleme güçlüğü, risk alma davranışları, duygusal şiddete maruz kalma, romantik ilişkilerde duygusal istismar, romantik ilişki kalıp yargıları, ilişkilerde bilişsel çarpıtmalar, ilişkilerde işlevsiz bağlanma stilleri ve davranış problemleri ile pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur. İlişkisel saldırganlık ile ilgili yapılan araştırmalarda ise ilişkisel saldırganlık ile duygu düzenleme güçlüğü, benlik saygısı ve sosyal bağlılık arasındaki ilişkinin negatif olduğu; ilişkisel saldırganlığın yalnızlık üzerinde pozitif, nitelikli arkadaşlık üzerinde negatif yordayıcı etkisinin olduğu; sosyal kaygının ise ilişkisel saldırganlık üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür.

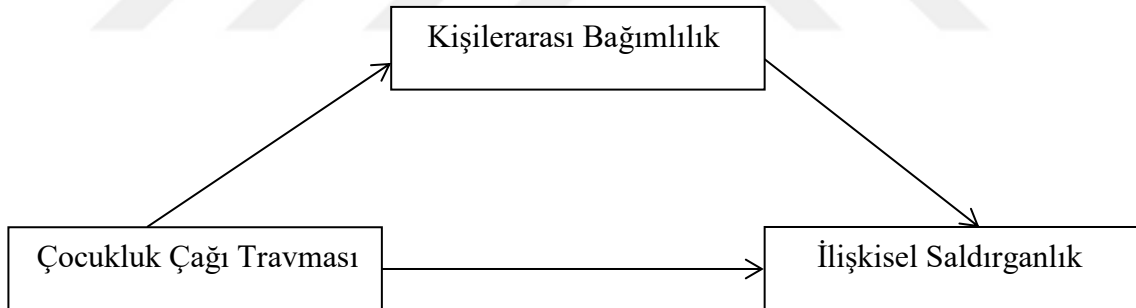
BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve verilerin analizine dair bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Mevcut araştırma, yordayıcı korelasyonel bir araştırma olup nicel araştırma desenine sahiptir. Yordayıcı korelasyonel araştırmalar; iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi, bu ilişkide var olabilecek doğrudan ve dolaylı-aracılı etkiyi, değişkenlerden birinin diğerini yordama durumunu saptamayı sağlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2012). Söz konusu yöntemde yer alan bağımsız değişken, yordayan/tahmin değişkenidir; bağımlı değişken, yordanan/sonuç değişkenidir; aracı değişken ise bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki bağlantı noktasını oluşturan değişkendir (Gürbüz, 2021; Lindberg ve Johnson, 1997). Araştırma değişkenlerinin yer aldığı hipotetik model Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Hipotetik model

3.2. Çalışma Grubu

Mevcut araştırmaya, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesi’nde eğitimine devam eden ön lisans ve lisans öğrencileri dâhil edilmiştir. Araştırmada uygun örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Elverişli örnekleme olarak da bilinen uygun örnekleme (Büyüköztürk vd., 2012), katılımcılara erişim kolaylığı sağladığı ve gönüllü olan kişilerin katılım gösterdiği bir örnekleme yöntemi (Johnson ve Christensen, 2014) olduğu için tercih edilmiştir. Araştırma katılımcılarının yaş aralığı 18-49 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 21.86 ve katılımcıların yaşlarına ait standart sapma

3.73'tür. Katılımcıların cinsiyet, fakülte ve sınıf düzeylerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1

Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	505	72.6
Erkek	191	27.4
Fakülte		
Eğitim Fakültesi	471	67.7
Fen-Edebiyat Fakültesi	100	14.4
Mühendislik Fakültesi	67	9.6
Diğer Fakülteler	58	8.3
Sınıf düzeyi		
1.Sınıf	273	39.2
2.Sınıf	199	28.6
3.Sınıf	133	19.1
4.Sınıf	91	13.1
Toplam	696	100

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmanın çalışma grubu 696 (505 kadın, 191 erkek) üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışmaya %67.7'si eğitim fakültesi, %14.4'ü fen-edebiyat fakültesi, %9.6'sı mühendislik fakültesi ve %8.3'ü diğer fakültelerde (sağlık bilimleri, tıp, spor bilimleri, meslek yüksekokulu, ilahiyat, sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu, iktisadi ve idari bilimler, hukuk) okumakta olan öğrenciler dâhil edilmiştir. Katılımcıların % 39.2'si 1. sınıf, % 28.6'sı 2. sınıf, % 19.1'i 3.sınıf ve %13.1'i 4. sınıf öğrencileridir.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Araştırma kapsamında kullanılmak istenilen ölçekler için ölçek yazarlarıyla e-mail yoluyla iletişime geçilmiş ve yazarlardan ölçek kullanım izinleri alınmıştır. Ardından İnönü Üniversitesi'nden Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu (08/03/2024-E.420524) izni alınmıştır. Etik kurul oluru alındıktan sonra araştırma izni başvurusu yapılmış, gerekli izin alınarak veri toplama süreci başlatılmıştır. Toplanan verilerin %5'i çevrim içi olacak şekilde Google Forms aracılığıyla, çevrim içi toplanan

veri sayısı istenilen düzeyde olmadığı için kalan %95 veri ise yüz yüze toplanmıştır. Katılımcılara çalışmanın tez kapsamında bilimsel bir araştırma olduğu, katılımın gönüllülük gerektirdiği, katılımcının araştırmadan ayrılma hakkına sahip olduğu, kişisel bilgilerin korunacağı ve araştırma dışında kullanılmayacağı bilgileri verilmiştir. Katılmaya gönüllü olan öğrencilerden araştırmacı tarafından hazırlanan bilgilendirilmiş onam formunu okuyup, onaylamaları istenmiştir. Ardından araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere ölçek formları dağıtılmış ve uygulanmıştır.

Mevcut araştırmada katılımcıların demografik özelliklerine yönelik bilgi almak için Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. ÇÇT deneyimlerini tespit etmek için Çocukluk Çağı Travmaları Anketi, kişilerarası bağımlılık düzeylerini ölçmek için Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği-Kısa Formu ve ilişkisel saldırganlık düzeyini ölçmek için Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekler ile ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve öğrenim gördükleri bölüme ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

3.3.2. Çocukluk Çağı Travmaları Anketi (CTQ-28)

Ölçek, Bernstein ve diğerleri (1994) tarafından çocukluk çağı döneminde gerçekleşen ihmal ve istismarın geriye dönük ve nicel olarak değerlendirilmesini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeği geliştiren yazar tarafından ölçeğin ilk formunda 53 olan madde sayısı 28 madde olacak şekilde kısaltılmıştır (Şar vd., 2012). Orijinal ölçeğin; madde faktör yüklerinin .49-.88 arasında değiştiği ve toplam varyansın %47.6'sını açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları .79-.94 aralığında, ölçeğin genelinin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutların test-tekrar test güvenirlik katsayıları .80-.83 arasında değişirken toplam puan için test-tekrar test güvenirlik katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır.

Şar ve diğerleri (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçeğin madde faktör yüklerinin .61 ile .94 arasında değerler aldığı görülmüştür. Ölçüt bağıntılı geçerlik kapsamında CTQ-28 ile Çocukluk Çağı Kötüye Kullanım ve İhmal Listesi (Yargıç vd.,

1995) ölçeğinin fiziksel istismar alt boyutu arasında .73; cinsel istismar alt boyutu arasında .62 düzeyinde pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca CTQ-28 ile Türkçeye uyarlanan Dissosiyatif Yaşantılar Ölçeği (Şar vd., 1997) arasında .60 düzeyinde pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin güvenirliği kapsamında hesaplanan Cronbach Alfa değerinin .93, Gutmann iki yarı test katsayısının .97 olduğu görülmüştür. Test-tekrar test güvenirliğinde toplam puanların Pearson korelasyon katsayısı .90, alt boyutlar için test-tekrar test korelasyon katsayıları ise .71-.90 arasında değişen değerler almıştır. Ölçek duygusal istismar (madde 3, 8, 14, 18 ve 25), fiziksel istismar (madde 9, 11, 12, 15 ve 17), cinsel istismar (madde 20, 21, 23, 24 ve 27), duygusal ihmal (madde 5, 7, 13, 19 ve 28) ve fiziksel ihmal (madde 1, 2, 4, 6 ve 26) olmak üzere beş alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçek; 1 “hiçbir zaman”, 2 “nadiren”, 3 “kimi zaman”, 4 “sık olarak” ve 5 “çok sık” olacak şekilde beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçekte olumlu ifadeler olan 2., 5., 7., 13., 19., 26. ve 28. maddeler tersten puanlanmaktadır. Ölçek maddelerinden 10., 16. ve 22. maddeler olumlu ifade içermesine rağmen travmanın inkarını ölçtüğü için tersten puanlanmayarak toplam puana eklenmemektedir. Çocukluk çağı travmasının belirlenmesinde cinsel ve fiziksel istismar için 5 puan, duygusal istismar ve fiziksel ihmal için 7 puan, duygusal ihmal için 12 puan ve toplam puan için 35 puan sınırdır. Ölçekten alınabilecek puan 25-125 arasında değişmektedir. Mevcut araştırma kapsamında hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .83 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği (ARİLSÖ)

Mevcut araştırmada Kurtyılmaz ve diğerleri (2011) tarafından üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlığını ölçmek amacıyla geliştirilen ARİLSÖ kullanılmıştır. ARİLSÖ’nün açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonucunda faktörlerin toplam varyansın yaklaşık %52’sini açıkladığı, madde yüklerinin .52-.83 arasında değerler alarak üç boyutlu bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Ölçek dışlama (madde 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 18, 20), manipülasyon (madde 1, 6, 10, 15, 16, 19, 21, 22) ve dedikodu (madde 2, 3, 17, 23) olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Ölçek; 1 “hiçbir zaman”, 2 “nadiren”, 3 “bazen”, 4 “sık sık” ve 5 “her zaman” olacak şekilde beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçekte tersten puanlanan madde olmayıp puanların artmasıyla ilişkisel saldırganlık düzeyi de artmaktadır. Ölçek maddelerinin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .30 ile .71 arasında değişmektedir. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonucuna göre ise modele ilişkin model uyum iyiliği değerleri (χ^2

= 498.14, $p < .001$, $\chi^2/sd = 2.44$, RMSEA=0.06, SRMR=0.06, GFI=0.90, AGFI=0.87, CFI=0.98, NNFI=0.97), üç faktör yapısının doğrulandığını ortaya koymuştur. Güvenirlik analizi sonuçlarına göre Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı toplam puan için .91 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Gutmann iki yarı test güvenirliliği .87, test- tekrar test korelasyon katsayısı ise .93'tür. Ölçekte alınabilecek en düşük puan 22 iken en yüksek puan 110'dur. Mevcut araştırmada ölçeğe ait Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .91 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği Kısa Formu

Kişilerarası bağımlılık ölçeği, Hirschfeld ve diğerleri (1977) tarafından kişilerarası bağımlılık eğilimini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek; 1 ‘‘hiç uygun değil’’, 2 ‘‘biraz uygun’’, 3 ‘‘oldukça uygun’’ ve 4 ‘‘tamamen uygun’’ olacak şekilde dördümlük likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin iki örneklemele yapılan analizleri sonucunda üç boyutlu bir yapıya sahip olduğu ve varyansın %49'unu açıkladığı görülmüştür. Duygusal güven, sosyal öz güven eksikliği ve otonomi olmak üzere üç alt boyuta sahip olan Kişilerarası bağımlılık ölçeği 48 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte iki örneklemin tamamı için hesaplanan split-half güvenirliliği ise duygusal güven için .87, sosyal öz güven eksikliği için .78 ve otonomi için .72 olarak bulunmuştur.

Ulusoy (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan 48 maddelik ölçek üç boyutlu bir yapı sergilemiş, dört madde AFA sonucuna göre ölçekten çıkarılmıştır. Ölçek madde faktör yüklerinin .30 ile .68 arasında değerler aldığı görülmüştür. Ölçeğin güvenirlilik çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı duygusal güven için .79, sosyal öz güven eksikliği için .72, otonomi için .76 ve toplam puan için .75 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test korelasyon katsayıları için bulunan değerler ise duygusal güven için .89, sosyal öz güven eksikliği için .83, otonomi için .69 ve toplam puan için .82 olarak hesaplanmıştır. Yılmaz ve Ulusoy (2024) tarafından Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği'nin kısa formu oluşturulmuştur. Kısa formun geçerliliği kapsamında önce AFA yapılmıştır. Faktör yükleri düşük olan maddeler çıkarıldıktan sonra geriye kalan 12 madde üç boyuta yerleşmiştir. Madde faktörlerinin varyansın %42'sini açıkladığı, madde yüklerinin .61 ile .73 arasında değerler aldığı görülmüştür. Ölçekte madde toplam korelasyon değerlerinin .29 ile .46 arasında değiştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca DFA yapılarak maddeler kendi faktörlerine .42 ile .67 arasında değişen değerlerle yüklenmiştir. Modele ilişkin model uyum iyiliği değerlerinin (RMSEA = .06,

CMIN/DF = 2.38, RMR = .04, GFI = .95) kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçeğin kısa formunun toplam puan için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .60 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin kısa formunda toplam puan hesaplanırken otonomi alt ölçeğinde yer alan maddelerin tersten puanlanması tercih edilmiştir (Yılmaz ve Ulusoy, 2024). Mevcut araştırma kapsamında ölçeğin toplam puanı için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .61 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Mevcut araştırmada elde edilen verilere ait kayıp verilerin ve uç değerlerin belirlenmesi, normalliğin test edilmesi, betimsel istatistikler ve AFA için SPSS (Statistical Package For Social Sciences) 25.0 programı kullanılmıştır. Kullanılan ölçeklerin DFA incelemeleri için AMOS (Analysis of Moment Structures) 24.0 paket programından yararlanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve düzeyi, basit doğrusal korelasyon tekniklerinden biri olan Pearson korelasyon analizi (Büyüköztürk, 2014; Gürbüz, 2021) ile test edilmiştir. ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracılık etkisinin anlamlılığını tespit etmek için ise A. Hayes (2018) tarafından geliştirilen Process Makro uzantısındaki model 4 seçilerek bootstrap (yeniden örnekleme) tekniği kullanılmış ve %95 güven aralığındaki alt ve üst sınırlar incelenmiştir. Baron ve Kenny'e (1986) göre; bağımlı ve aracı değişken modele birlikte dâhil edildiğinde bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkinin anlamlı çıkmaması durumunda tam aracılık, ilişkide sadece azalma olması durumunda ise kısmi aracılık söz konusudur. Bu nedenle kısmi ya da tam aracılık rolünün tespiti için aracı değişkenin modele dahil edilmesiyle var olan ilişkinin anlamlı olup olmadığı, ilişkide azalma gösterip göstermediği incelenmiştir.

Araştırma hipotezlerine yönelik analizlerden önce veri setinin kayıp verileri, uç değerleri ve normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Öncelikle kayıp veriler incelenerek 769 veriden 4'ü demografik özellikler boş bırakıldığı için analize dâhil edilmemiştir. Normallik analizine geçmeden önce verilerin z puanları hesaplanmıştır. Ölçümlere ait ham puanları, ortalaması sıfır ve standart sapması bir olan standart puanlara dönüştüren z puanları, uç değer hesaplamalarında kullanılarak ortalamanın altında ve üstünde yer alan uç değerlerin kontrolünü sağlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2018). Verilerin %99'una göre 3 standart sapma sınır kabul edilirken sınırların dışında olan puanlar ortalamadan uzak olması nedeniyle uç değer olarak kabul edilmektedir

(Çokluk vd., 2012). Bu nedenle ham puanlar z puanına dönüştürülerek +3 ile -3'ün dışında yer alan veriler incelenmiştir. Sonraki aşamada SPSS outliers (uç değerler) seçeneği ile uç değer kontrolü yapılmıştır. Bu doğrultuda z puanı ve uç değer kontrolünün yapılması ile 100 veri analizden çıkarılmıştır. Çok değişkenli analizlerde uç değer hesaplaması için ise Mahalanobis uzaklığı incelenmiştir. Verilerin değişkenlerin ortalamalarına uzaklığını hesaplamada kullanılan mahalanobis uzaklığı (Tabachnick ve Fidell, 2007) hesaplanarak ki-kare değerleri karşılaştırılmıştır. Mevcut verilerle yapılan analiz sonucunda 1 veri uç değer olması nedeniyle çıkarılarak elde edilen 696 verinin normal dağılımı incelenmiştir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini saptamak için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayılarına bakılmıştır. Çarpıklık, dağılımın simetrisini; basıklık ise tepe noktasını değerlendiren tanımlayıcı istatistiklerdir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Araştırma değişkenlerinin çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2

Değişkenlere Ait Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları

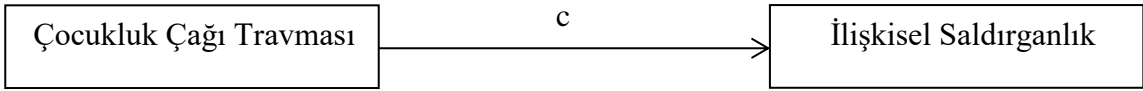
Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	VFI
ÇÇT	.94	.10	1.036
İlişkisel Saldırganlık	.64	-.15	1.027
Kişilerarası Bağımlılık	-.09	.13	1.025

Tablo 2'de görüldüğü üzere ÇÇT değişkenine ait çarpıklık katsayısı .94, basıklık katsayısı .10; ilişkisel saldırganlık değişkenine ait çarpıklık katsayısı .64, basıklık katsayısı -.15; kişilerarası bağımlılık değişkenine ait çarpıklık katsayısı -.09, basıklık katsayısı .13 olarak bulunmuştur. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1 ile -1 arasında değerler alması verilerin normal dağıldığının göstergesidir (Çokluk vd., 2012). Değerler incelendiğinde dağılımın normal bir dağılım sergilediği görülmüştür.

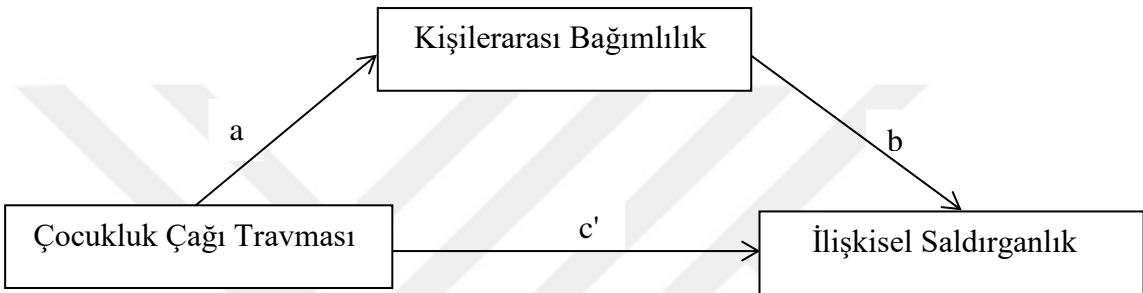
Veri setine yönelik incelemenin ardından araştırmada kullanılan ölçme araçları için DFA yapılmıştır. DFA, ölçüm modellerinin uyum indekslerini belirlemede kullanılmaktadır (İlhan ve Çetin, 2014). Araştırmada model uyum iyiliği değerlerinden χ^2/sd (Ki-kare/serbestlik derecesi), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation), SRMR (Standardized Root Mean Square Residual), CFI (Comparative

Fit Indices) ve GFI (Goodness of Fit Indices) değerlerinin kabul edilebilirlik düzeyi incelenmiştir.

Araştırma hipotezleri doğrultusunda, bağımsız (yordayıcı) değişken olan ÇÇT'nin bağımlı (sonuç) değişken olan ilişkisel saldırganlık üzerindeki toplam etkisi c yolu ile belirlenmiş, Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Bağımsız (yordayıcı) değişkenin bağımlı (sonuç) değişken üzerindeki toplam etkisini öngören basit etki modeli

Şekil 4. Aracı değişkenin dâhil edilmesiyle aracı değişken, bağımsız (yordayıcı) ve bağımlı (sonuç) değişkenler arasındaki ilişkiyi öngören hipotetik model

Modele aracı değişkenin dâhil edildiği Şekil 4'te ise bağımsız değişken olan ÇÇT üzerinden aracı değişken olan kişilerarası bağımlılığa a yolu, aracı değişken üzerinden bağımlı değişken olan ilişkisel saldırganlığa b yolu belirlenmiştir. ÇÇT'nin ilişkisel saldırganlık üzerindeki doğrudan etkisini test etmek için bağımsız değişkenden bağımlı değişkene doğru c' yolu oluşturulmuştur. Bağımlı değişkenin bağımsız değişken üzerindeki dolaylı etkisi ise a.b olarak hesaplanmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracılık rolüne yönelik oluşturulan hipotetik modelin analiz bulguları yer almaktadır. Betimsel istatistikler, değişkenler arası ilişkiler, ölçüm modellerine yönelik bulgular ve araştırma modeline ait analiz sonuçları sunulmuştur.

4.1. Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler

Araştırmanın hipotezlerinde yer alan ÇÇT, kişilerarası bağımlılık ve ilişkisel saldırganlık değişkenlerinin toplam puanları kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir. Analize ilişkin bulgular tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3

Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	$\bar{X}$	SS
1.ÇÇT	-			34.34	7.95
2.İlişkisel Saldırganlık	.14**	-		44.81	13.38
3.Kişilerarası Bağımlılık	.13**	.10**	-	27.02	4.50

**p < .01, $\bar{X}$: ortalama, SS: standart sapma

Tablo 3'te görüldüğü üzere ÇÇT'nin aritmetik ortalaması 34.34, standart sapma değeri 7.95; ilişkisel saldırganlığın aritmetik ortalaması 44.81, standart sapma değeri 13.38; kişilerarası bağımlılığın aritmetik ortalaması 27.02, standart sapma değeri 4.50'dir. Değişkenler arası korelasyon katsayıları .10 ile .14 arasında değişen değerler almıştır. ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde, düşük düzeyde ($r=.14$, $p<.01$); ilişkisel saldırganlık ile kişilerarası bağımlılık arasında pozitif yönde, düşük düzeyde ($r=.10$, $p<.01$); kişilerarası bağımlılık ile ÇÇT arasında pozitif yönde, düşük düzeyde ($r=.13$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

4.2. CTQ-28, ARİLSÖ ve Kişilerarası Bağımlılık Kısa Form Ölçme Araçlarının

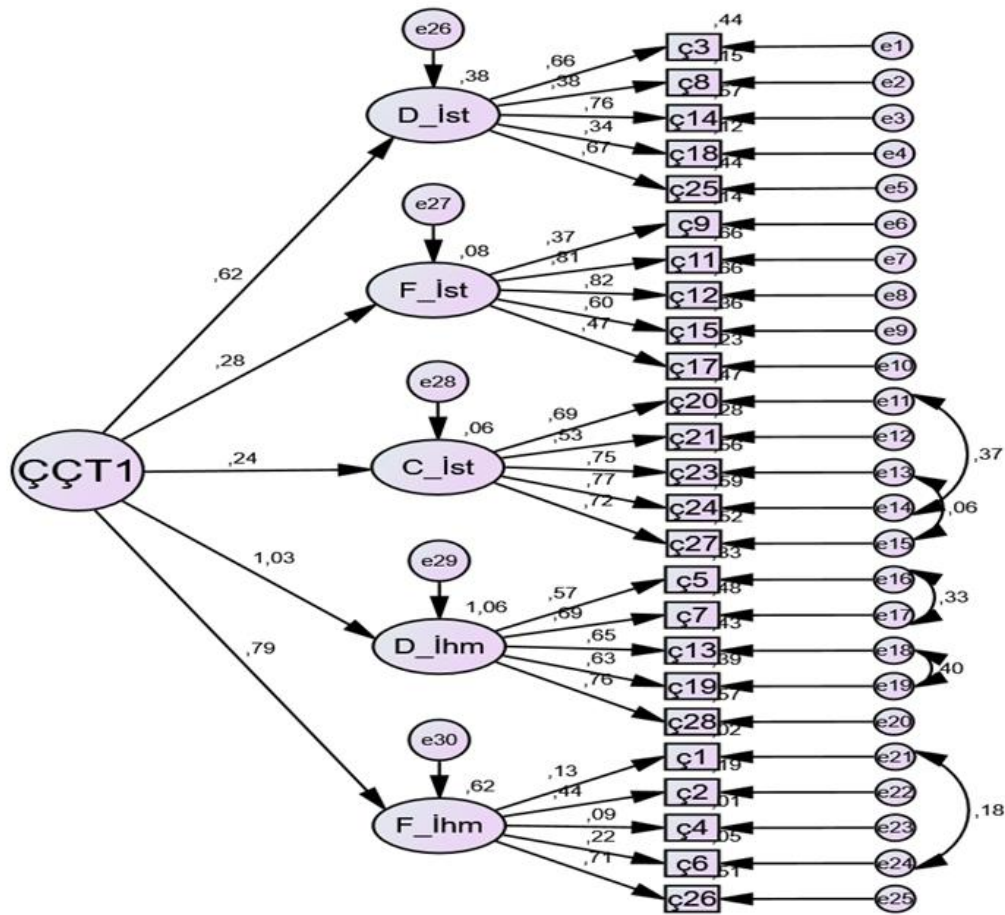
DFA Sonuçları

Araştırma hipotezleri doğrultusunda belirlenen hipotetik modeli test etmeden önce kullanılan CTQ-28, ARİLSÖ ve Kişilerarası Bağımlılık Kısa Form ölçme

araçlarının ölçüm modellerini doğrulamak amacıyla her biri için DFA sonuçları incelenmiştir. DFA, değişkenlerle ilgili hipotezlerin test edilmesinde ve tanımlanmış bir yapının bir model olarak doğrulanmasında kullanılan bir analizdir (Çokluk vd., 2012). Ölçeklerin uygunluğu için DFA yapıldıktan sonra araştırmacının oluşturduğu hipotetik model test edilmiştir. Ölçme araçlarının DFA sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

4.2.1. CTQ-28 Ölçme Aracının DFA Sonuçları

CTQ-28 ölçeğinin faktör yapısını doğrulamak amacıyla ikinci düzey DFA yapılmıştır. CTQ-28 ölçeği beş alt boyuttan oluşmaktadır ancak bu çalışmada ÇÇT toplam puanı kullanıldığı için ölçek verileri üzerinde ikinci düzey DFA yürütülmüştür.

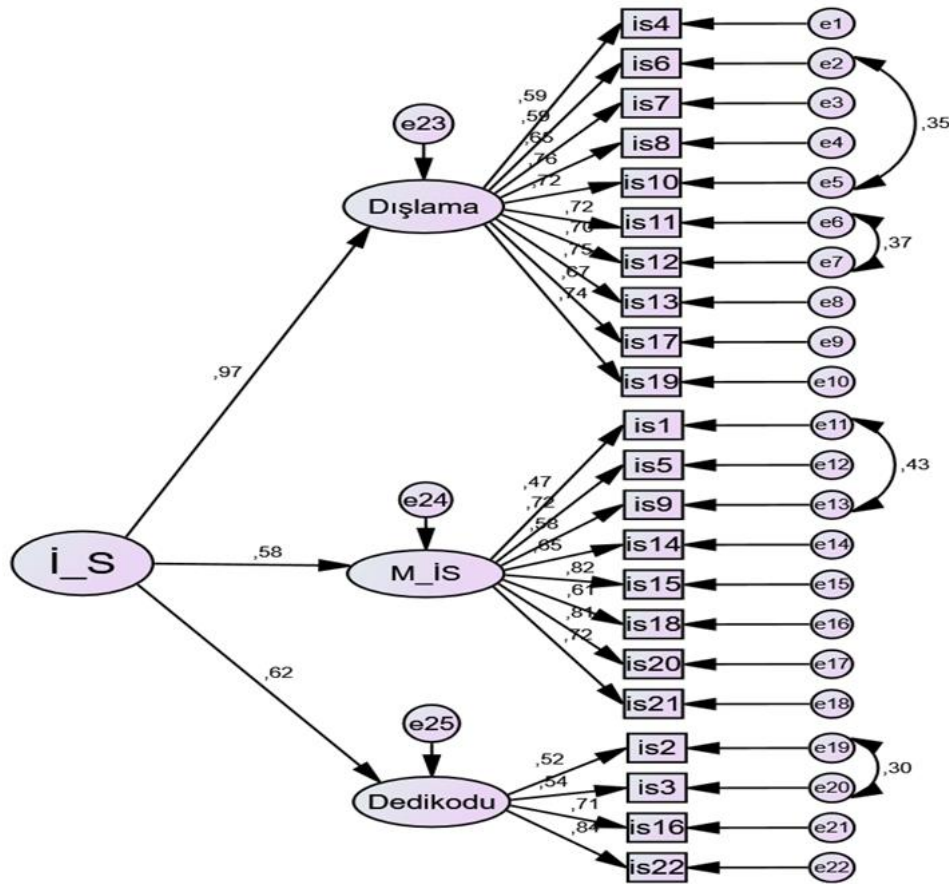
Şekil 5. CTQ-28 ölçme aracına ilişkin DFA

Not. ÇÇT1 = Çocukluk Çağı Travması, D_İst = Duygusal İstismar, F_İst = Fiziksel İstismar, C_İst = Cinsel İstismar, D_İhm = Duygusal İhmal, F_İhm = Fiziksel İhmal

Yapılan analiz sonucunda model uyum iyiliği değerlerinde istenilen sonucuna ulaşılamadığı için programın önerdiği modifikasyonlara bakılmıştır. Önerilen modifikasyonlar sırayla istenilen değerlere ulaşıncaya dek uygulanmıştır. Model uyum iyiliği indekslerine bakıldığında $\chi^2 = 876.19$, $sd = 265$ ve χ^2/sd (ki-kare/serbestlik derecesi) 3.31'dir ($p < .001$). Ki-kare/serbestlik derecesinin 5'ten küçük olması kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir (Kline, 2011). Diğer uyum iyiliği değerlerinden RMSEA = .06, SRMR = .07, CFI = .88, GFI = .91 olarak hesaplanmıştır. Sonuçlara göre ölçüm modelinin uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir (H. Baumgartner ve Homburg, 1996; M. Browne ve Cudeck, 1992; Marsh vd., 2006). Ölçüm modeline ait path diyagramı Şekil 5'te sunulmuştur.

4.2.2. ARİLSÖ Ölçme Aracının DFA Sonuçları

ARİLSÖ ölçme aracının faktör yapısını doğrulamak amacıyla ikinci düzey DFA yapılmıştır.

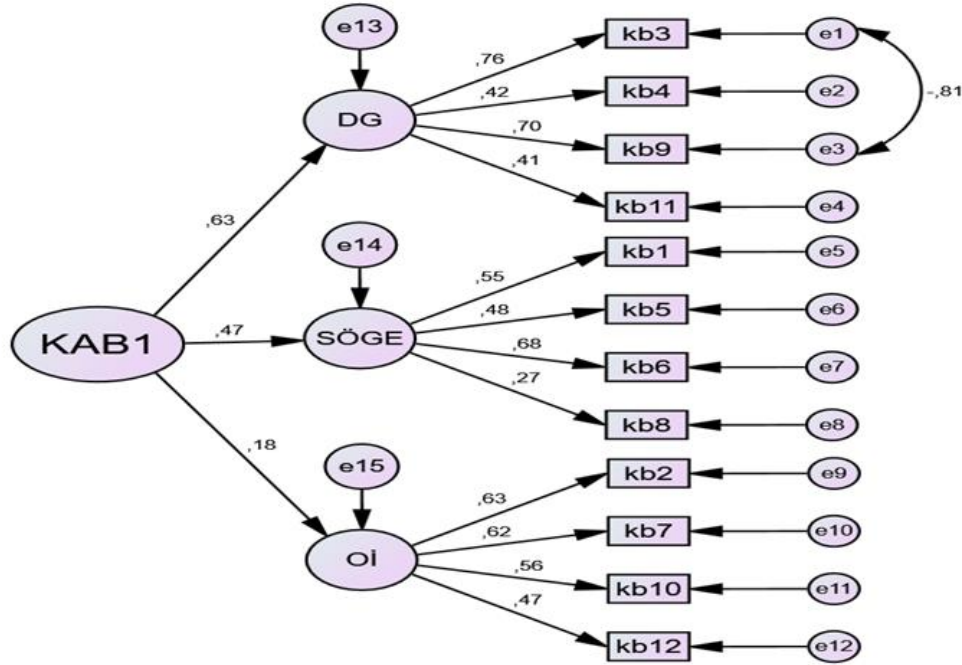
Şekil 6. ARİLSÖ ölçme aracına ilişkin DFA

Not. İ_S = İlişkisel Saldırganlık, M_İS = Manipülasyon

ARİLSÖ, üç alt boyuttan oluşmaktadır ancak bu çalışmada ARİLSÖ toplam puanı kullanıldığı için ölçek verileri üzerinde ikinci düzey DFA yürütülmüştür. Yapılan analiz sonucunda model uyum iyiliği değerleri için programın önerdiği modifikasyonlara bakılmış, önerilen modifikasyonlar istenilen değerlere ulaşmaya dek uygulanmıştır. Model uyum iyiliği indekslerine bakıldığında $\chi^2 = 821.14$, $sd = 202$ ve χ^2/sd (ki-kare/serbestlik derecesi) 4.07'dir ($p < .001$). Ki-kare/serbestlik derecesinin 5'ten küçük olması kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir (Kline, 2011). Diğer uyum iyiliği değerlerinden $RMSEA = .07$, $SRMR = .06$, $CFI = .92$, $GFI = .90$ olarak hesaplanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde ölçüm modelinin uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir (H. Baumgartner ve Homburg, 1996; Hu ve Bentler, 1999; Marsh vd., 2006). Ölçüm modeline ait path diyagramı Şekil 6'da sunulmuştur.

4.2.3. Kişilerarası Bağımlılık Kısa Form Ölçme Aracının DFA Sonuçları

Kişilerarası bağımlılık kısa formunun faktör yapısını doğrulamak amacıyla üç alt boyuttan oluşan ölçeğin toplam puanı kullanıldığı için ikinci düzey DFA yapılmıştır.

Şekil 7. Kişilerarası Bağımlılık Kısa Form ölçeğine ilişkin DFA

Not. KAB1 = Kişilerarası Bağımlılık, DG = Duygusal Güven, SÖGE = Sosyal Öz Güven Eksikliği, Oİ = Otonomi

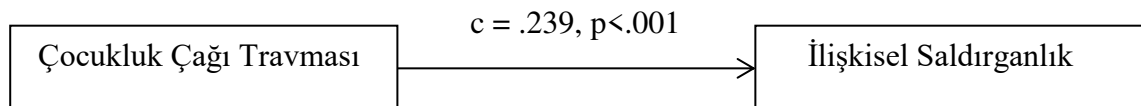
Analizler sonucunda model uyum iyiliği değerlerine bakılmıştır. Program tarafından önerilen modifikasyonlar incelenmiş, önerilen modifikasyonlar istenilen değerlere ulaşınca dek uygulanmıştır. Ölçüm modeline ait path diyagramı Şekil 7’de sunulmuştur. Model uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde $\chi^2 = 144.26$, $sd = 50$ ve χ^2/sd (ki-kare/serbestlik derecesi) 2.89’dur ($p < .001$). Ki-kare/serbestlik derecesinin 5’ten küçük olması kabul edilebilir düzeyde olduğuna (Kline, 2011), 3’ten küçük olması mükemmel uyuma işaret etmektedir (Sümer, 2000). Diğer uyum iyiliği değerlerinden $RMSEA = .05$, $SRMR = .05$, $CFI = .90$, $GFI = .97$ olarak hesaplanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde ölçüm modelinin uyum iyiliği değerlerinin $RMSEA$, $SRMR$, GFI değerlerinin mükemmel uyum sergilediği (Byrne, 2013; Sümer, 2000), CFI değerinin ise kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir (Hu ve Bentler, 1999).

4.3. Araştırma Hipotezlerine İlişkin Bulgular

Mevcut araştırmada öncelikle ÇÇT (bağımsız değişken)’nin ilişkisel saldırganlık (bağımlı değişken) üzerindeki toplam etkisini ölçmek amacıyla oluşturulan model test edilmiştir. Sonraki aşamada kişilerarası bağımlılık (aracı değişken), modele dâhil edilerek ÇÇT ile kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişki, kişilerarası bağımlılık ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişki ve ÇÇT’nin kişilerarası bağımlılık aracılığıyla ilişkisel saldırganlık üzerindeki etkisi incelenmiştir.

4.3.1. ÇÇT’nin İlişkisel Saldırganlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasında ‘‘c’’ yolu çizilerek ÇÇT’nin ilişkisel saldırganlık üzerindeki toplam etkisi incelenmiştir. Process Makro uygulamalarında genellikle standardize olmayan beta katsayısı sunulduğu için (A. Hayes, 2018; Gürbüz, 2021) elde edilen standardize olmayan beta katsayısı (b) ve anlamlılık derecesini içeren model şekil 8’de gösterilmiştir.

Şekil 8. ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki toplam etki

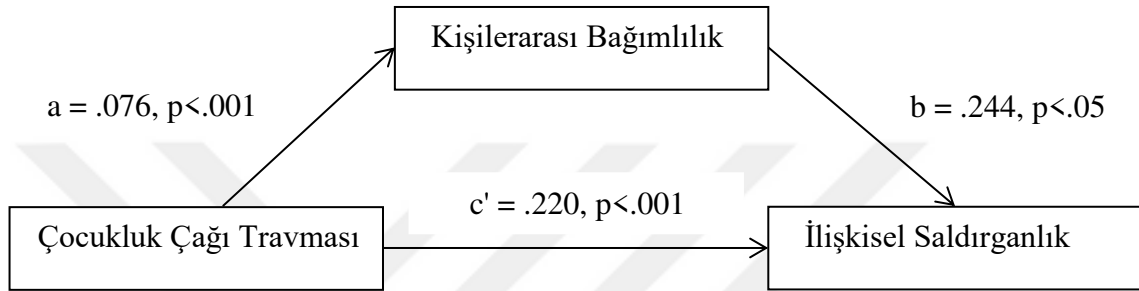
Şekilde 7’de görüldüğü üzere ÇÇT’nin ilişkisel saldırganlık üzerindeki toplam etkisinin (c yolu) pozitif yönde ve anlamlı olduğu [$b = .239$, %95 GA (.115, .363), $t = 3.777$, $p < .001$] bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca ÇÇT, ilişkisel saldırganlıktaki değişimin

yaklaşık %2'sini ($R^2 = .020$) açıklamaktadır. Sonuçlara göre ÇÇT, ilişkisel saldırganlığın pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordayıcısıdır.

4.3.2. ÇÇT ve İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası Bağımlılığın

Aracı Rolüne İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezleri doğrultusunda ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracı rolü incelenmiş, elde edilen standardize olmayan beta katsayıları (b) ve anlamlılık derecelerini içeren model şekil 9'da gösterilmiştir.

Şekil 9. Aracı değişkenin dâhil edildiği analiz modeli

Şekilde 8'de görüldüğü üzere aracı değişkenin dâhil edilmesiyle elde edilen modelde; bağımsız değişken olan ÇÇT'nin aracı değişken olan kişilerarası bağımlılık üzerindeki etkisinin (a yolu) pozitif yönde ve anlamlı olduğu [$b = .076$, %95 GA (.034, .118), $t = 3.568$, $p < .001$] bulgusuna ulaşılmıştır. ÇÇT, kişilerarası bağımlılıktaki değişimin yaklaşık %2'sini ($R^2 = .018$) açıklamaktadır. Aracı değişken olan kişilerarası bağımlılığın bağımlı değişken olan ilişkisel saldırganlık üzerindeki etkisinin (b yolu) de pozitif yönde ve anlamlı olduğu [$b = .244$, %95 GA (.023, .465), $t = 2.166$, $p < .05$] bulgusuna ulaşılmıştır. Sonuçlara göre ÇÇT, kişilerarası bağımlılığın; kişilerarası bağımlılık ise ilişkisel saldırganlığın pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordayıcısıdır.

Kişilerarası bağımlılığın aracı değişken olarak dâhil edildiği modelde, ÇÇT'nin ilişkisel saldırganlık üzerindeki doğrudan etkisi (c' yolu) kontrol edilmiştir. Kişilerarası bağımlılığın modele eklenmesi sonucunda ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasındaki anlamlı yordayıcılık ilişkisinin ($b = .239$, $p < .001$) anlamlılığını kaybetmediği ancak düşüş yaşadığı [$b = .220$, %95 GA (.095, .345), $t = 3.462$, $p < .001$] bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca kişilerarası bağımlılığın ÇÇT ile birlikte ilişkisel saldırganlıktaki değişimin yaklaşık %3'ünü ($R^2 = .027$) açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracı rolünü test etmek amacıyla kullanılan Process Makro ile 5000 yeniden örnekleme seçeneği seçilerek bootstrap analizi gerçekleştirilmiştir. Bootstrap analizi ile %95 güven aralığında yer alan alt ve üst sınırlar incelenmiştir. Tablo 4'te oluşturulan tüm yollara ilişkin standardize olmayan katsayılara ve %95 güven aralığındaki sınırlara yer verilmiştir.

Tablo 4

Bootstrap Analiz Sonuçları

Model yolları	<i>b</i>	%95 GA		<i>p</i>
		Alt sınır	Üst sınır	
Toplam etki (c yolu)				
ÇÇT→İlişkisel Saldırganlık	.239	.115	.363	<.001
Doğrudan etki (a, b, c' yolları)				
ÇÇT→KB	.076	.034	.118	<.001
KB→İlişkisel Saldırganlık	.244	.023	.465	<.05
ÇÇT→İlişkisel Saldırganlık	.220	.095	.345	<.001
Dolaylı etki (a.b yolu)				
ÇÇT→KB→İlişkisel Saldırganlık	.019	.001	.042	<.05

Not. Standardize edilmemiş sonuçlar raporlanmıştır. KB: Kişilerarası Bağımlılık

Tablo 4'te görüldüğü üzere ÇÇT'nin kişilerarası bağımlılık aracılığıyla ilişkisel saldırganlık üzerindeki dolaylı etkisinin (a.b yolu) [$b = .019$, %95 GA (.001, .042)] güven aralığı değerleri sıfırı (0) içermediği için *p* değeri .05'ten küçük kabul edilerek anlamlı olduğu (Gürbüz, 2021) ve kişilerarası bağımlılığın ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkiye kısmi olarak aracılık ettiği bulgularına ulaşılmıştır.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA ve YORUM

Çalışmanın bu bölümünde ÇÇT, ilişkisel saldırganlık ve kişilerarası bağımlılık değişkenleri arasındaki ilişkilere ve ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracılık rolüne yönelik bulgular kuramsal bilgiler ve alanyazında yer alan araştırmalar doğrultusunda tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. ÇÇT ile İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Mevcut araştırmada öncelikle araştırmanın bağımsız değişkeni olan ÇÇT ve bağımlı değişkeni olan ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde, anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu ile araştırmanın “*ÇÇT, ilişkisel saldırganlığı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordamaktadır.*” şeklinde ifade edilen birinci hipotezi doğrulanmıştır. Bu durumda ÇÇT düzeyi arttıkça ilişkisel saldırganlık davranışının da arttığı söylenebilir. Mevcut araştırmadan elde edilen bu bulgu, alanyazında yapılan araştırma bulguları ile desteklenmektedir. Cullerton-Sen ve diğerleri (2008), kız çocuklarında kötü muamaleye maruz kalma ile ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde ilişki olduğu; Yang ve diğerleri (2022) ise fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ÇÇT deneyimi ile birbirini pozitif yönde yordadığı bulgularına ulaşmıştır. Murray-Close ve diğerlerinin (2008) ilişkisel saldırganlık ile stres hormonlarının salgılanması arasındaki ilişkide çocuklukta kötü muamale görmenin düzenleyici etkisinin olduğu, Burnette ve Reppucci’nin (2009) çocukluk döneminde fiziksel istismara maruz kalan kızlarda ilişkisel saldırganlığın arttığı bulguları mevcut araştırma bulgusunu desteklemektedir.

Literatürde saldırganlık ve saldırganlığı içeren şiddet (Eisner ve Malti, 2015) ile ÇÇT arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Çocukluk döneminde maruz kalınan travmatik istismar ve ihmal durumları bireylerin sonraki yaşantısında saldırgan davranışlar göstermelerinde (Asta Adler vd. 2021), yakın ilişkilerinde şiddete başvurmalarında (Ménard vd., 2021) etkilidir. Öte yandan Mills ve diğerleri (2013) ergenlerle yaptıkları çalışmada ÇÇT deneyimi olan ergenlerin saldırganlık gibi dışsallaştırma davranışları sergiledikleri, Herrenkohl ve diğerleri (2022) meta-analiz çalışmasıyla çocuklukta kötü muamale görmüş bireylerin yaşam boyu şiddet döngüsü içinde oldukları bulgularına

ulaşmıştır. ÇÇT deneyimi olan bireylerin saldırgan davranışları tüm ilişkilere genellenerek çoklu saldırgan davranışlara dönüşebilmektedir (Milaniak ve Widom, 2015). Yani bu araştırma bulgularından yola çıkılarak ÇÇT deneyimi olan bireylerin saldırgan davranışlarında, ilişkisel saldırganlığın da yer aldığı sonucuna varılabilir. Auslander ve diğerlerinin (2016) yaptığı araştırmada, çocuklukta travma deneyimi olan bireylerin fiziksel saldırganlık ile birlikte ilişkisel saldırganlık da göstermesi, bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Mevcut araştırma bulgusu ve diğer araştırma bulguları, ÇÇT'nin ilişkisel saldırganlıkla pozitif yönde ilişkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde çıkan ilişki, sosyal bilgi işleme yaklaşımının çocukların sosyal ipuçlarını zihinlerinde otomatik olarak işlediği ve bunları saldırgan eylemlere dönüştürdüğü varsayımı ile açıklanabilir (Murray-Close vd., 2016). Erken dönem algılarının şekillenmesinde etkili olan ebeveynlik stiline uyumsuz olması (Nelson vd., 2014), ev içindeki şiddet maruziyeti ve istismar gibi olumsuz yaşantılar (Amoh ve Allwood, 2020), bireyin ilişkisel saldırganlığı ile sonuçlanabilmektedir. Travmatik yaşantısı olan birey dünyaya yönelik karamsar fikirlere sahip olarak durumlar karşısında olumsuz çıkarımlarda bulunup düşmanca atıflar yapabilir (Murray-Close vd., 2010). Yaşamın ilk dönemlerinde bireylerin uyumsuz ebeveynlik stilleri ile büyütülmeleri (Lin vd., 2023), şiddete maruz kalmaları, yakınlıktan mahrum edilmeleri ve istismar mağduru olmaları (Erzi, 2022) diğerlerini düşmanca algılamalarına neden olabilir. Düşmanca atıf yapma eğilimi olan bireylerde durumları yorumlama biçiminde eksiklik olduğu için ilişkisel saldırganlık gibi tepkisel davranışlar görülebilmektedir (Ostrov vd., 2011). Yani bu bulgu ÇÇT deneyiminin sadece dünyaya ve diğerlerine yönelik olumsuz tutumların ve düşmanca atıf yapma eğilimlerine neden olmadığını aynı zamanda ilişkisel saldırgan davranışlara zemin hazırlayabileceğini göstermektedir.

5.2. ÇÇT ile Kişilerarası Bağımlılık Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma modeline aracı değişkenin dâhil edilmesi ile bağımsız değişken olan ÇÇT ve aracı değişken olan kişilerarası bağımlılık arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda ÇÇT ve kişilerarası bağımlılık arasında pozitif yönde, anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu ile araştırmanın “ÇÇT, kişilerarası bağımlılığı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde

yordamaktadır.'' şeklinde ifade edilen ikinci hipotezi doğrulanmıştır. Bu durumda ÇÇT düzeyi arttıkça kişilerarası bağımlılığın da arttığı söylenebilir. Alanyazında yapılan araştırma bulguları, mevcut araştırma bulgusu ile tutarlı sonuçlar vermektedir. Tolan ve Tümer (2023) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin ÇÇT deneyimleri ile kişilerarası bağımlılık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bornstein ve diğerleri (2009), ÇÇT ile kişilerarası bağımlılığın yıkıcı aşırı ve işlevsiz bağımlılık boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulmuştur. Bornstein'in (2005a) yaptığı meta-analiz çalışmasından elde edilen bulgular da ÇÇT ve kişilerarası bağımlılığın pozitif yönde ilişkili olduğunu desteklemektedir.

ÇÇT ve kişilerarası bağımlılık arasında pozitif yönde çıkan ilişki, bilişsel teori ile açıklanabilir. Bilişsel teoriye göre, bireyin kendine ve diğerlerine yönelik değerlendirmeleri erken dönemde oluşmaya başlamaktadır (J. Beck, 2014). Erken dönemde yetersiz ya da kötü niyetli bakım, yaşam boyu ilişkileri etkileyecek olan bağlanmaların sağlıksız olması ile sonuçlanmaktadır (Doyle ve Cicchetti, 2017). ÇÇT gibi deneyimlerle güven ilişkileri zedelenen mağdurlar kendilerini savunmasız hissedebilir (Desai vd., 2002) ve bireyde yetersizlik düşüncesi oluşur (Finzi vd., 2001). Bireyin ÇÇT deneyimleri sonucunda oluşan olumsuz benlik algısına, güçlü bir desteğe ihtiyacı olduğu düşüncesi eşlik etmektedir (Hill vd., 2001). Bireyin benliğine karşı eleştirel bir tutum sergilemesinin; yetersizlik, terk edilme ve çaresizlik yaşamasının altında çocukluk dönemindeki maruz kaldığı olumsuz yaşantılar yer almaktadır (Marchetti vd., 2022). Çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalmak, bireyin kendisi hakkında olumsuz değerlendirmeler yapmasına, kendiliğe yönelik olumsuz değerlendirmeler ise bağımlılık eğiliminde artışa neden olabilmektedir (Reyome ve Ward, 2007). Çünkü öz-yeterlilik algısı düşük olan bireylerin diğerlerine ihtiyaç duyarak bağımlılık geliştirmesi beklenen bir sonuçtur (F. Kane ve Bornstein, 2018). Bağımlı bir benlik şeması, bireyin kendisini eleştirmesi ve çaresizlik hissetmesi ile sonuçlanmaktadır (Hammen vd., 1985). Erken dönem yaşantıları sonucunda bireyin savunmasız ve zayıf hissetmesi ile birey çaresizliği içselleştirerek bağımlı hale gelir (Bornstein, 2016). Dolayısıyla erken dönemde yaşanan olumsuz deneyimler sonucunda gelişen düşük öz yeterlilik algısı ile bağımlı bir ilişki sürdürme arasında ilişki olduğundan söz edilebilir. Bu nedenle mevcut araştırmada, ÇÇT'nin kişilerarası bağımlılığı düşük düzeyde de olsa pozitif yönde yordaması bu ilişkiyi doğrulamaktadır.

5.3. Kişilerarası Bağımlılık ve İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkiye Ait

Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Mevcut araştırmada aracı değişken olan kişilerarası bağımlılık ile bağımlı değişken olan ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda kişilerarası bağımlılık ve ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde, anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu ile araştırmanın *“Kişilerarası bağımlılık, ilişkisel saldırganlığı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordamaktadır.”* şeklinde ifade edilen üçüncü hipotezi doğrulanmıştır. Bu durumda kişilerarası bağımlılık arttıkça ilişkisel saldırganlık davranışının da arttığı söylenebilir. Literatürde kişilerarası bağımlılık ile saldırganlık ve şiddet arasında pozitif yönde ilişki bulan çalışmaların varlığı (Carney ve Buttell, 2006; F. Kane ve Bornstein, 2016; Mellinger ve Carney, 2014) mevcut araştırma bulgusunu destekler niteliktedir.

Kişilerarası bağımlılık ile ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde çıkan ilişki, bilişsel etkileşimci model ve bağlanma kuramı ile açıklanabilir. Bilişsel etkileşimci modele göre, bireyin bilişsel olarak çaresiz benlik inancı duygusal olarak terk edime korkusunu oluşturabilir ve motivasyonel olarak bağları sürdürme çabasıyla birey saldırgan davranışlar gösterebilir (Bornstein, 2005b). Çocuklukta psikolojik istismar ve ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde ilişki bulan bir araştırmada (T. Li vd., 2023), travmatik geçmişi olan bireyin ilişkisel saldırganlık göstermesinde reddedilmeye karşı duyarlı olmasının etkili olduğu; bu ilişkide bilişsel olarak yeniden değerlendirme ile reddedilmeye karşı duyarlılıkta ve ilişkisel saldırganlıkta azalma olduğu görülmüştür. Yapılan başka bir çalışmada (Sijtsem vd., 2011) diğerleri tarafından reddedilmeye karşı duyarlı olan bireylerin reddedilme durumunda ilişkisel saldırganlık gösterdiği bulunmuştur. Reddedilmeye karşı duyarlı olma, güvensiz bağlanan bireylerin ilişkisel saldırgan davranmasında rol oynamaktadır (Choi ve Lim, 2023). Bağlanma kuramına göre ise ebeveyn ve çocuk arasında güvensiz bir ilişki kurulmuşsa çocuk kendini güçsüz algılayacaktır (Burger, 1993/2016). Güvensiz bağlanan bireyler güçsüzlük hissettiklerinde bu duygu ile baş edebilmek için ilişkisel saldırganlığa başvurabilir (Oka vd., 2016). Güvenli bir bağlanma kurulmadığında birey ilişkiyi devam ettirmek için manipülatif yöntemlere başvurarak ilişkisel saldırganlık gösterebilir (Erzi, 2022). Kişilerarası bağımlılığın reddedilmeye yönelik hassasiyeti ve ne pahasına olursa olsun ilişkiyi sürdürme özellikleri (Bornstein, 2006a; Pincus ve Gurtman, 1995), ilişkisel saldırganlık ile pozitif ilişkili olmasını açıklar niteliktedir.

Kişilerarası bağımlı bireyin öz yeterlik duygusu yeterince gelişmemiştir ve böylece güvensiz ve hayal kırıklığı toleransları düşüktür (F. Kane ve Bornstein, 2018). Diğerlerinin bakım ve desteğine ihtiyaç duyan bağımlı birey beklentileri karşılanmadığında ve yetersiz özerklik geliştirdiği için hayal kırıklığı yaşayabilir (Wang vd., 2014). Birey yaşamdaki güçsüzlüğünü fark ettiğinde kaygılanmaya başlar ve kendini koruma noktasında savunma tepkileri geliştirir (S. Freud, 1933/2001). Öte yandan kişilerarası bağımlı bireyler, önemli gördükleri ilişkilerine yönelik tehdit algıladıklarında, sosyal etkilme stratejileri yetersiz kaldığında ya da terk edilmeyi engelleme amacıyla saldırgan davranabilirler (Bornstein, 2016). Çünkü bağımlılığın temelinde bir başkasına ve bir başkasının desteğine ihtiyaç duyma yatmaktadır (Fiori vd., 2008). Sosyal öz güven eksikliği, terk edilme korkusu gibi kişilerarası bağımlılık özelliği taşıyan bireylerde saldırganlık davranışları görülmektedir (Murphy vd., 1994). Bağımlı birey ihtiyaç duyduğu desteği kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kaldığında çaresizlik temel inancı ve düşük hayal kırıklığı toleransı ile saldırgan olarak karşılık verebilmektedir (Bornstein, 2005a; Bornstein, 2016). Yani bu bulgu kişilerarası bağımlılığın kaybetme korkusu, çaresizlik inancı ve beklentilerinin karşılanmamasını hareket geçirmekle kalmayıp ilişkisel saldırganlığa da yol açabildiğini ortaya koymaktadır.

5.4. ÇÇT ve İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası Bağımlılığın

Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Mevcut araştırmada son olarak ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracılık rolü incelenmiştir. Yapılan analiz bulgularına göre ÇÇT'nin ilişkisel saldırganlık üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu, kişilerarası bağımlılık modele dâhil edildikten sonra ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkinin (toplam etki) anlamlılığını yitirmediği ancak var olan ilişkinin zayıfladığı görülmektedir. Böylece kişilerarası bağımlılığın, ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda araştırmanın "*ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkiye kişilerarası bağımlılık aracılık etmektedir.*" şeklinde ifade edilen dördüncü ve son hipotezi doğrulanmıştır.

Aracılık analizi ile kişilerarası bağımlılığın sürece dâhil edilmesi ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide bir azalmaya neden olmaktadır ancak ilişkinin anlamlılığı devam etmektedir. ÇÇT, ilişkisel saldırganlıktaki değişimin %2'sini

açıklarken kişilerarası bağımlılıkla beraber %3'ünü açıklamaktadır. ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkinin düşüş göstermesi, kişilerarası bağımlılığın ilişkisel saldırganlığı açıklamada rolünün olduğunun göstergesidir. Ancak kişilerarası bağımlılığın aracılık rolünün kısmi çıkması modelde etkisinin olduğunu göstermekle beraber ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide farklı aracı değişkenlerin olabileceğine işaret etmektedir. Alanyazında ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracı rolünü inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. ÇÇT deneyimi ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide aracı rol oynayan değişkenlerin araştırıldığı tek bir araştırmaya rastlanmıştır. Bu araştırmada çocuklukta psikolojik kötü muamele ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide ahlaki kopuşun aracı rolünün olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Ding vd., 2023). ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasında rol oynayan tek bir değişkenin incelenmiş olması söz konusu ilişkide başka değişkenlerin de rolünün olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla mevcut araştırmada ÇÇT ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracı rol oynadığı bulgusu literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

Araştırma sonuçları incelendiğinde ilişkisel saldırganlık üzerinde kişilerarası bağımlılığın düşük ancak anlamlı bir etkisi söz konusudur. Bağımlılık, pasiflik ve uyum gösterme eğilimi ile ilişkilendirilmiş (Ainsworth, 1969; Overholser, 1987) olsa da destek ve ilgi arayışı ile saldırganlık gibi aktiflik gerektiren özelliklerle ortaya çıkabilmektedir (Bornstein, 1995). Bağımlılar, otorite figürü olarak gördüğü kişiden onay alabilmek ve o kişiyle bağımlı artırmak için başka kişilere karşı agresif davranışlarda bulunabilir, karalama çabası içinde olabilir (Bornstein, 2016). Öte yandan bağımlı bireyin, yeterli ilgiyi görmediğinde ilgi beklediği kişiye karşı da manipülatif davranarak agresif bir yolla ilgi talep edebilmesi (Wiggins ve Winder, 1961) ilişkisel saldırganlık üzerinde kişilerarası bağımlılığın belirleyici bir etkiye sahip olmasını açıklayabilir.

İlişkisel saldırganlık, bireyin ahlaki muhakemesinde küçümsenen, zarar verici etkileri görmezden gelinen davranışlar olarak kabul görmektedir (Erzi, 2022). Çatışma durumlarında diğer kişilere zarar veren eylemlerin sözlü veya fiziksel yapılması durumunda saldırganlık içerdiği kolayca anlaşılmaktayken dolaylı yöntemlere başvurulduğunda saldırganlığın fark edilmesi güçtür (Archer ve Coyne, 2005). İlişkisel saldırganlığın saldırganlık olarak kabul edilebilirliği güç olsa da saldırganın uyum sorunları yaşamasına neden olmaktadır (Crick, 1996; Werner ve Crick, 2004). Aynı

şekilde kişilerarası bağımlılık, ilişkilerde çeşitli uyum sorunlarıyla karşımıza çıkmaktadır (Bornstein, 2012b; Denckla vd., 2011). ÇÇT deneyimlerinin uyum sorunu gibi ilişkilere etkisini inceleyen çalışmalar da mevcuttur (Berzenski ve Yates, 2019; Brodsky vd., 2001). Ancak çeşitli tedavi programları ile çocuklukta olumsuz deneyimlere maruz kalmış bireylerin ÇÇT'nin psikolojik ve davranışsal etkilerinde azalma meydana gelebildiği (Giles vd., 2007) için çocukluk dönemi travma deneyimlerinin bireyin yaşamında ve ilişkilerindeki olumsuz etkisi zaman içerisinde azalma gösterebilir (Solmaz, 2019).

Psikoterapiye sık başvurduğu bilinen ÇÇT deneyimi olan bireyler (Vanderzee vd., 2019) ile çalışan ruh sağlığı uzmanlarının ilişkisel saldırganlığı azaltmak için geliştireceği hedeflerde kişilerarası bağımlılıkla baş etmeye de yer vermeleri gerekebilir. Çünkü mevcut bulgular ÇÇT'nin hem tek başına hem de kişilerarası bağımlılık aracılığıyla ilişkisel saldırganlığı yordadığını göstermektedir. Üniversite öğrencilerinde ilişkisel saldırganlık (Amoh ve Allwood, 2020) ve ÇÇT deneyiminin (J. Chang vd., 2021; Turner vd., 2016) araştırıldığı, bu değişkenlerin şiddete zemin hazırlayabileceği (McClure ve Parmenter, 2017; Wright ve Benson, 2010) ve kişilerarası bağımlılığın işlevsiz ilişkiler kurmadaki rolü (Ha vd., 2021) göze çarpmaktadır. Günümüzde araştırmacıların kişilerarası ilişkileri etkileyen değişkenleri inceledikleri; insanların sağlıklı ve işlevsel ilişkiler geliştirmeye daha fazla ihtiyaç duydukları görülmektedir (Abbott vd., 2021; Brar vd., 2023; Forenza vd., 2018; Rodenhizer vd. 2021). Bu nedenle üniversite yıllarında kişilerarası ilişkilerin yoğun ve önemli olduğu düşünüldüğünde; mevcut araştırmada ÇÇT deneyimi olan üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlıklarında kişilerarası bağımlılığın da payının olduğu bulgusu literatüre katkı sağlayacaktır.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırma bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlar, uygulayıcılar ve araştırmacılar için birtakım öneriler yer almaktadır.

6.1. Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

1. ÇÇT, ilişkisel saldırganlığın pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamaktadır.
2. ÇÇT, kişilerarası bağımlılığın pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamaktadır.
3. Kişilerarası bağımlılık, ilişkisel saldırganlığın pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamaktadır.
4. ÇÇT ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide kişilerarası bağımlılığın aracılık rolü anlamlıdır.

6.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; ÇÇT, kişilerarası bağımlılık ve ilişkisel saldırganlık pozitif ilişkilidir ve kişilerarası bağımlılığın bu ilişkide kısmi aracılık rolü bulunmaktadır. Sonuçlar doğrultusunda uygulayıcılara ve araştırmacılara çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

6.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Mevcut araştırmada, ÇÇT'nin ilişkisel saldırganlığı pozitif yönde yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. ÇÇT deneyimi olan bireylerin ilişkisel saldırganlığa başvurabileceği ve saldırganlığın önlenmesi için müdahale çalışmalarını yürüten uygulayıcıların ÇÇT deneyimini göz önünde bulundurmaları önerilir.
2. Mevcut araştırmada, ÇÇT'nin kişilerarası bağımlılığı pozitif yönde yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bireylerin kişilerarası bağımlılığa sahip olması tamamen pasif ya da uyumsuz oldukları anlamına gelmemektedir. Kimi zaman ilişkilerde yıkıcı sonuçlara neden olabilmektedir. Kişilerarası bağımlılığı nedeniyle psikolojik yardım alan danışanlarla çalışan uzmanların, ÇÇT deneyimini sorgulamaları, gerekiyorsa bu konu üzerinde çalışmak için yeterince zaman ayırmaları tavsiye edilir.

3. Mevcut araştırmada, kişilerarası bağımlılığının ÇÇT deneyimi ile ilişkiyel saldırıanlık arasındaki ilişkiye aracılık ettiğı bulgusuna ulaşılmıştır. ÇÇT deneyimi kişilerarası bağımlılık ile birlikte ilişkiyel saldırıanlıktaki artışı yordamaktadır. ÇÇT deneyimi nedeniyle kişilerarası ilişkilerde sorun yaşayan bireylere bireysel ya da grupla psikolojik yardım veren ruh sağığı uzmanlarının, ÇÇT deneyimi olan bireylerin dünyaya yönelik düşmanca atıf önyargılarını azaltacak ve çaresizlik şemalarını ele alacak hedeflere yer vermeleri tavsiye edilir.

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Mevcut araştırmada, kişilerarası bağımlılığının ÇÇT ile ilişkiyel saldırıanlık arasındaki ilişkide aracılık rolü incelenmiştir. Gelecekte ÇÇT ve ilişkiyel saldırıanlık arasındaki ilişkide rol oynayan yetiştirilme stili, yaşam doyumu, sosyal destek gibi farklı değışkenlerin aracılık rolünün test edildiğı araştırmalar planlanabilir.
2. Mevcut araştırma değışkenleri olan kişilerarası bağımlılık, ÇÇT ve ilişkiyel saldırıanlık arasındaki ilişkide; kişilerarası bağımlılık ve ÇÇT'nin ilişkiyel saldırıanlıktaki değışimi açıklama düzeyi düşük çıkmıştır. Bu nedenle ilişkiyel saldırıanlığa yol açan diğery değışkenlerin etkisi test edilebilir.
3. Mevcut araştırma, üniversite öğrencileriyle yürütölmüştür. Bu araştırma, gelecekte kişilerarası ilişkilerin yoğun olduğı bir başka dönem olan ergenlik dönemindeki gençler üzerinde tekrarlanabilir. Ayrıca bu araştırma partnerler ya da evli bireyler üzerinde yapılarak bu değışkenlerin duygusal ilişkilerdeki payını ortaya çıkaracak çalışmalar yürütölebilir.
4. Mevcut araştırma, alanyazında ÇÇT deneyimi, kişilerarası bağımlılık ve ilişkiyel saldırıanlık arasındaki ilişkilerin incelendiğı araştırmaların yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle gelecekte araştırmacılara, bu üç değışkenle ilişkisi olan diğery değışkenlerin yer aldığı araştırmalar planlamaları önerilebilir.
5. Mevcut araştırma, nicel desene sahip bir çalışmadır. Gelecekte araştırmacıların, ÇÇT deneyiminin kişilerarası bağımlılık ile birlikte ilişkiyel saldırıanlığa nasıl yol açabileceğini test edebilecek nitel araştırmalar planlamaları önerilir.

6. Mevcut araştırma, kesitsel olduğu için gelecekte ÇÇT deneyiminin, kişilerarası bağımlılık ve ilişkisel saldırganlık üzerindeki yordayıcı etkisinin boylamsal araştırmalarla test edilmesi önerilebilir.
7. Mevcut araştırma, Türk kültüründe yaşayan üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Gelecekte bu araştırma farklı kültürden gelen bireyler üzerinde tekrarlanıp kültürler arası karşılaştırma çalışmaları yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Abbott, K., Weckesser, A., & Egan, H. (2021). 'Everyone knows someone in an unhealthy relationship: young people's talk about intimate heterosexual relationships in England. *Sex Education*, 21(3), 304-318. <https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1801407>
- Adler, A. (2000). *Sosyal duygunun gelişiminde bireysel psikoloji* (Çev. H. Özgü). Hayat Yayıncılık.
- Adler, A. (2015). *Sosyal ilgi insanoğluna bir davet* (Çev. A. Tekşen). Payel Yayınları. (Eserin orijinali 1938'de yayımlandı).
- Adler, A., Gervinskaitė-Paulaitienė, L., Čekuolienė, D., & Barkauskienė, R. (2021). Childhood maltreatment and adolescents' externalizing problems: Mentalization and aggression justification as mediators. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 30(1), 54-69. <https://doi.org/10.1080/10926771.2020.1783733>
- Ainsworth, M. D. S. (1969). Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant-mother relationship. *Child development*, 969-1025. <https://doi.org/10.2307/1127008>
- Alix, S., Cossette, L., Cyr, M., Frappier, J. Y., Caron, P. O., & Hébert, M. (2020). Self-blame, shame, avoidance, and suicidal ideation in sexually abused adolescent girls: a longitudinal study. *Journal of child sexual abuse*, 29(4), 432-447. <https://doi.org/10.1080/10538712.2019.1678543>
- Allen, B. (2011). Childhood psychological abuse and adult aggression: The mediating role of self capacities. *Journal of interpersonal violence*, 26(10), 2093-2110. <https://doi.org/10.1177/0886260510383035>
- Allen, B., & Lauterbach, D. (2007). Personality characteristics of adult survivors of childhood trauma. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of The International Society for Traumatic Stress Studies*, 20(4), 587-595. <https://doi.org/10.1002/jts.20195>
- Allen, J. J., & Anderson, C. A. (2017). Aggression and violence: Definitions and distinctions. *The Wiley handbook of violence and aggression*, 1-14. <https://doi.org/10.1002/9781119057574.whbva001>

- Amar, A. F., & Gennaro, S. (2005). Dating violence in college women: Associated physical injury, healthcare usage, and mental health symptoms. *Nursing research*, 54(4), 235-242. <https://doi.org/10.1097/00006199-200507000-00005>
- Amoh, N., & Allwood, M. A. (2020). Violence exposure and psychopathology as potential correlates and risk factors of relational aggression among diverse college students. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 29(5), 577- 593. <https://doi.org/10.1080/10926771.2019.1573773>
- Anda, R. F., Whitfield, C. L., Felitti, V. J., Chapman, D., Edwards, V. J., Dube, S. R., & Williamson, D. F. (2002). Adverse childhood experiences, alcoholic parents, and later risk of alcoholism and depression. *Psychiatric services*, 53(8), 1001-1009. <https://doi.org/10.1176/appi.ps.53.8.1001>
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual review of psychology*, 53(1), 27-51. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135231>
- Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: A meta-analytic review. *Review of general Psychology*, 8(4), 291-322. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.8.4.291>
- Archer, J., & Coyne, S. M. (2005). An integrated review of indirect, relational, and social aggression. *Personality and social psychology review*, 9(3), 212-230. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0903_2
- Arslan, R. (2017). *Algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemalar ve kişiler arası bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Auersperg, F., Vlasak, T., Ponocny, I., & Barth, A. (2019). Long-term effects of parental divorce on mental health—A meta-analysis. *Journal of psychiatric research*, 119, 107-115. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2019.09.011>
- Auslander, W., Sterzing, P., Threlfall, J., Gerke, D., & Edmond, T. (2016). Childhood abuse and aggression in adolescent girls involved in child welfare: The role of depression and posttraumatic stress. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 9, 359-368. <https://doi.org/10.1007/s40653-016-0090-3>

- Avcı Çayır, G., & Kalkan, M. (2018). The effect of interpersonal dependency tendency on interpersonal cognitive distortions on youths. *Journal of Human behavior in the social environment*, 28(6), 771-786. <https://doi.org/10.1080/10911359.2018.1458681>
- Azrin, N. H., Hutchinson, R. R., & Sallery, R. D. (1964). Pain-aggression toward inanimate objects 1. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, 7(3), 223-228. <https://doi.org/10.1901/jeab.1964.7-223>
- Baer, J. C., & Martinez, C. D. (2006). Child maltreatment and insecure attachment: A meta analysis. *Journal of reproductive and infant psychology*, 24(3), 187-197. <https://doi.org/10.1080/02646830600821231>
- Bagner, D. M., Storch, E. A., & Preston, A. S. (2007). Romantic relational aggression: What about gender?. *Journal of Family Violence*, 22, 19-24. <https://doi.org/10.1007/s10896-006-9055-x>
- Ball, J. S., & Links, P. S. (2009). Borderline personality disorder and childhood trauma: evidence for a causal relationship. *Current psychiatry reports*, 11(1), 63-68. <https://doi.org/10.1007/s11920-009-0010-4>
- Barak, T. (2018). *Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile kişiler arası bağımlılık düzeyi arasındaki ilişkilerin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173–1182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Baumgartner, H., & Homburg, C. (1996). Applications of structural equation modeling in marketing and consumer research: A review. *International Journal of Research in Marketing*, 13(2), 139-161. [https://doi.org/10.1016/0167-8116\(95\)00038-0](https://doi.org/10.1016/0167-8116(95)00038-0)
- Baumgardner, M., & Boyatzis, C. J. (2018). The role of parental psychological control and warmth in college students' relational aggression and friendship quality. *Emerging adulthood*, 6(1), 72-76. <https://doi.org/10.1177/2167696817712809>
- Beck, A. T. (2005). *Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar* (Çev. A. Türkcan). Litera Yayıncılık. (Eserin orijinali 1976'da yayımlandı).

- Beck, A. T. (2007). *Kişilik bozukluklarının bilişsel terapisi* (2. baskıdan çeviri, Çev. Ö. Yalçın & E. N. Akçay). Litera Yayıncılık.
- Beck, A. T., Davis, D. D., & Freeman, A. (Eds.). (2015). *Cognitive therapy of personality disorders*. Guilford Publications.
- Beck, J. S. (2014). *Bilişsel davranışçı terapi temelleri ve ötesi* (2. baskıdan çeviri, Çev. Edt. M. Şahin). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Berenz, E. C., Amstadter, A. B., Aggen, S. H., Knudsen, G. P., Reichborn-Kjennerud, T., Gardner, C. O., & Kendler, K. S. (2013). Childhood trauma and personality disorder criterion counts: a co-twin control analysis. *Journal of abnormal psychology*, 122(4), 1070. <https://doi.org/10.1037/a0034238>
- Berg, L., Rostila, M., & Hjern, A. (2016). Parental death during childhood and depression in young adults—a national cohort study. *Journal of child psychology and psychiatry*, 57(9), 1092-1098. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12560>
- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten?. *Developmental review*, 27(1), 90-126. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2006.08.002>
- Bernstein, D. P., Fink, L., Handelsman, L., Foote, J., Lovejoy, M., Wenzel, K., Sapareto, E., & Ruggiero, J. (1994). Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *The American journal of psychiatry*, 151(8), 1132-1136. <https://doi.org/10.1176/ajp.151.8.1132>
- Berzenski, S. R. (2019). Distinct emotion regulation skills explain psychopathology and problems in social relationships following childhood emotional abuse and neglect. *Development and psychopathology*, 31(2), 483-496. <https://doi.org/10.1017/S0954579418000020>
- Berzenski, S. R., & Yates, T. M. (2019). A developmental process analysis of the contribution of childhood emotional abuse to relationship violence. In *The Effect of Childhood Emotional Maltreatment on Later Intimate Relationships* (pp. 180-203). <https://doi.org/10.1080/10926770903539474>
- Björkqvist, K. (2018). Gender differences in aggression. *Current opinion in psychology*, 19, 39-42. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.03.030>
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M., & Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive*

- behavior*, 18(2), 117-127. [https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1992\)18:2%3C117::AID-AB2480180205%3E3.0.CO;2-3](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1992)18:2%3C117::AID-AB2480180205%3E3.0.CO;2-3)
- Björkqvist, K., Österman, K., & Lagerspetz, K. M. (1994). Sex differences in covert aggression among adults. *Aggressive behavior*, 20(1), 27-33. [https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1994\)20:1<27::AID-AB2480200105>3.0.CO;2-Q](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1994)20:1<27::AID-AB2480200105>3.0.CO;2-Q)
- Blanchard, M. P., Jowers, C. E., Huprich, S. K., Porcerelli, J., Haggerty, G., & Siefert, C. (2022). Assessing the Impact of Relationship Profile Test Scores, Self Identified Ethnic Group, and Gender on Adult Attachment Style. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 210(11), 838-849. <https://doi.org/10.1097/NMD.0000000000001539>
- Blatt, S. J. (1991). A cognitive morphology of psychopathology. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 179(8), 449-458. <https://doi.org/10.1097/00005053-199108000-00001>
- Bornstein, R. F. (1995). Active dependency. *The Journal of nervous and mental disease*, 183(2), 64-77. <https://doi.org/10.1097/00005053-199502000-00002>
- Bornstein, R. F. (2005a). Interpersonal dependency in child abuse perpetrators and victims: A meta analytic review. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27, 67-76. <https://doi.org/10.1007/s-10862-005-5381-1>
- Bornstein, R. F. (2005b). *The dependent patient: A practitioner's guide*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/11085-000>
- Bornstein, R. F. (2006a). Self-schema priming and desire for test performance feedback: Further evaluation of a cognitive/interactionist model of interpersonal dependency. *Self and Identity*, 5(02), 110-126. <https://doi.org/10.1080/15298860500492901>
- Bornstein, R. F. (2006b). The complex relationship between dependency and domestic violence: converging psychological factors and social forces. *American psychologist*, 61(6), 595. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.6.595>
- Bornstein, R. F. (2011). An interactionist perspective on interpersonal dependency. *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 124-128. <https://doi.org/10.1177/0963721411403121>
- Bornstein, R. F. (2012a). From dysfunction to adaptation: An interactionist model of dependency. *Annual Review of Clinical Psychology*, 8, 291-316. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032511-143058>

- Bornstein, R. F. (2012b). Illuminating a neglected clinical issue: Societal costs of interpersonal dependency and dependent personality disorder. *Journal of clinical psychology*, 68(7), 766-781. <https://doi.org/10.1002/jclp.21870>
- Bornstein, R. F. (2016). Interpersonal dependency. In V. Zeigler-Hill & D. K. Marcus (Eds.), *The dark side of personality*. (341-359). DC: APA Books.
- Bornstein, R. F., & Huprich, S. K. (2006). Construct validity of the Relationship Profile Test: Three-year retest reliability and links with core personality traits, object relations, and interpersonal problems. *Journal of Personality Assessment*, 86(2), 162-171. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8602_05
- Bornstein, R. F., & Languirand, M. A. (2003). *Healthy dependency*. New York: Newmarket.
- Bornstein, R. F., Languirand, M. A., Geisman, K. J., Creighton, J. A., West, M. A., Gallagher, H. A., & Eisenhart, E. A. (2003). Construct validity of the Relationship Profile Test: A self-report measure of dependency detachment. *Journal of Personality Assessment*, 80(1), 64-74. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA8001_15
- Bornstein, R. F., Ng, H. M., Gallagher, H. A., Kloss, D. M., & Regier, N. G. (2005). Contrasting effects of self-schema priming on lexical decisions and interpersonal stroop task performance: evidence for a cognitive/interactionist model of interpersonal dependency. *Journal of Personality*, 73(3), 731-762. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00327.x>
- Bornstein, R. F., Porcerelli, J. H., Huprich, S. K., & Markova, T. (2009). Construct validity of the Relationship Profile Test: Correlates of overdependence, detachment, and healthy dependency in low income urban women seeking medical services. *Journal of Personality Assessment*, 91(6), 537-544. <https://doi.org/10.1080/00223890903228406>
- Bornstein, R. F., Riggs, J. M., Hill, E. L., & Calabrese, C. (1996). Activity, passivity, self denigration, and self-promotion: Toward an interactionist model of interpersonal dependency. *Journal of Personality*, 64(3), 637-374. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1996.tb00525.x>
- Bornstein, R. F., & Thomson, S. M. (2024). Intrapersonal dynamics of closeness versus distance: Qualities of the self-concept distinguish destructive overdependence, dysfunctional detachment, and healthy dependency. *Journal of Clinical Psychology*, 80(2), 306-322. <https://doi.org/10.1002/jclp.23611>

- Bosqui, T. J., Shannon, C., Tiernan, B., Beattie, N., Ferguson, J., & Mulholland, C. (2014). Childhood trauma and the risk of violence in adulthood in a population with a psychotic illness. *Journal of psychiatric research*, 54, 121-125. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2014.03.011>
- Both, L. M., Favaretto, T. C., & Freitas, L. H. M. (2019). Cycle of violence in women victims of domestic violence: Qualitative analysis of OPD 2 interview. *Brain and behavior*, 9(11), e01430. <https://doi.org/10.1002/brb3.1430>
- Bowen, E., Gilchrist, E. A., & Beech, A. R. (2005). An examination of the impact of community based rehabilitation on the offending behaviour of male domestic violence offenders and the characteristics associated with recidivism. *Legal and Criminological Psychology*, 10(2), 189-209. https://doi.org/10.1348/135532505_X36778
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1982.tb01456.x>
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma* (Çev. T. V. Soylu). Pinhan Yayıncılık. (Eserin orijinali 1969'da yayımlandı).
- Brar, P., Boat, A. A., & Brady, S. S. (2023). But he loves me: Teens' comments about healthy and unhealthy romantic relationships. *Journal of adolescent research*, 38(4), 632-665. <https://doi.org/10.1177/07435584221079726>
- Breiding, M. J., Chen, J., & Black, M. C. (2014). Intimate partner violence in the United States-2010.
- Briere, J., Evans, D., Runtz, M., & Wall, T. (1988). Symptomatology in men who were molested as children: A comparison study. *American Journal of Orthopsychiatry*, 58(3), 457-461. <https://doi.org/10.1111/j.19390025.1988.tb01606.x>
- Brittain, H., & Vaillancourt, T. (2024). Love withdrawal use by toddlers: Multi informant associations with aggression and parents' use of love withdrawal. *Aggressive behavior*, 50(1), e22108. <https://doi.org/10.1002/ab.22108>
- Brodsky, B. S., Oquendo, M., Ellis, S. P., Haas, G. L., Malone, K. M., & Mann, J. J. (2001). The relationship of childhood abuse to impulsivity and suicidal behavior in adults with major depression. *American Journal of Psychiatry*, 158(11), 1871-1877. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.158.11.1871>

- Browne, A., & Finkelhor, D. (1986). Impact of child sexual abuse: a review of the research. *Psychological bulletin*, 99(1), 66. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.99.1.66>
- Browne, C., & Winkelman, C. (2007). The effect of childhood trauma on later psychological adjustment. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(6), 684-697. <https://doi.org/10.1177/0886260507300207>
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1992). Alternative ways of assessing model fit. *Sociological Methods & Research*, 21(2), 230-258. <https://doi.org/10.1177/0049124192021002005>
- Brown, R. C., Witt, A., Fegert, J. M., Keller, F., Rassenhofer, M., & Plener, P. L. (2017). Psychosocial interventions for children and adolescents after man-made and natural disasters: a meta-analysis and systematic review. *Psychological medicine*, 47(11), 1893-1905. <https://doi.org/10.1017/S0033291717000496>
- Burnette, M. L., & Reppucci, N. D. (2009). Childhood abuse and aggression in girls: The contribution of borderline personality disorder. *Development and Psychopathology*, 21(1), 309-317. <https://doi.org/10.1017/S0954579409000170>
- Burger, J.M. (2016). *Kişilik* (5. baskı). (Çev. İ. D. Erguvan Sarıoğlu). Kaknüs Yayınları (Eserin orijinali 1993'te yayımlandı).
- Busby, D. M., Walker, E. C., & Holman, T. B. (2011). The association of childhood trauma with perceptions of self and the partner in adult romantic relationships. *Personal Relationships*, 18(4), 547-561. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2010.01316.x>
- Buttelt, F., Muldoon, J., & Carney, M. (2005). An application of attachment theory to court mandated batterers. *Journal of Family Violence*, 20, 211-217. <https://doi.org/10.1007/s10896-005-5984-z>
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum* (19. baskı). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., & Köklü, N. (2018). *Sosyal bilimler için istatistik* (20. baskı). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (13. baskı). Pegem Akademi.
- Byrne, B. M. (2013). *Structural equation modeling with EQS: Basic concepts, applications, and programming* (2. edition). Routledge.

- Calvete, E. (2014). Emotional abuse as a predictor of early maladaptive schemas in adolescents: Contributions to the development of depressive and social anxiety symptoms. *Child abuse & neglect*, 38(4), 735-746. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.10.014>
- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M., & Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child development* 79(5), 1185-1229. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01184.x>
- Carney, M. M., & Buttell, F. (2006). Exploring the relevance of interpersonal dependency as a treatment issue in batterer intervention. *Research on Social Work Practice*, 16(3), 276-286. <https://doi.org/10.1177/1049731505282836>
- Carroll, J. S., Nelson, D. A., Yorgason, J. B., Harper, J. M., Ashton, R. H., & Jensen, A. C. (2010). Relational aggression in marriage. *Aggressive Behavior*, 36(5), 315-329. <https://doi.org/10.1002/ab.20349>
- Casper, D. M., & Card, N. A. (2017). Overt and relational victimization: A meta-analytic review of their overlap and associations with social-psychological adjustment. *Child development*, 88(2), 466-483. <https://doi.org/10.1111/cdev.12621>
- Casper, D. M., Card, N. A., & Barlow, C. (2020). Relational aggression and victimization during adolescence: A meta-analytic review of unique associations with popularity, peer acceptance, rejection, and friendship characteristics. *Journal of Adolescence*, 80, 41-52. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.12.012>
- Chang, J. J., Ji, Y., Li, Y. H., Yuan, M. Y., & Su, P. Y. (2021). Childhood trauma and depression in college students: Mediating and moderating effects of psychological resilience. *Asian Journal of Psychiatry*, 65, 102824. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2021.102824>
- Chang, C., Kaczurkin, A. N., McLean, C. P., & Foa, E. B. (2018). Emotion regulation is associated with PTSD and depression among female adolescent survivors of childhood sexual abuse. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 10(3), 319. <https://doi.org/10.1037/tra0000306>
- Chang, L. Y., Wang, M. Y., & Tsai, P. S. (2016). Neighborhood disadvantage and physical aggression in children and adolescents: A systematic review and meta analysis of multilevel studies. *Aggressive Behavior*, 42(5), 441-454. <https://doi.org/10.1002/ab.21641>

- Chmielewska, M. (2012). Marital quality in the context of interpersonal dependency. *Economics & Sociology*, 5(2). <http://doi.org/10.14254/2071-789X.2012/5-2/5>
- Choi, J., & Lim, J. (2023). Does Your Childhood Attachment Make You Bully Your Lover? The Role of Rejection Sensitivity and Romantic Relationship Satisfaction. *Emerging Adulthood*, 11(6), 1423-1432. <https://doi.org/10.1177/21676968231193185>
- Christ, C., De Waal, M. M., Dekker, J. J., Van Kuijk, I., Van Schaik, D. J., Kikkert, M. J., Goudriaan, A.E., Beekman, A. T.F., & Messman-Moore, T. L. (2019). Linking childhood emotional abuse and depressive symptoms: The role of emotion dysregulation and interpersonal problems. *PloS one*, 14(2), e0211882. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211882>
- Chu, Q., Wang, X., Yao, R., Fan, J., Li, Y., Nie, F., Wang, L., & Tang, Q. (2022). Childhood trauma and current depression among Chinese university students: a moderated mediation model of cognitive emotion regulation strategies and neuroticism. *BMC psychiatry*, 22(1), 90. <https://doi.org/10.1186/s12888-02103673-6>
- Cillessen, A. H., & Mayeux, L. (2004). From censure to reinforcement: Developmental changes in the association between aggression and social status. *Child development*, 75(1), 147-163. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00660.x>
- Cohen, L. J., Ardan, F., Tanis, T., Halmi, W., Galynker, I., Von Wyl, A., & Hengartner, M. P. (2017). Attachment anxiety and avoidance as mediators of the association between childhood maltreatment and adult personality dysfunction. *Attachment & human development*, 19(1), 58-75. <https://doi.org/10.1080/14616734.2016.1253639>
- Coker, T. R., Elliott, M. N., Schwebel, D. C., Windle, M., Toomey, S. L., Tortolero, S. R., Marci, F. H., Peskin, M. F., & Schuster, M. A. (2015). Media violence exposure and physical aggression in fifth-grade children. *Academic pediatrics*, 15(1), 82-88. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2014.09.008>
- Colman, R. A., & Widom, C. S. (2004). Childhood abuse and neglect and adult intimate relationships: A prospective study. *Child abuse & neglect*, 28(11), 1133-1151. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.02.005>
- Corral, C., & Calvete, E. (2014). Early maladaptive schemas and personality disorder traits in perpetrators of intimate partner violence. *The Spanish journal of psychology*, 17, E1. <https://doi.org/10.1017/sjp.2014.1>

- Coyne, S. M., Archer, J., & Eslea, M. (2006). "We're not friends anymore! Unless...": The frequency and harmfulness of indirect, relational, and social aggression. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 32(4), 294-307. <https://doi.org/10.1002/ab.20126>
- Coyne, S. M., Nelson, D. A., Carroll, J. S., Smith, N. J., Yang, C., Holmgren, H. G., & Johnson, C. (2017). Relational aggression and marital quality: A five-year longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 31(3), 282. <http://doi.org/10.1037/fam0000274>
- Coyne, S. M., Nelson, D. A., Graham-Kevan, N., Tew, E., Meng, K. N., & Olsen, J. A. (2011). Media depictions of physical and relational aggression: Connections with aggression in young adults' romantic relationships. *Aggressive behavior*, 37(1), 56-62. <https://doi.org/10.1002/ab.20372>
- Coyne, S. M., Swit, C., Stockdale, L., & Summers, K. (2020). The growth of gossip: Socialization of relational aggression from adolescence to emerging adulthood. *Aggressive behavior*, 46(6), 535-546. <https://doi.org/10.1002/ab.21924>
- Cramer, C. M. (2015). *Relational aggression/victimization and depression in married couples*. Brigham Young University.
- Cramer, P. (2015). Understanding defense mechanisms. *Psychodynamic psychiatry*, 43(4), 523-552. <https://doi.org/10.1521/pdps.2015.43.4.523>
- Crick, N. R. (1996). The role of overt aggression, relational aggression, and prosocial behavior in the prediction of children's future social adjustment. *Child development*, 67(5), 2317-2327. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01859.x>
- Crick, N. R., & Bigbee, M. A. (1998). Relational and overt forms of peer victimization: a multiinformant approach. *Journal of consulting and clinical psychology*, 66(2), 337. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.66.2.337>
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74-101. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.1.74>
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social psychological adjustment. *Child development*, 66(3), 710-722. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1995.tb00900.x>

- Crick, N. R., Werner, N. E., Casas, J. F., O'Brien, K. M., Nelson, D. A., Grotpeter, J. K., & Markon, K. (1999). Childhood aggression and gender: a new look at an old problem. *Nebraska Symposium on Motivation*, 45, 75-141.
- Crothers, L. M., Kolbert, J. B., Kanyongo, G. Y., Field, J. E., & Schmitt, A. J. (2014). Relational and social aggression and reflective processing in a university sample. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 23(6), 670-681. <https://doi.org/10.1080/10926771.2014.920451>
- Crothers, L. M., Schreiber, J. B., Field, J. E., & Kolbert, J. B. (2009). Development and Measurement Through Confirmatory Factor Analysis of the Young Adult Social Behavior Scale (YASB) An Assessment of Relational Aggression in Adolescence and Young Adulthood. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 27(1), 17-28. <https://doi.org/10.1177/0734282908319664>
- Cui, N., & Liu, J. (2020). Physical abuse, emotional abuse, and neglect and childhood behavior problems: A meta-analysis of studies in mainland China. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(1), 206-224. <https://doi.org/10.1177/1524838018757750>
- Cukor, D., & McGinn, L. K. (2006). History of child abuse and severity of adult depression: The mediating role of cognitive schema. *Journal of Child Sexual Abuse*, 15(3), 19-34. https://doi.org/10.1300/J070v15n03_02
- Cullerton-Sen, C., Cassidy, A. R., Murray-Close, D., Cicchetti, D., Crick, N. R., & Rogosch, F. A. (2008). Childhood maltreatment and the development of relational and physical aggression: The importance of a gender-informed approach. *Child development*, 79(6), 1736-1751. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01222.x>
- Çevik, G. B. (2023). Afet (travma) psikolojisi. İçinde Girgin S. (Ed), *Afetlerde eğitim ve yönetimi*, (ss. 7-28). Efe Akademi Yayınları.
- Çokluk, U., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları* (2. baskı). Pegem Akademi.
- Davis, J. L., Petretic-Jackson, P. A., & Ting, L. (2001). Intimacy dysfunction and trauma symptomatology: Long-term correlates of different types of child abuse. *Journal of Traumatic Stress*, 14, 63-79. <https://doi.org/10.1023/a:1007835531614>
- De Bellis, M. D., & Zisk, A. (2014). The biological effects of childhood trauma. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 23(2), 185-222. <http://doi.org/10.1016/j.chc.2014.01.002>

- Deason, D. L., Dahlen, E. R., Madson, M. B., & Bullock-Yowell, E. (2019). Five-factor model of personality, social anxiety, and relational aggression in college students. *Journal of College Student Development*, 60(1), 110-114. <https://doi.org/10.1353/csd.2019.0007>
- Dede, A. G., & Eker, E. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmaları ile Bilişsel Duygu Düzenleme Becerileri ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Social Sciences Studies Journal (SSS Journal)*, 5(42), 4546-4556. <http://doi.org/10.26449/sssj.1706>
- DeGue, S., Niolon, P., Estefan, L., Roby, S., & Le, V. (2019). *Strategies to promote healthy teen relationships*. Dating Matters.
- Del Pozzo, J., Walsh-Messinger, J., & Antonius, D. (2021). The influence of childhood trauma on aggression and violent behavior in first episode psychosis: A critical review. *Aggression and violent behavior*, 61, 101677. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2021.101677>
- Denckla, C. A., Mancini, A. D., Bornstein, R. F., & Bonanno, G. A. (2011). Adaptive and maladaptive dependency in bereavement: Distinguishing prolonged and resolved grief trajectories. *Personality and individual differences*, 51(8), 1012-1017. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.08.014>
- Desai, S., Arias, I., Thompson, M. P., & Basile, K. C. (2002). Childhood victimization and subsequent adult revictimization assessed in a nationally representative sample of women and men. *Violence and victims*, 17(6), 639-653. <https://doi.org/10.1891/vivi.17.6.639.33725>
- Desmarais, S. L., Reeves, K. A., Nicholls, T. L., Telford, R. P., & Fiebert, M. S. (2012). Prevalence of physical violence in intimate relationships, Part 2: Rates of male and female perpetration. *Partner Abuse*, 3(2), 170-198. <http://doi.org/10.1891/1946-6560.3.2.170>
- DiBello, A. M., Preddy, T. M., Øverup, C. S., & Neighbors, C. (2017). Understanding the context of romantic partner relational victimization: Links between relationship satisfaction, depressive symptoms, and alcohol-related problems. *Psychology of violence*, 7(4), 543. <https://doi.org/10.1037/vio0000064>
- Dinç, M. E., & Küçük, K. A. (2021). The relationship between childhood trauma and aggression in young adulthood. *Health Sciences Quarterly*, 5 (Supplement Issue), 163-175. <https://doi.org/10.26900/jsp.5.5.7>

- Ding, J., Wang, W., Hu, Q., Li, X., Guo, Z., Hong, D., Yu, Q., & Jiang, S. (2023). Childhood psychological maltreatment and relational aggression among chinese adolescents: the mediating role of moral disengagement and the moderating role of gender. *Journal of family violence*, 38(8), 1521-1534. <https://doi.org/10.1007/s10896-022-00475-6>
- Dodge, K. A., Pettit, G. S., Bates, J. E., & Valente, E. (1995). Social information-processing patterns partially mediate the effect of early physical abuse on later conduct problems. *Journal of abnormal psychology*, 104(4), 632. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.104.4.632>
- Doyle, C., & Cicchetti, D. (2017). From the cradle to the grave: The effect of adverse caregiving environments on attachment and relationships throughout the lifespan. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 24(2), 203. <https://doi.org/10.1111/cpsp.12192>
- Dozois, D. J., Martin, R. A., & Bieling, P. J. (2009). Early maladaptive schemas and adaptive/maladaptive styles of humor. *Cognitive therapy and research*, 33, 585-596. <https://doi.org/10.1007/s10608-008-9223-9>
- Drapeau, M., & Perry, J. C. (2004). Childhood trauma and adult interpersonal functioning: A study using the Core Conflictual Relationship Theme Method (CCRT). *Child abuse & neglect*, 28(10), 1049-1066. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.05.004>
- Drndarević, N. (2021). Psychological theories of aggression. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 40(2-3), 91-104.
- Duberstein, P. R., Ward, E. A., Chaudron, L. H., He, H., Toth, S. L., Wang, W., Van Orden, K.A., Gamble, S.A., & Talbot, N. L. (2018). Effectiveness of interpersonal psychotherapy-trauma for depressed women with childhood abuse histories. *Journal of consulting and clinical psychology*, 86(10), 868. <https://doi.org/10.1037/ccp0000335>
- Duke, N. N., Pettingell, S. L., McMorris, B. J., & Borowsky, I. W. (2010). Adolescent violence perpetration: Associations with multiple types of adverse childhood experiences. *Pediatrics*, 125(4), e778-e786. <https://doi.org/10.1542/peds.20090597>
- Duncan, L., & Owen-Smith, A. (2006). Powerlessness and the use of indirect aggression in friendships. *Sex Roles*, 55, 493-502. <https://doi.org/10.1007/s11199-006-9103-2>

- Dunn, E. C., McLaughlin, K. A., Slopen, N., Rosand, J., & Smoller, J. W. (2013). Developmental timing of child maltreatment and symptoms of depression and suicidal ideation in young adulthood: results from the National Longitudinal Study of Adolescent Health. *Depression and anxiety*, 30(10), 955-964. <https://doi.org/10.1002/da.22102>
- Dutton, D.G. (2007). *The abusive personality: Violence and control in intimate relationships* (2. Edition). New York, NY: Guilford Press.
- Duval, A., Lanning, B. A., & Patterson, M. S. (2020). A systematic review of dating violence risk factors among undergraduate college students. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(3), 567-585. <https://doi.org/10.1177/1524838018782207>
- Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (1986). Gender and aggressive behavior: a meta-analytic review of the social psychological literature. *Psychological bulletin*, 100(3), 309. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.3.309>
- Egeland, B., & Sroufe, L. A. (1981). Attachment and early maltreatment. *Child development*, 44-52. <https://doi.org/10.2307/1129213>
- Eisner, M. P., & Malti, T. (2015). Aggressive and violent behavior. *Handbook of child psychology and developmental science: Socioemotional processes*, 3, 794-841.
- Ellis, W. E., Chung-Hall, J., & Dumas, T. M. (2013). The role of peer group aggression in predicting adolescent dating violence and relationship quality. *Journal of youth and adolescence*, 42, 487-499. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9797-0>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. WW Norton & Co google schola.
- Eron, L. D. (1987). The development of aggressive behavior from the perspective of a developing behaviorism. *American psychologist*, 42(5), 435. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.42.5.435>
- Erozkan, A. (2016). The Link between Types of Attachment and Childhood Trauma. *Universal journal of educational research*, 4(5), 1071-1079. <https://doi.org/10.13189/ujer.2016.040517>
- Erzi, S. (2022). *Ergenlikten yetişkinliğe ilişkisel saldırganlık* (1. baskı). Nobel Akademi Yayıncılık.
- Ewen, R., & Ewen, R. B. (2014). *An introduction to theories of personality*. New York: Psychology Press, 27.

- Fang, X., & Corso, P. S. (2007). Child maltreatment, youth violence, and intimate partner violence: Developmental relationships. *American journal of preventive medicine*, 33(4), 281-290. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2007.06.003>
- Fass, D. F., Benson, R. I., & Leggett, D. G. (2008). Assessing prevalence and awareness of violent behaviors in the intimate partner relationships of college students using internet sampling. *Journal of College Student Psychotherapy*, 22(4), 66-75. <https://doi.org/10.1080/87568220801952248>
- Fernández-González, L., Orue, I., Adrián, L., & Calvete, E. (2022). Child-to-parent aggression and dating violence: Longitudinal associations and the predictive role of early maladaptive schemas. *Journal of family violence*, 37(1), 181-189. <https://doi.org/10.1007/s10896-021-00269-2>
- Finzi-Dottan, R., & Harel, G. (2014). Parents' potential for child abuse: An intergenerational perspective. *Journal of family violence*, 29, 397-408. <https://doi.org/10.1007/s10896-014-9592-7>
- Finzi-Dottan, R., & Karu, T. (2006). From emotional abuse in childhood to psychopathology in adulthood: A path mediated by immature defense mechanisms and self-esteem. *The Journal of nervous and mental disease*, 194(8), 616-621. <https://doi.org/10.1097/01.nmd.0000230654.49933.23>
- Finzi, R., Ram, A., Har-Even, D., Shnit, D., & Weizman, A. (2001). Attachment styles and aggression in physically abused and neglected children. *Journal of youth and adolescence*, 30, 769-786. <https://doi.org/10.1023/a:1012237813771>
- Fiori, K., Consedine, N., & Magai, C. (2008). The adaptive and maladaptive faces of dependency in later life: Links to physical and psychological health outcomes. *Aging and Mental Health*, 12(6), 700-712. <https://doi.org/10.1080/13607860802148863>
- Florian, V., Mikulincer, M., & Bucholtz, I. (1995). Effects of adult attachment style on the perception and search for social support. *The Journal of Psychology*, 129(6), 665-676. <https://doi.org/10.1080/00223980.1995.9914937>
- Flynn, M., Cicchetti, D., & Rogosch, F. (2014). The prospective contribution of childhood maltreatment to low self-worth, low relationship quality, and symptomatology across adolescence: A developmental-organizational perspective. *Developmental psychology*, 50(9), 2165. <https://doi.org/10.1037/a0037162>

- Forenza, B., Bermea, A., & Rogers, B. (2018). Ideals and reality: Perceptions of healthy and unhealthy relationships among foster youth. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 35, 221-230. <https://doi.org/10.1007/s10560-017-0523-3>
- Francis, L., & Pearson, D. (2021). The recognition of emotional abuse: Adolescents' responses to warning signs in romantic relationships. *Journal of interpersonal violence*, 36(17-18), 8289-8313. <https://doi.org/10.1177/0886260519850537>
- Freud, A. (2015). *Ben ve savunma mekanizmaları* (4. baskı). (Çev. Y. Erim). Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1970'te yayımlandı).
- Freud, S. (2001). *Psikanaliz üzerine* (Çev. A. A. Öneş). Say Yayınları. (Eserin orijinali 1933'te yayımlandı).
- Fromm, E. (2005). *Kendini savunan insan* (Çev. D. D. Yüzer). İlya Yayınları. (Eserin orijinali 1947'de yayımlandı).
- Fromm, E. (2016). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri şiddet ve saldırganlık üzerine bir inceleme* (Çev. Ş. Alpagut). Say Yayınları. (Eserin orijinali 1973'te yayımlandı).
- Fry, D. P., & Gabriel, A. H. (1994). Preface: The cultural construction of gender and aggression. *Sex Roles*, 30(3), 165.
- Fulu, E., Miedema, S., Roselli, T., McCook, S., Chan, K. L., Haardörfer, R., ... & Johnson, S. (2017). Pathways between childhood trauma, intimate partner violence, and harsh parenting: findings from the UN Multi-country Study on Men and Violence in Asia and the Pacific. *The Lancet Global Health*, 5(5), e512-e522. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30103-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30103-1)
- Galen, B. R., & Underwood, M. K. (1997). A developmental investigation of social aggression among children. *Developmental psychology*, 33(4), 589. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.33.4.589>
- Gardner, M. J., Thomas, H. J., & Erskine, H. E. (2019). The association between five forms of child maltreatment and depressive and anxiety disorders: A systematic review and meta-analysis. *Child abuse & neglect*, 96, 104082. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104082>
- George, C., & Main, M. (1979). Social interactions of young abused children: Approach, avoidance, and aggression. *Child development*, 306-318. <https://doi.org/10.2307/1129405>

- Gerrig, R. J. & Zimbardo, P.G. (2012). *Psikoloji ve yaşam: Psikolojiye giriş* (19. baskıdan çeviri, Çev. G. Sart). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Giles, M. D., Nelson, A. L., Shizgal, F., Stern, E. M., Fourt, A., Woods, P., Langmuir, J., & Classen, C. C. (2007). A multi-modal treatment program for childhood trauma recovery: Women Recovering from Abuse Program (WRAP). *Journal of Trauma & Dissociation*, 8(4), 7-24. https://doi.org/10.1300/J229v08n04_02
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child abuse & neglect*, 26(6-7), 697-714. [https://doi.org/10.1016/s0145-2134\(02\)00342-3](https://doi.org/10.1016/s0145-2134(02)00342-3)
- Godleski, S. A., & Ostrov, J. M. (2010). Relational aggression and hostile attribution biases: Testing multiple statistical methods and models. *Journal of abnormal child psychology*, 38, 447-458. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9391-4>
- Goldstein, S. E., Chesir-Teran, D., & McFaul, A. (2008). Profiles and correlates of relational aggression in young adults' romantic relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 251-265. <https://doi.org/10.1007/s10964-007-9255-6>
- Goldstein, S. E., & Tisak, M. S. (2004). Adolescents' outcome expectancies about relational aggression within acquaintanceships, friendships, and dating relationships. *Journal of adolescence*, 27(3), 283-302. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2003.11.007>
- Goldstein, S. E., & Tisak, M. S. (2010). Adolescents' social reasoning about relational aggression. *Journal of Child and Family Studies*, 19, 471-482. <https://doi.org/10.1007/s10826-009-9319-1>
- Göral-Alkan, F.S., & Tüzün D. (2023). Travma ve Psikoterapi. İçinde (Ed. Uysal B.), *Travmaya şema terapi yaklaşımı* (ss. 203-265). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Graham, L. M., Ranapurwala, S. I., Zimmer, C., Macy, R. J., Rizo, C. F., Lanier, P., & Martin, S. L. (2021). Disparities in potential years of life lost due to intimate partner violence: Data from 16 states for 2006–2015. *PloS one*, 16(2), e0246477. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0246477>
- Gray, M. E. (2009). The relationship of group support, majority status, and interpersonal dependency in predicting intimate partner violence. *Dissertations and Theses*. <https://doi.org/10.15760/etd.5798>

- Grummitt, L. R., Kelly, E. V., Barrett, E. L., Lawler, S., Prior, K., Stapinski, L. A., & Newton, N. C. (2022). Associations of childhood emotional and physical neglect with mental health and substance use in young adults. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 56(4), 365-375. <https://doi.org/10.1177/00048674211025691>
- Gül, A., Gül, H., Özen, N. E., & Battal, S. (2016). Çocukluk çağı travmaları zemininde depresyon anksiyete ve dissosiasyon semptomları ilişkisinin araştırılması. *Journal of Mood Disorders (JMOOD)*.
<https://doi.org/10.5455/jmood.20160718070002>
- Güler, K. & Yılmaz, M. (2021). *Durdukça büyüyen çocuk: Çocuk ve ergenlerde travma*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gürbüz, S. (2021). *Sosyal bilimlerde aracı, düzenleyici ve durumsal etki analizleri*. (2. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Ha, J., Choe, K., Son, H., & Kim, J. S. (2021). Intimate partner violence victimization influences suicidal ideation via interpersonal dependency and anger. *Iranian journal of public health*, 50(11), 2274. <https://doi.org/10.18502/ijph.v50i11.7583>
- Haggerty, G., Blake, M., & Siefert, C. J. (2010). Convergent and divergent validity of the Relationship Profile Test: Investigating the relationship with attachment, interpersonal distress and psychological health. *Journal of clinical psychology*, 66(4), 339-354. <https://doi.org/10.1002/jclp.20654>
- Hailes, H. P., Yu, R., Danese, A., & Fazel, S. (2019). Long-term outcomes of childhood sexual abuse: an umbrella review. *The Lancet Psychiatry*, 6(10), 830-839. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30286-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30286-X)
- Hammen, C., Marks, T., Mayol, A., & DeMayo, R. (1985). Depressive self-schemas, life stress, and vulnerability to depression. *Journal of abnormal psychology*, 94(3), 308. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.94.3.308>
- Handley, E. D., Russotti, J., Rogosch, F. A., & Cicchetti, D. (2019). Developmental cascades from child maltreatment to negative friend and romantic interactions in emerging adulthood. *Development and psychopathology*, 31(5), 1649-1659. <https://doi.org/10.1017/S095457941900124X>
- Hayes A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach* (2. edition). New York, NY: Guilford Press.

- Hayes, N. L., Lloyd-Richardson, E. E., & Marsee, M. A. (2021). Correlates of relational and physical aggression among peers and dating partners in a College Sample. *Journal of Child and Family Studies*, 30(7), 1697-1711. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-01973-9>
- Heim, C., Newport, D. J., Mletzko, T., Miller, A. H., & Nemeroff, C. B. (2008). The link between childhood trauma and depression: insights from HPA axis studies in humans. *Psychoneuroendocrinology*, 33(6), 693-710. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2008.03.008>
- Heim, C., & Nemeroff, C. B. (2001). The role of childhood trauma in the neurobiology of mood and anxiety disorders: preclinical and clinical studies. *Biological psychiatry*, 49(12), 1023-1039. [https://doi.org/10.1016/S0006-3223\(01\)01157-X](https://doi.org/10.1016/S0006-3223(01)01157-X)
- Herrenkohl, T. I., Fedina, L., Roberto, K. A., Raquet, K. L., Hu, R. X., Rousson, A. N., & Mason, W. A. (2022). Child maltreatment, youth violence, intimate partner violence, and elder mistreatment: A review and theoretical analysis of research on violence across the life course. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23(1), 314-328. <https://doi.org/10.1177/1524838020939119>
- Hettrich, E. L., & O'Leary, K. D. (2007). Females' reasons for their physical aggression in dating relationships. *Journal of interpersonal violence*, 22(9), 1131-1143. <https://doi.org/10.1177/0886260507303729>
- Hill, E. L., Gold, S. N., & Bornstein, R. F. (2001). Interpersonal dependency among adult survivors of childhood sexual abuse in therapy. *Journal of Child Sexual Abuse*, 9(2), 71-86. https://doi.org/10.1300/J070v09n02_05
- Hirschfeld, R. M. A., Klerman, G. L., Gough, H. G., Barrett, J., Korchin, S. J., & Chodoff, P. (1977). A measure of interpersonal dependency. *Journal of Personality Assessment*, 41(6), 610-618. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4106_6
- Hjelle, L. A., & Ziegler, D. J. (1992). *Personality theories: Basic assumptions, research, and applications*. McGraw-Hill Book Company.
- Hoeboer, C., De Roos, C., van Son, G. E., Spinhoven, P., & Elzinga, B. (2021). The effect of parental emotional abuse on the severity and treatment of PTSD symptoms in children and adolescents. *Child abuse & neglect*, 111, 104775. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104775>

- Hoeve, M., Colins, O. F., Mulder, E. A., Loeber, R., Stams, G. J. J., & Vermeiren, R. R. (2015). The association between childhood maltreatment, mental health problems, and aggression in justice-involved boys. *Aggressive behavior*, 41(5), 488-501. <https://doi.org/10.1002/ab.21586>
- Hovens, J. G., Giltay, E. J., Wiersma, J. E., Spinhoven, P., Penninx, B. W., & Zitman, F. G. (2012). Impact of childhood life events and trauma on the course of depressive and anxiety disorders. *Acta psychiatrica scandinavica*, 126(3), 198- 207. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2011.01828.x>
- Hovens, J. G., Wiersma, J. E., Giltay, E. J., Van Oppen, P., Spinhoven, P., Penninx, B. W., & Zitman, F. G. (2010). Childhood life events and childhood trauma in adult patients with depressive, anxiety and comorbid disorders vs. controls. *Acta psychiatrica scandinavica*, 122(1), 66-74. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2009.01491.x>
- Howells, K., Daffern, M., & Day, A. (2012). Aggression and violence. *Handbook of forensic mental health*, 351-374.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Huesmann, L. R. (1988). An information processing model for the development of aggression. *Aggressive behavior*, 14(1), 13-24. [https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1988\)14:1%3C13::AID-AB2480140104%3E3.0.CO;2-J](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1988)14:1%3C13::AID-AB2480140104%3E3.0.CO;2-J)
- Huh, H. J., Kim, S. Y., Yu, J. J., & Chae, J. H. (2014). Childhood trauma and adult interpersonal relationship problems in patients with depression and anxiety disorders. *Annals of general psychiatry*, 13, 1-13. <https://doi.org/10.1186/s12991-014-0026-y>
- Hunt, T. K., Slack, K. S., & Berger, L. M. (2017). Adverse childhood experiences and behavioral problems in middle childhood. *Child abuse & neglect*, 67, 391-402. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.11.005>
- Huprich, S. K., Hsiao, W. C., Porcerelli, J. H., Bornstein, R. F., & Markova, T. (2010). Expanding the construct validity of the Relationship Profile Test: Associations with physical health and anacletic and introjective traits. *Assessment*, 17(1), 81-88. <https://doi.org/10.1177/1073191109340383>

- İlhan, M., & Çetin, B. (2014). LISREL ve AMOS programları kullanılarak gerçekleştirilen yapısal eşitlik modeli (yem) analizlerine ilişkin sonuçların karşılaştırılması. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 5(2), 26-42. <https://doi.org/10.21031/epod.31126>
- Janovsky, T., Rock, A. J., Thorsteinsson, E. B., Clark, G. I., & Murray, C. V. (2020). The relationship between early maladaptive schemas and interpersonal problems: A meta-analytic review. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 27(3), 408-447. <https://doi.org/10.1002/cpp.2439>
- Jenkins, E. N. (2017). *Interpersonal Dependency and Self-Efficacy on Intention to Return to a Domestically Violent Relationship among Low-Income Women*. Doctoral dissertation, Western Michigan University.
- Jennings, W. G., Okeem, C., Piquero, A. R., Sellers, C. S., Theobald, D., & Farrington, D. P. (2017). Dating and intimate partner violence among young persons ages 15–30: Evidence from a systematic review. *Aggression and violent behavior*, 33, 107- 125. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.01.007>
- Jewkes, R. K., Dunkle, K., Nduna, M., Jama, P. N., & Puren, A. (2010). Associations between childhood adversity and depression, substance abuse and HIV and HSV2 incident infections in rural South African youth. *Child abuse & neglect*, 34(11), 833-841. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2010.05.002>
- Johnson, B., & Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları: Nicel, nitel ve karma yaklaşımlar* (4. baskıdan çeviri, Çev. Edt. S. B. Demir). Eğiten Kitap.
- Johnson, S. J., & Moore, T. M. (2022). The Role of Impulsivity and Stress Mind-Set in Understanding the Mindfulness–Intimate Partner Aggression Relationship. *Journal of interpersonal violence*, 37(1-2), NP571-NP593. <https://doi.org/10.1177/0886260520917506>
- Kachadourian, L. K., Taft, C. T., Holowka, D. W., Woodward, H., Marx, B. P., & Burns, A. (2013). Maladaptive dependency schemas, posttraumatic stress hyperarousal symptoms, and intimate partner aggression perpetration. *Journal of Traumatic Stress*, 26(5), 580-587. <https://doi.org/10.1002/jts.21850>
- Kane, F. A., & Bornstein, R. F. (2016). Beyond passivity: Dependency as a risk factor for intimate partner violence. *Personality and mental health*, 10(1), 12-21. <https://doi.org/10.1002/pmh.1322>

- Kane, F. A., & Bornstein, R. F. (2018). Unhealthy dependency in victims and perpetrators of child maltreatment: A meta-analytic review. *Journal of clinical psychology*, 74(6), 867-882. <https://doi.org/10.1002/jclp.22550>
- Kane, F. A., & Bornstein, R. F. (2019). Does interpersonal dependency affect therapeutic outcome? A meta-analytic review. *Personality and mental health*, 13(4), 215-229. <https://doi.org/10.1002/pmh.1463>
- Kane, T. A., Staiger, P. K., & Ricciardelli, L. A. (2000). Male domestic violence: Attitudes, aggression, and interpersonal dependency. *Journal of interpersonal violence*, 15(1), 16-29. <https://doi.org/10.1177/088626000015001002>
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D., & Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(10), 1214-1222. <https://doi.org/10.1097/00004583-19991000000009>
- Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 140-51.
- Karahan, T. F. & Sardoğan, M. E. (2012). *Psikolojik danışma ve psikoterapide kuramlar* (3. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karatzias, T., Jowett, S., Begley, A., & Deas, S. (2016). Early maladaptive schemas in adult survivors of interpersonal trauma: foundations for a cognitive theory of psychopathology. *European journal of psychotraumatology*, 7(1), 30713. <https://doi.org/10.3402/ejpt.v7.30713>
- Kascakova, N., Furstova, J., Hasto, J., Madarasova Geckova, A., & Tavel, P. (2020). The unholy trinity: Childhood trauma, adulthood anxiety, and long-term pain. *International journal of environmental research and public health*, 17(2), 414. <https://doi.org/10.3390/ijerph17020414>
- Kaukiainen, A., Björkqvist, K., Lagerspetz, K., Österman, K., Salmivalli, C., Rothberg, S., & Ahlbom, A. (1999). The relationships between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 25(2), 81-89. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2237\(1999\)25:2%3C81::AID-AB1%3E3.0.CO;2-M](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2237(1999)25:2%3C81::AID-AB1%3E3.0.CO;2-M)

- Keene, A. C., & Epps, J. (2016). Childhood physical abuse and aggression: Shame and narcissistic vulnerability. *Child abuse & neglect*, 51, 276-283. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.09.012>
- Kemaloğlu, S. (2021). *Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerindeki duygusal istismar, kişilerarası bağımlılık ve romantik ilişki kalıp yargıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kennedy, A. C., & Prock, K. A. (2018). "I still feel like I am not normal": A review of the role of stigma and stigmatization among female survivors of child sexual abuse, sexual assault, and intimate partner violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 19(5), 512-527. <https://doi.org/10.1177/1524838016673601>
- Kernberg, O. F. (1988). Object relations theory in clinical practice. *The Psychoanalytic Quarterly*, 57(4), 481-504. <https://doi.org/10.1080/21674086.1988.11927218>
- Kılıçkaya, E. E. (2021). *Lise Öğrencilerinde Sürekli Kaygı, Kişilerarası Bağımlılık Eğilimi ve Çocukluk Çağı Travmalarının Risk Alma Davranışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Klein, M. (1996). Notes on some schizoid mechanisms. *The Journal of psychotherapy practice and research*, 5(2), 160-171.
- Klein, M. (2008). *Sevgi, suçluluk ve onarım* (Çev. Kolektif). Kanat Kitap Yayınları. (Eserin orijinali 1975'ye yayımlandı).
- Kline, R.B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The Guilford Press.
- Kobulsky, J. M., Dubowitz, H., & Xu, Y. (2020). The global challenge of the neglect of children. *Child Abuse & Neglect*, 110, 104296. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104296>
- Kohut, H. (2015). *Kendiliğin çözümlenmesi* (3. baskı). (Çev. M. B. Büyükkal). Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1971'te yayımlandı).
- Kuo, J. R., Goldin, P. R., Werner, K., Heimberg, R. G., & Gross, J. J. (2011). Childhood trauma and current psychological functioning in adults with social anxiety

- disorder. *Journal of anxiety disorders*, 25(4), 467-473.
<https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2010.11.011>
- Kurtyılmaz, Y., Can, G. ve Ceyhan, A. A. (2011, Ekim). *Üniversite öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinde ilişkisel saldırganlığın değerlendirilmesine ilişkin bir ölçek geliştirme çalışması*. XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, İzmir.
- Kurtyılmaz, Y., Gürhan, C. A. N., & Ceyhan, A. A. (2017). Üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık ile benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 7(47), 33-52.
- Lamb, M. E., Gaensbauer, T. J., Malkin, C. M., & Schultz, L. A. (1985). The effects of child maltreatment on security of infant-adult attachment. *Infant Behavior and Development*, 8(1), 35-45. [https://doi.org/10.1016/S0163-6383\(85\)80015-1](https://doi.org/10.1016/S0163-6383(85)80015-1)
- Lee, S. W., Bae, G. Y., Rim, H. D., Lee, S. J., Chang, S. M., Kim, B. S., & Won, S. (2018). Mediating effect of resilience on the association between emotional neglect and depressive symptoms. *Psychiatry investigation*, 15(1), 62. <https://doi.org/10.4306/pi.2018.15.1.62>
- Leetch, A. N., & Woolridge, D. (2013). Emergency department evaluation of child abuse. *Emergency Medicine Clinics*, 31(3), 853-873.
<https://doi.org/10.1016/j.emc.2013.04.003>
- Levenson, J. S., & Grady, M. D. (2016). The influence of childhood trauma on sexual violence and sexual deviance in adulthood. *Traumatology*, 22(2), 94.
<http://doi.org/10.1037/trm0000067>
- Lewis, D. O. (1992). From abuse to violence: Psychophysiological consequences of maltreatment. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 31(3), 383-391. <https://doi.org/10.1097/00004583-199205000-00001>
- Li, E. T., Luyten, P., & Midgley, N. (2020). Psychological mediators of the association between childhood emotional abuse and depression: a systematic review. *Frontiers in psychiatry*, 11, 559213. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.559213>
- Li, T., Huang, Y., Jiang, M., Ma, S., & Ma, Y. (2023). Childhood psychological abuse and relational aggression among adolescents: a moderated chain mediation model. *Frontiers in psychology*, 13, 1082516.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1082516>

- Liebschutz, J. M., Buchanan-Howland, K., Chen, C. A., Frank, D. A., Richardson, M. A., Heeren, T. C., Cabral, H. J. & Rose-Jacobs, R. (2018). Childhood Trauma Questionnaire (CTQ) correlations with prospective violence assessment in a longitudinal cohort. *Psychological assessment*, 30(6), 841. <https://doi.org/10.1037/pas0000549>
- Lin, S., Wang, Y., Cheng, G., & Bai, X. (2023). Relationship between harsh parenting and aggressive behaviors in male juvenile delinquents: potential mediating roles of peer victimization and hostile attribution bias. *Behavioral Sciences*, 13(7), 610. <https://doi.org/10.3390/bs13070610>
- Lindberg, K., & Johnson, R. L. (1997). Modeling resident attitudes toward tourism. *Annals of tourism Research*, 24(2), 402-424. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(97\)80009-6](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(97)80009-6)
- Linder, J. R., Crick, N. R., & Collins, W. A. (2002). Relational aggression and victimization in young adults' romantic relationships: Associations with perceptions of parent, peer, and romantic relationship quality. *Social Development*, 11(1), 69-86. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00187>
- Linder, J. R., Werner, N. E., & Lyle, K. A. (2010). Automatic and controlled social information processing and relational aggression in young adults. *Personality and Individual Differences*, 49(7), 778-783. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.06.029>
- Loeber, R., & Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual review of psychology*, 48(1), 371-410. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.371>
- Long, Y., & Li, Y. (2020). The longitudinal association between social status insecurity and relational aggression: Moderation effects of social cognition about relational aggression. *Aggressive behavior*, 46(1), 84-96. <https://doi.org/10.1002/ab.21872>
- Lund, E. M., & Ross, S. W. (2017). Bullying perpetration, victimization, and demographic differences in college students: A review of the literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 18(3), 348-360. <https://doi.org/10.1177/1524838015620818>
- Machado, C., Caridade, S., & Martins, C. (2010). Violence in juvenile dating relationships self-reported prevalence and attitudes in a Portuguese sample. *Journal of family violence*, 25, 43-52. <https://doi.org/10.1007/s10896009-9268-x>
- MacIntosh, H. B., & Ménard, A. D. (2021). Couple and parenting functioning of childhood sexual abuse survivors: a systematic review of the literature (2001-

- 2018). *Journal of child sexual abuse*, 30(3), 353-384.
<https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1847227>
- Maiuro, R. D., Cahn, T. S., Vitaliano, P. P., Wagner, B. C., & Zegree, J. B. (1988). Anger, hostility, and depression in domestically violent versus generally assaultive men and nonviolent control subjects. *Journal of consulting and clinical psychology*, 56(1), 17.
<https://doi.org/10.1037/0022-006x.56.1.17>
- Malove, S. C. (2014). Using relational theory to treat adolescent girls victimized by social aggression. *Clinical Social Work Journal*, 42(1), 1-12. <https://doi.org/10.1007/s10615-012-0424-z>
- Manchikanti Gómez, A. (2011). Testing the cycle of violence hypothesis: Child abuse and adolescent dating violence as predictors of intimate partner violence in young adulthood. *Youth & society*, 43(1), 171-192.
<https://doi.org/10.1177/0044118X09358313>
- Mandelli, L., Petrelli, C., & Serretti, A. (2015). The role of specific early trauma in adult depression: A meta-analysis of published literature. Childhood trauma and adult depression. *European psychiatry*, 30(6), 665-680. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2015.04.007>
- Marchetti, D., Musso, P., Verrocchio, M. C., Manna, G., Kopala-Sibley, D. C., De Berardis, D., De Santis, S., & Falgares, G. (2022). Childhood maltreatment, personality vulnerability profiles, and borderline personality disorder symptoms in adolescents. *Development and psychopathology*, 34(3), 1163-1176.
<https://doi.org/10.1017/S0954579420002151>
- Marsee, M. A., Weems, C. F., & Taylor, L. K. (2008). Exploring the association between aggression and anxiety in youth: A look at aggressive subtypes, gender, and social cognition. *Journal of child and family studies*, 17, 154-168.
<https://doi.org/10.1007/s10826-007-9154-1>
- Marsh, H. W., Hau, K. T., Artelt, C., Baumert, J., & Peschar, J. L. (2006). OECD's brief self report measure of educational psychology's most useful affective constructs: Cross cultural, psychometric comparisons across 25 countries. *International Journal of Testing*, 6(4), 311-360. https://doi.org/10.1207/s15327574ijt0604_1
- Martin, M. P., Miller, R. B., Kubricht, B., Yorgason, J. B., & Carroll, J. S. (2015). Relational aggression and self-reported spousal health: A longitudinal

- analysis. *Contemporary Family Therapy*, 37, 386-395. <https://doi.org/10.1007/s10591-015-9348-4>
- Marusak, H. A., Martin, K. R., Etkin, A., & Thomason, M. E. (2015). Childhood trauma exposure disrupts the automatic regulation of emotional processing. *Neuropsychopharmacology*, 40(5), 1250-1258. <https://doi.org/10.1038/npp.2014.311>
- Maughan, A., & Cicchetti, D. (2002). Impact of child maltreatment and interadult violence on children's emotion regulation abilities and socioemotional adjustment. *Child development*, 73(5), 1525-1542. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00488>
- May, R. (2013). *Güç ve masumiyet şiddetin kökenleri üzerine bir inceleme* (Çev. M. Doğan). Say Yayınları. (Eserin orijinali 1972'de yayımlandı).
- May, T., Younan, R., & Pilkington, P. D. (2022). Adolescent maladaptive schemas and childhood abuse and neglect: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 29(4), 1159-1171. <https://doi.org/10.1002/cpp.2712>
- McClure, M. M., & Parmenter, M. (2020). Childhood trauma, trait anxiety, and anxious attachment as predictors of intimate partner violence in college students. *Journal of interpersonal violence*, 35(23-24), 6067-6082. <https://doi.org/10.1177/0886260517721894>
- McKay, M. T., Cannon, M., Chambers, D., Conroy, R. M., Coughlan, H., Dodd, P., Healy, C., O'Donnell, L., & Clarke, M. C. (2021). Childhood trauma and adult mental disorder: A systematic review and meta-analysis of longitudinal cohort studies. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 143(3), 189-205. <https://doi.org/10.1111/acps.13268>
- Mellinger, M. S., & Carney, M. M. (2014). Interpersonal dependency constructs and male perpetrators of intimate partner violence. *Journal of Forensic Social Work*, 4(1), 29-47. <https://doi.org/10.1080/1936928X.2013.866608>
- Ménard, K. S., Dowgwillo, E. A., & Pincus, A. L. (2021). The role of gender, child maltreatment, alcohol expectancies, and personality pathology on relationship violence among undergraduates. *Journal of interpersonal violence*, 36(7-8), NP4094-NP4114. <https://doi.org/10.1177/0886260518784589>

- Michiels, D., Grietens, H., Onghena, P., & Kuppens, S. (2008). Parent–child interactions and relational aggression in peer relationships. *Developmental Review*, 28(4), 522-540. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2008.08.002>
- Milaniak, I., & Widom, C. S. (2015). Does child abuse and neglect increase risk for perpetration of violence inside and outside the home? *Psychology of Violence*, 5(3), 246–255. <https://doi.org/10.1037/a0037956>
- Miller, E., & McCaw, B. (2019). Intimate partner violence. *New England Journal of Medicine*, 380(9), 850-857. <https://doi.org/10.1089/jwh.2019.7918>
- Miller-Ott, A. E., & Kelly, L. (2013). Mean girls in college: An analysis of how college women communicatively construct and account for relational aggression. *Women's Studies in Communication*, 36(3), 330-347. <https://doi.org/10.1080/07491409.2013.829792>
- Mills, R., Scott, J., Alati, R., O’Callaghan, M., Najman, J. M., & Strathearn, L. (2013). Child maltreatment and adolescent mental health problems in a large birth cohort. *Child abuse & neglect*, 37(5), 292-302. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2012.11.008>
- Milner, J. S., Crouch, J. L., McCarthy, R. J., Ammar, J., Dominguez-Martinez, R., Thomas, C. L., & Jensen, A. P. (2022). Child physical abuse risk factors: A systematic review and a meta-analysis. *Aggression and violent behavior*, 66, 101778. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2022.101778>
- Momot, M. (2009). *Reported infidelity, reported defensive style, dependency and forgiveness in romantic relationships*, Doctoral dissertation, Adelphi University.
- Montgomery, M., Turner, A., McKinney, J., Kaniuka, A., Brooks, B., Webb, J. R., & Hirsch, J. K. (2017). Intimate partner violence and suicidal behavior: Mediating roles of forgiveness and depression. *Innovation in Psychology: An Undergraduate Journal of Psychology*, 4-29.
- Moody, G., Cannings-John, R., Hood, K., Kemp, A., & Robling, M. (2018). Establishing the international prevalence of self-reported child maltreatment: a systematic review by maltreatment type and gender. *BMC public health*, 18, 1-15. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6044-y>
- Moore, S. M., Welsh, M. C., & Peterson, E. (2020). History of childhood maltreatment: Associations with aggression and college outcomes. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 29(1), 111-128. <https://doi.org/10.1080/10926771.2019.1637989>

- Morissette Harvey, F., Paradis, A., Daspe, M. È., Dion, J., & Godbout, N. (2023). Childhood Trauma and Relationship Satisfaction Among Parents: A Dyadic Perspective on the Role of Mindfulness and Experiential Avoidance. *Mindfulness*, 1-17. <https://doi.org/10.1007/s12671-023-02262-w>
- Moroń, M., & Mandal, E. (2021). Reinforcement sensitivity, approach and avoidance goals and relational aggression in romantic relationships. *Personality and individual differences*, 168, 110381. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110381>
- Morrison, A. P. (2009). A cognitive behavioural perspective on the relationship between childhood trauma and psychosis. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 18(4), 294-298. <https://doi.org/10.1017/S1121189X00000245>
- Moskvina, V., Farmer, A., Swainson, V., O'Leary, J., Gunasinghe, C., Owen, M., Craddock, N., McGuffin, P., & Korszun, A. (2007). Interrelationship of childhood trauma, neuroticism, and depressive phenotype. *Depression and anxiety*, 24(3), 163-168. <https://doi.org/10.1002/da.20216>
- Mounier, C., & Andujo, E. (2003). Defensive functioning of homeless youth in relation to experiences of child maltreatment and cumulative victimization. *Child abuse & neglect*, 27(10), 1187-1204. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2003.09.004>
- Mulder, T. M., Kuiper, K. C., van der Put, C. E., Stams, G. J. J., & Assink, M. (2018). Risk factors for child neglect: A meta-analytic review. *Child abuse & neglect*, 77, 198-210. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.01.006>
- Murphy, C. M., Meyer, S. L., & O'Leary, K. D. (1994). Dependency characteristics of partner assaultive men. *Journal of abnormal psychology*, 103(4), 729. <https://doi.org/10.1037/0021-843x.103.4.729>
- Murray-Close, D., Han, G., Cicchetti, D., Crick, N. R., & Rogosch, F. A. (2008). Neuroendocrine regulation and physical and relational aggression: the moderating roles of child maltreatment and gender. *Developmental psychology*, 44(4), 1160. <https://doi.org/10.1037/a0012564>
- Murray-Close, D., Nelson, D. A., Ostrov, J. M., Casas, J. F., & Crick, N. R. (2016). Relational aggression: A developmental psychopathology perspective. *Developmental psychopathology*, 1-63. <https://doi.org/10.1002/9781119125556.devpsy413>
- Murray-Close, D., Ostrov, J. M., & Crick, N. R. (2007). A short-term longitudinal study of growth of relational aggression during middle childhood: Associations with gender,

- friendship intimacy, and internalizing problems. *Development and Psychopathology*, 19(1), 187-203. <https://doi.org/10.1017/S0954579407070101>
- Murray-Close, D., Ostrov, J. M., Nelson, D. A., Crick, N. R., & Coccaro, E. F. (2010). Proactive, reactive, and romantic relational aggression in adulthood: Measurement, predictive validity, gender differences, and association with intermittent explosive disorder. *Journal of Psychiatric Research*, 44(6), 393-404. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2009.09.005>
- Musher-Eizenman, D. R., Boxer, P., Danner, S., Dubow, E. F., Goldstein, S. E., & Heretick, D. M. (2004). Social-cognitive mediators of the relation of environmental and emotion regulation factors to children's aggression. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 30(5), 389-408. <https://doi.org/10.1002/ab.20078>
- Müller, L. E., Bertsch, K., Bülow, K., Herpertz, S. C., & Buchheim, A. (2019). Emotional neglect in childhood shapes social dysfunctioning in adults by influencing the oxytocin and the attachment system: Results from a population based study. *International Journal of Psychophysiology*, 136, 73-80. <https://doi.org/10.1016/j.ijpsycho.2018.05.011>
- Myhill, A. (2017). Measuring domestic violence: Context is everything. *Journal of gender based violence*, 1(1), 33-44. <https://doi.org/10.1332/239868017X14896674831496>
- Nas, F. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Arkadaşlık Seçiminde Cinsiyet, İnanç ve Etnisite Değişkenlerinin Önemi (Bartın Üniversitesi Örneği). *Sosyal Bilimler Arastirmalari Dergisi*, 7(3).
- Nelson, D. A., Coyne, S. M., Swanson, S. M., Hart, C. H., & Olsen, J. A. (2014). Parenting, relational aggression, and borderline personality features: Associations over time in a Russian longitudinal sample. *Development and Psychopathology*, 26(3), 773-787. <https://doi.org/10.1017/S0954579414000388>
- Nguyen, T. P., Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (2017). Childhood abuse and later marital outcomes: Do partner characteristics moderate the association?. *Journal of family psychology: JFP: journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 31(1), 82-92. <https://doi.org/10.1037/fam0000208>

- Nivette, A., Sutherland, A., Eisner, M., & Murray, J. (2019). Sex differences in adolescent physical aggression: Evidence from sixty-three low-and middle income countries. *Aggressive behavior*, 45(1), 82-92. <https://doi.org/10.1002/ab.21799>
- Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J., & Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. *PLoS medicine*, 9(11), e1001349. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001349>
- Oberst, U. E., & Stewart, A. E. (2014). *Adlerian psychotherapy: An advanced approach to individual psychology*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315820262>
- Oka, M., Brown, C. C., & Miller, R. B. (2016). Attachment and relational aggression: Power as a mediating variable. *The American Journal of Family Therapy*, 44(1), 24-35. <https://doi.org/10.1080/01926187.2015.1105716>
- Oka, M., Sandberg, J. G., Bradford, A. B., & Brown, A. (2014). Insecure attachment behavior and partner violence: Incorporating couple perceptions of insecure attachment and relational aggression. *Journal of marital and family therapy*, 40(4), 412-429. <https://doi.org/10.1111/jmft.12079>
- Okunlola, O. B., Odukoya, J. A., & Gesinde, A. M. (2021). Outcomes of sexual abuse on self esteem among adolescents: A systematic review. *Cogent Social Sciences*, 7(1), 1856296. <https://doi.org/10.1080/23311886.2020.1856296>
- O'Leary, K. D., Barling, J., Arias, I., Rosenbaum, A., Malone, J., & Tyree, A. (1986). Prevalence and stability of spousal aggression. *Manuscript submitted for publication*.
- Olweus, D. (1999). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, & P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. Routledge.
- Ostrov, J. M. (2010). Prospective associations between peer victimization and aggression. *Child Development*, 81(6), 1670-1677. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01501.x>
- Ostrov, J. M., Hart, E. J., Kamper, K. E., & Godleski, S. A. (2011). Relational aggression in women during emerging adulthood: A social process model. *Behavioral Sciences & the Law*, 29(5), 695-710. <https://doi.org/10.1002/bsl.1002>

- Overholser, J. C. (1987). Facilitating autonomy in passive-dependent persons: An integrative model. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 17(4), 250-269. <https://doi.org/10.1007/bf00949025>
- Overholser, J. C. (1997). Treatment of excessive interpersonal dependency: A cognitive behavioral model. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 27(4), 283-301.
- Overstreet, S., Salloum, A., Burch, B., & West, J. (2011). Challenges associated with childhood exposure to severe natural disasters: Research review and clinical implications. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 4, 52-68. <https://doi.org/10.1080/19361521.2011.545103>
- Owens, L., Shute, R., & Slee, P. (2000). "Guess what I just heard!": Indirect aggression among teenage girls in Australia. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 26(1), 67-83. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(2000\)26:1%3C67::AID-AB6%3E3.0.CO;2-C](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(2000)26:1%3C67::AID-AB6%3E3.0.CO;2-C)
- Özcan, N. K., Boyacıoğlu, N. E., Enginkaya, S., Bilgin, H., & Tomruk, N. B. (2016). The relationship between attachment styles and childhood trauma: a transgenerational perspective—a controlled study of patients with psychiatric disorders. *Journal of Clinical Nursing*, 25 (15-16), 2357-2366. <https://doi.org/10.1111/jocn.13274>
- Özerkmen, N., & Gölbaşı, H. (2012). Toplumsal bir olgu olarak şiddet. *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 1-19.
- Paquette, J. A., & Underwood, M. K. (1999). Gender differences in young adolescents' experiences of peer victimization: Social and physical aggression. *Merrill-Palmer Quarterly* (1982-), 242-266.
- Park, S., & Kim, S. H. (2019). Who are the victims and who are the perpetrators in dating violence? Sharing the role of victim and perpetrator. *Trauma, violence, & abuse*, 20(5), 732-741. <https://doi.org/10.1177/1524838017730648>
- Pearlman, M. Y., Schwalbe, K. D. A., & Cloitre, M. (2010). *Grief in childhood: Fundamentals of treatment in clinical practice*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12131-000>
- Petrucelli, F., Diotaiuti, P., Verrastro, V., Petrucelli, I., Federico, R., Martinotti, G., Fossati, A., Di Giannantonio & Janiri, L. (2014). Affective dependence and aggression: An exploratory study. *BioMed Research International*, 2014(1). <https://doi.org/10.1155/2014/805469>

- Pilkington, P. D., Bishop, A., & Younan, R. (2021). Adverse childhood experiences and early maladaptive schemas in adulthood: A systematic review and meta-analysis. *Clinical psychology & psychotherapy*, 28(3), 569-584. <https://doi.org/10.1002/cpp.2533>
- Pincus, A. L., & Wilson, K. R. (2001). Interpersonal variability in dependent personality. *Journal of Personality*, 69(2), 223-251. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00143>
- Podubinski, T., Lee, S., Hollander, Y., & Daffern, M. (2015). Evaluating the relationship between childhood abuse and neglect, interpersonal hostile dominance, and aggression in psychiatric hospitals. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 24(9), 986-1001. <https://doi.org/10.1080/10926771.2015.1074634>
- Ponce, A. N., Williams, M. K., & Allen, G. J. (2004). Experience of maltreatment as a child and acceptance of violence in adult intimate relationships: Mediating effects of distortions in cognitive schemas. *Violence and Victims*, 19(1), 97. <https://doi.org/10.1891/088667004780842868>
- Porcerelli, J. H., Bornstein, R. F., Markova, T., & Huprich, S. K. (2009). Physical health correlates of pathological and healthy dependency in urban women. *The Journal of nervous and mental disease*, 197(10), 761-765. <https://doi.org/10.1097/NMD.0b013e3181b97bbe>
- Prather, E., Dahlen, E. R., Nicholson, B. C., & Bullock-Yowell, E. (2012). Relational aggression in college students' dating relationships. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 21(7), 705-720. <https://doi.org/10.1080/10926771.2012.693151>
- Pressel, D. M. (2000). Evaluation of physical abuse in children. *American family physician*, 61(10), 3057-3064.
- Pronk, R. E., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2010). It's "mean," but what does it mean to adolescents? Relational aggression described by victims, aggressors, and their peers. *Journal of Adolescent research*, 25(2), 175-204. <https://doi.org/10.1177/0743558409350504>
- Quan, F., Yang, R., & Xia, L. X. (2021). The longitudinal relationships among agreeableness, anger rumination, and aggression. *Current Psychology*, 40, 9-20. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01030-6>

- Reardon, K. W., Tackett, J. L., & Lynam, D. (2018). The personality context of relational aggression: A Five-Factor Model profile analysis. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 9(3), 228. <http://doi.org/10.1037/per0000231>
- Reffi, A. N., Boykin, D. M., & Orcutt, H. K. (2019). Examining pathways of childhood maltreatment and emotional dysregulation using self-compassion. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 28(10), 1269-1285. <https://doi.org/10.1080/10926771.2018.1485810>
- Reyome, N. D., & Ward, K. S. (2007). Self-reported history of childhood maltreatment and codependency in undergraduate nursing students. *Journal of Emotional Abuse*, 7(1), 37-50. https://doi.org/10.1300/J135v07n01_03
- Rezaei, M., & Ghazanfari, F. (2016). The role of childhood trauma, early maladaptive schemas, emotional schemas and experiential avoidance on depression: A structural equation modeling. *Psychiatry research*, 246, 407-414. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2016.10.037>
- Richardson, D. R., & Green, L. R. (1997). Circuitous harm: Determinants and consequences of nondirect aggression. In *Aversive interpersonal behaviors* (171-188). Boston, MA: Springer US.
- Riggs, S. A., & Kaminski, P. (2010). Childhood emotional abuse, adult attachment, and depression as predictors of relational adjustment and psychological aggression. In *The Effect of Childhood Emotional Maltreatment on Later Intimate Relationships* 19,75-104. <https://doi.org/10.1080/10926770903475976>
- Robinaugh, D. J., & McNally, R. J. (2011). Trauma centrality and PTSD symptom severity in adult survivors of childhood sexual abuse. *Journal of traumatic stress*, 24(4), 483-486. <https://doi.org/10.1002/jts.20656>
- Rode, D., Rode, M., & Januszek, M. (2015). Psychosocial characteristics of men and women as perpetrators of domestic violence. *Polish Psychological Bulletin*, 46(1), 53-64. <http://doi.org/10.1515/ppb-2015-0006>
- Rodenhizer, K. A. E., Edwards, K. M., Camp, E. E., & Murphy, S. B. (2021). It's HERstory: Unhealthy relationships in adolescence and subsequent social and emotional development in college women. *Violence against women*, 27(9), 1337-1360. <https://doi.org/10.1177/1077801220937787>

- Roesler, T. A., & McKenzie, N. (1994). Effects of childhood trauma on psychological functioning in adults sexually abused as children. *The Journal of nervous and mental disease*, 182(3), 145-150. <https://doi.org/10.1097/00005053-19940300000003>
- Rubin, D. C., & Boals, A. (2010). People who expect to enter psychotherapy are prone to believing that they have forgotten memories of childhood trauma and abuse. *Memory*, 18(5), 556-562. <https://doi.org/10.1080/09658211.2010.490787>
- Ruppert, F. (2022). *Travma sevgi korku* (2. baskı). (Çev. N. Yüce). Sola Unitas. (Eserin orijinali 2012'de yayımlandı).
- Safran, J. D. (1990). Towards a refinement of cognitive therapy in light of interpersonal theory: I. Theory. *Clinical Psychology Review*, 10(1), 87-105. [https://doi.org/10.1016/0272-7358\(90\)90108-M](https://doi.org/10.1016/0272-7358(90)90108-M)
- Sağlam, A.S. (2019). *Öğretmen Adaylarının Kişilerarası Bağımlılık Eğilimi ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Salokangas, R. K., Schultze-Lutter, F., Schmidt, S. J., Pesonen, H., Luutonen, S., Patterson, P., Graf von Reventlow, H., Heinimaa, M., From, T. & Hietala, J. (2019). Childhood physical abuse and emotional neglect are specifically associated with adult mental disorders. *Journal of Mental Health*. <https://doi.org/10.1080/09638237.2018.1521940>
- Salzer Burks, V., Laird, R. D., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (1999). Knowledge structures, social information processing, and children's aggressive behavior. *Social development*, 8(2), 220-236. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00092>
- Salzinger, S., Feldman, R. S., Hammer, M., & Rosario, M. (1993). The effects of physical abuse on children's social relationships. *Child development*, 64(1), 169-187. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1993.tb02902.x>
- Sanjeevi, J., Houlihan, D., Bergstrom, K. A., Langley, M. M., & Judkins, J. (2018). A review of child sexual abuse: Impact, risk, and resilience in the context of culture. *Journal of child sexual abuse*, 27(6), 622-641. <https://doi.org/10.1080/10538712.2018.1486934>
- Sarchiapone, M., Carli, V., Cuomo, C., Marchetti, M., & Roy, A. (2009a). Association between childhood trauma and aggression in male prisoners. *Psychiatry research*, 165(1-2), 187-192. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2008.04.026>

- Sarchiapone, M., Jaussent, I., Roy, A., Carli, V., Guillaume, S., Jollant, F., Malafosse A. & Courtet, P. (2009b). Childhood trauma as a correlative factor of suicidal behavior–via aggression traits. Similar results in an Italian and in a French sample. *European Psychiatry*, 24(1), 57-62. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2008.07.005>
- Schaan, V. K., Schulz, A., Schächinger, H., & Vögele, C. (2019). Parental divorce is associated with an increased risk to develop mental disorders in women. *Journal of affective disorders*, 257, 91-99. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.06.071>
- Schmeelk, K. M., Sylvers, P., & Lilienfeld, S. O. (2008). Trait correlates of relational aggression in a nonclinical sample: DSM-IV personality disorders and psychopathy. *Journal of personality disorders*, 22(3), 269-283. <https://doi.org/10.1521/pedi.2008.22.3.269>
- Schwandt, M. L., Heilig, M., Hommer, D. W., George, D. T., & Ramchandani, V. A. (2013). Childhood trauma exposure and alcohol dependence severity in adulthood: mediation by emotional abuse severity and neuroticism. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 37(6), 984-992. <https://doi.org/10.1111/acer.12053>
- Schwartz, J. A., Beaver, K. M., & Barnes, J. C. (2015). The association between mental health and violence among a nationally representative sample of college students from the United States. *PLoS one*, 10(10), e0138914. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0138914>
- Sedlak, A. J., Mettenburg, J., Basena, M., Peta, I., McPherson, K., Greene, A., & Li, S. (2010). Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS 4). *Washington, DC: US Department of Health and Human Services*, 9, 2010.
- Shin, S. H., McDonald, S. E., & Conley, D. (2018). Patterns of adverse childhood experiences and substance use among young adults: A latent class analysis. *Addictive behaviors*, 78, 187-192. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2017.11.020>
- Sijtsema, J. J., Shoulberg, E. K., & Murray-Close, D. (2011). Physiological reactivity and different forms of aggression in girls: Moderating roles of rejection sensitivity and peer rejection. *Biological psychology*, 86(3), 181-192. <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2010.11.007>
- Simard, V., Moss, E., & Pascuzzo, K. (2011). Early maladaptive schemas and child and adult attachment: A 15-year longitudinal study. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 84(4), 349-366. <https://doi.org/10.1111/j.20448341.2010.02009.x>

- Skeen, M. (2019). *Beni sev terk etme* (Çev. İ. Şenkal-Ertürk, B. Kömürcü & N. Gör). Klinik Psikoloji Araştırmaları Derneği Yayınları.
- Slack, K. S., Holl, J. L., McDaniel, M., Yoo, J., & Bolger, K. (2004). Understanding the risks of child neglect: An exploration of poverty and parenting characteristics. *Child maltreatment*, 9(4), 395-408. <https://doi.org/10.1177/1077559504269193>
- Solmaz, H. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Kişiler Arası Bağımlılık Düzeyleri ve Çocukluk Çağı Travmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Spaccarelli, S. (1994). Stress, appraisal, and coping in child sexual abuse: atheoretical and empirical review. *Psychological bulletin*, 116(2), 340. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.2.340>
- Stets, J. E. (1990). Verbal and physical aggression in marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 501-514. <https://doi.org/10.2307/353043>
- Stets, J. E., & Pirog-Good, M. A. (1987). Violence in dating relationships. *Social Psychology Quarterly*, 237-246. <https://doi.org/10.2307/2786824>
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van Ijzendoorn, M. H. (2013). The neglect of child neglect: a meta-analytic review of the prevalence of neglect. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 48, 345-355. <https://doi.org/10.1007/s00127-012-0549-y>
- Straus, M. A. (2004). Prevalence of violence against dating partners by male and female university students worldwide. *Violence against women*, 10(7), 790-811. <https://doi.org/10.1177/1077801204265552>
- Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri, *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6), 49-74.
- Swasti, N. K. C., Swandi, N. L. I. D., Wulanyani, N. M. S., & Al Omari, O. (2023). Reasons for Women to Stay in Violent Dating Relationships: Literature Review. *Sinergi International Journal of Psychology*, 1(1), 46-56. <https://doi.org/10.61194/psychology.v1i1.51>
- Swearer, S. M. (2008). Relational aggression: Not just a female issue. *Journal of School Psychology*, 46, 611-616. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2008.08.001>

- Şahan, M. (2023). *Lise öğrencilerinde duygu düzenleme güçlüğü ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide affetmenin aracı rolü: Karma desen çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Şahin, A. B. (2022). *Bireylerin kişiler arası bağımlılık eğilimleri ile duygusal şiddete maruz kalma düzeyleri arasındaki ilişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sar, V., Kundakci, T., Kiziltan, E., Bakim, B., Yargic, L. I., & Tutkun, H. (1997). The reliability and validity of the Turkish version of the Dissociative Experiences Scale (DES-II). In *Proceedings of the 33rd National Congress of Psychiatry* (pp. 55-64). Turkish Psychiatric Association.
- Şar, V., Öztürk, E., & İkikardes, E. (2012). Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölceğinin Türkçe Uyarlamasının Gecerlilik ve Güvenilirliği/Validity and Reliability of the Turkish Version of Childhood Trauma Questionnaire. *Türkiye Klinikleri. Tıp Bilimleri Dergisi*, 32(4), 1054. <https://doi.org/10.5336/medsci.2011-26947>
- Şenkal Ertürk, İ., Kahya, Y., & Gör, N. (2020). Childhood emotional maltreatment and aggression: The mediator role of the early maladaptive schema domains and difficulties in emotion regulation. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 29(1), 92-110. <https://doi.org/10.1080/10926771.2018.1541493>
- Şerbetçioğlu, M. S. (2022). *Romantik ilişkilerde ilişki doyumu çocukluk çağı travması ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA* (Vol. 724). Belmont, CA: Thomson/Brooks/Cole.
- Tepe, Y. K., & Sayıl, M. (2012). Ebeveyn Kontrolü ve Ergenin Sosyal İşlevselliği Arasındaki Bağlantıda İlişkisel Saldırganlığın Aracı Rolü. *Turkish Journal of Psychology/Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70).
- Tezel, F. K., Kışlak, Ş. T., & Boysan, M. (2015). Relationships between childhood traumatic experiences, early maladaptive schemas and interpersonal styles. *Nöro Psikiyatri Arşivi*, 52(3), 226. <https://doi.org/10.5152/npa.2015.7118>
- Thomas, R. (2019). College student peer aggression: A review with applications for colleges and universities. *Aggression and Violent Behavior*, 48, 218-229. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.08.013>

- Tolan, Ö. Ç., & Tümer, S. B. (2023). Difficulty in Emotion Regulation as a Mediator between Childhood Traumas and Interpersonal Dependency. *E-International Journal of Educational Research*, 14(2). <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1211589>
- Tıraşçı, Y., & Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Turner, H. A., Shattuck, A., Finkelhor, D., & Hamby, S. (2016). Polyvictimization and youth violence exposure across contexts. *Journal of Adolescent Health*, 58(2), 208-214. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2015.09.021>
- Türk, B., & Tekin, A. (2018). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmaları ile flört şiddeti arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turaz akademi*, 84-91.
- Türkçapar, M. H. (2022). *Depresyon klinik uygulamada bilişsel-davranışçı terapi* (6. baskı). Epsilon Yayıncılık.
- Twomey, H. B., Kaslow, N. J., & Croft, S. (2000). Childhood maltreatment, object relations, and suicidal behavior in women. *Psychoanalytic Psychology*, 17(2), 313. <https://doi.org/10.1037/0736-9735.17.2.313>
- Uğur, S. B., & Kılıç, A. K. (2021). Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine maruz kalma durumları, yaklaşımları ve sosyal destek kaynakları. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 11, 293-304. <https://doi.org/10.13114/MJH.2021.566>
- Ulusoy, Y. (2010). Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinin (Interpersonal Dependency Inventory) Uyarlama Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Underwood, M. K., Galenand, B. R., & Paquette, J. A. (2001). Top ten challenges for understanding gender and aggression in children: Why can't we all just get along?. *Social development*, 10(2), 248-266. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00162>
- Unger, J. A. M., & De Luca, R. V. (2014). The relationship between childhood physical abuse and adult attachment styles. *Journal of family violence*, 29, 223-234. <https://doi.org/10.1007/s10896-014-9588-3>
- Vachon, D. D., Krueger, R. F., Rogosch, F. A., & Cicchetti, D. (2015). Assessment of the harmful psychiatric and behavioral effects of different forms of child maltreatment. *JAMA psychiatry*, 72(11), 1135-1142. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2015.1792>

- Vaillant, G. E. (2011). Involuntary coping mechanisms: a psychodynamic perspective. *Dialogues in clinical neuroscience*, 13(3), 366-370. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2011.13.2/gvaillant>
- Vanderzee, K. L., Sigel, B. A., Pemberton, J. R., & John, S. G. (2019). Treatments for early childhood trauma: Decision considerations for clinicians. *Journal of child & adolescent trauma*, 12(4), 515-528. <https://doi.org/10.1007/s40653-018-0244-6>
- Verona, E., Sadeh, N., Case, S. M., Reed, A., & Bhattacharjee, A. (2008). Self-reported use of different forms of aggression in late adolescence and emerging adulthood. *Assessment*, 15(4), 493-510. <https://doi.org/10.1177/1073191108318250>
- Víllora, B., Navarro, R., & Yubero, S. (2021). The role of social-interpersonal and cognitive individual factors in cyber dating victimization and perpetration: Comparing the direct, control, and combined forms of abuse. *Journal of interpersonal violence*, 36(17-18), 8559-8584. <https://doi.org/10.1177/0886260519851172>
- Voestermans, D., Eikelenboom, M., Rullmann, J., Wolters-Geerdink, M., Draijer, N., Smit, J. H., Thomaes K. & van Marle, H. J. (2021). The association between childhood trauma and attachment functioning in patients with personality disorders. *Journal of personality disorders*, 35(4), 554-572. https://doi.org/10.1521/pedi_2020_34_474
- Voulgaridou, I., & Kokkinos, C. M. (2019). Measuring relational aggression in children and adolescents: A systematic review of the available instruments. *Aggression and violent behavior*, 46, 82-97. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.02.002>
- Voulgaridou, I., & Kokkinos, C. M. (2023). Relational aggression in adolescents across different cultural contexts: A systematic review of the literature. *Adolescent Research Review*, 8(4), 457-480. <https://doi.org/10.1007/s40894-023-00207-x>
- Waikamp, V., Serralta, F. B., Ramos-Lima, L. F., Zatti, C., & Freitas, L. H. M. (2021). Relationship between childhood trauma, parental bonding, and defensive styles and psychiatric symptoms in adult life. *Trends in psychiatry and psychotherapy*, 43, 225-234. <https://doi.org/10.47626/2237-6089-2020-0086>
- Waldinger, R. J., Schulz, M. S., Barsky, A. J., & Ahern, D. K. (2006). Mapping the road from childhood trauma to adult somatization: the role of attachment. *Psychosomatic medicine*, 68(1), 129-135. <https://doi.org/10.1097/01.psy.0000195834.37094.a4>

- Wang, S., Roche, M. J., Pincus, A. L., Conroy, D. E., Rebar, A. L., & Ram, N. (2014). Interpersonal dependency and emotion in every day life. *Journal of Research in Personality*, 53, 5-12. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2014.07.007>
- Werner, N. E., & Crick, N. R. (2004). Maladaptive peer relationships and the development of relational and physical aggression during middle childhood. *Social Development*, 13(4), 495-514. <https://doi.org/10.1111/j.14679507.2004.00280.x>
- Werner, N. E., & Nixon, C. L. (2005). Normative beliefs and relational aggression: An investigation of the cognitive bases of adolescent aggressive behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 229-243. <https://doi.org/10.1007/s10964-005-4306-3>
- Westen, D., Ludolph, P., Block, M. J., Wixom, J., & Wiss, F. C. (1990). Developmental history and object relations in psychiatrically disturbed adolescent girls. *American Journal of Psychiatry*, 147(8), 1061-1068. <https://doi.org/10.1176/ajp.147.8.1061>
- Weyns, T., Verschueren, K., Leflot, G., Onghena, P., Wouters, S., & Colpin, H. (2017). The role of teacher behavior in children's relational aggression development: A five-wave longitudinal study. *Journal of school psychology*, 64, 17-27. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2017.04.008>
- Wiersma, J. E., Hovens, J. G., van Oppen, P., Giltay, E. J., van Schaik, D. J., & Penninx, B. W. (2009). The importance of childhood trauma and childhood life events for chronicity of depression in adults. *The Journal of clinical psychiatry*, 70(7), 8733.
- Wigman, S. A., Graham-Kevan, N., & Archer, J. (2008). Investigating sub-groups of harassers: The roles of attachment, dependency, jealousy and aggression. *Journal of Family Violence*, 23, 557-568. <https://doi.org/10.1007/s10896-008-9171-x>
- Woods, P., & Ashley, C. (2007). Violence and aggression: A literature review. *Journal of psychiatric and mental health nursing*, 14(7), 652-660. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2007.01149.x>
- World Health Organization. (2022). *Preventing injuries and violence: an overview*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240047136>
- Wiggins, J. S., & Winder, C. L. (1961). The Peer Nomination Inventory: An empirically derived sociometric measure of adjustment in preadolescent boys. *Psychological Reports*, 9(3), 643-677. <https://doi.org/10.2466/pr0.1961.9.3.643>

- Wright, E. M., & Benson, M. L. (2010). Relational aggression, intimate partner violence, and gender: An exploratory analysis. *Victims & Offenders*, 5(4), 283-302. <https://doi.org/10.1080/15564886.2010.509649>
- Wuth, A., Mishra, S., Beshai, S., & Feeney, J. (2021). Experiences of developmental unpredictability and harshness predict adult cognition: An examination of maladaptive schemas, positive schemas, and cognitive distortions. *Current psychology*, 1-11. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01274-2>
- Yang, J., Huebner, E. S., & Tian, L. (2022). Transactional processes among childhood maltreatment, self-control and aggression in early adolescence: Disentangling between-and within-person associations. *Research on child and adolescent psychopathology*, 50(3), 321-334. <https://doi.org/10.1007/s10802-021-00863-4>
- Yargic, L. I., Tutkun, H., & Sar, V. (1995). Reliability and validity of the Turkish version of the Dissociative Experiences Scale. *Dissociation: Progress in the Dissociative Disorders*.
- Yates, T. M., Carlson, E. A., & Egeland, B. (2008). A prospective study of child maltreatment and self-injurious behavior in a community sample. *Development and psychopathology*, 20(2), 651-671. <https://doi.org/10.1017/S0954579408000321>
- Yazgan İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2012). *Kişilik Kuramları* (6. baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Yılmaz, Ş., & Ulusoy, Y. (2024). Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği'nin Kısa Formunun Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 29-49. <https://doi.org/10.60107/maunef.1487611>
- Yöyen, E., & Bozacı, U. (2023). Childhood Traumas, Emotional Differences and Resilience as Predictives of Interpersonal Problems. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 5(2), 129-139. <https://doi.org/10.35365/ctjpp.23.2.05>
- Yu, X., He, T., Tan, Y., Chi, P., & Lin, X. (2023). Intergenerational effects of childhood maltreatment: the relationships among parental childhood emotional neglect, emotional expressiveness and children's problem behaviors. *Child Abuse & Neglect*, 140, 106147. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106147>
- Yuan, N. P., Koss, M. P., & Stone, M. (2006). *The psychological consequences of sexual trauma*. Harrisburg, PA: VAWnet.

- Young, J.E., Klosko, J.S., & Weishaar, M.E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York. The Guilford Press.
- Zamir, O. (2022). Childhood maltreatment and relationship quality: A review of type of abuse and mediating and protective factors. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23(4), 1344-1357. <https://doi.org/10.1177/1524838021998319>
- Zerubavel, N., Messman-Moore, T. L., DiLillo, D., & Gratz, K. L. (2018). Childhood sexual abuse and fear of abandonment moderate the relation of intimate partner violence to severity of dissociation. *Journal of Trauma & Dissociation*, 19(1), 9-24. <https://doi.org/10.1080/15299732.2017.1289491>
- Zhang, H., Gao, X., Liang, Y., Yao, Q., & Wei, Q. (2024). Does child maltreatment reduce or increase empathy? A systematic review and meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(1), 166-182. <https://doi.org/10.1177/15248380221145734>
- Zhu, W., Chen, Y., & Xia, L. X. (2020). Childhood maltreatment and aggression: The mediating roles of hostile attribution bias and anger rumination. *Personality and individual differences*, 162, 110007. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110007>
- Zimmer-Gembeck, M. J., Geiger, T. C., & Crick, N. R. (2005). Relational and physical aggression, prosocial behavior, and peer relations: Gender moderation and bidirectional associations. *The Journal of Early Adolescence*, 25(4), 421-452. <https://doi.org/10.1177/0272431605279841>
- Xiang, Y., Chen, Z., & Zhao, J. (2020). How childhood maltreatment impacts aggression from perspectives of social comparison and resilience framework theory. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 29(9), 1113-1124. <https://doi.org/10.1080/10926771.2019.1685046>
- Xie, H., Cairns, R. B., & Cairns, B. D. (2002). The development of social aggression and physical aggression: A narrative analysis of interpersonal conflicts. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 28(5), 341-355. <https://doi.org/10.1002/ab.80008>
- Xie, H., Farmer, T. W., & Cairns, B. D. (2003). Different forms of aggression among inner city African-American children: Gender, configurations, and school social networks. *Journal of School Psychology*, 41(5), 355-375. [https://doi.org/10.1016/S0022-4405\(03\)00086-4](https://doi.org/10.1016/S0022-4405(03)00086-4)

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığından, sorulara verilecek cevaplar kimsenin kimliğini ortaya koymayacak biçimde kullanılacak ve kesinlikle kişisel bir değerlendirme yapılmayacaktır. Sizden istenen bu araştırmada kullanılan ölçme araçlarındaki maddeleri dikkatli bir şekilde okuyup, size en uygun yanıtı vermenizdir. Araştırmaya katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

1.Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek

2. Yaşınız:

3.Bölümünüz:

4.Sınıfınız:

Ek 2. Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği Kısa Form Maddeleri

Madde no	Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve sizin tutum ve davranışlarınıza uygun olup olmadığına karar veriniz. Sizden istenen her bir ifadenin karşısına <i>Tamamen uygun</i> , <i>Oldukça uygun</i> , <i>Biraz uygun</i> , <i>Hiç uygun değil</i> şeklindeki derecelendirmeleri dikkate alıp (X) kullanarak yanıtınızı vermenizdir. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığından, sorulara verilecek cevaplar kimsenin kimliğini ortaya koymayacak biçimde kullanılacak ve kesinlikle kişisel bir değerlendirme yapılmayacaktır.	Hiç uygun değil	Biraz uygun	Oldukça uygun	Tamamen uygun
1	Lider olmaktansa geri plandaki kişi olmayı tercih ederim.	1	2	3	4
6	Sosyal ortamlarda çok çekingen davranırım.	1	2	3	4
11	Destegine ve sevgisine çok ihtiyaç duyduğum insanları kaybetmekten çok korkarım.	1	2	3	4

Ek 3. Çocukluk Çağı Travmaları Anketi (CTQ-28)

Madde no	Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz. Bu sorular çocukluğunuzda ve ilk gençliğinizde (20 yaşından önce) başınıza gelmiş olabilecek bazı olaylar hakkındadır. Her bir soru için sizin durumunuza uyan rakamı işaretleyiniz. Sorulardan bazıları özel yaşamınızla ilgilidir; lütfen elinizden geldiğince gerçeğe uygun yanıt veriniz. Yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Çocukluğumda ya da ilk gençliğimde...	Hicbir zaman	Nadiren	Kimi zaman	Sık olarak	Çok sık
1	Evde yeterli yemek olmadığından aç kalırdım.	1	2	3	4	5
15	Vücutça kötüye kullanılmış olduğuma (dövülme, itilip kakılma vb.) inanıyorum.	1	2	3	4	5
25	Duygusal bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma (hakaret, aşağılama vb.) inanıyorum.	1	2	3	4	5

Ek 4. Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği (ARİLSÖ)

Madde no	Bu ölçme aracında arkadaşınıza kızdığınızda ya da sinirlendiğinizde ve onu incitmek, ona zarar vermek istediğinizde ne gibi yöntemler tercih ettiğiniz ele alındığından aşağıdaki her ifadeyi bu bağlamda değerlendiriniz. Lütfen aşağıdaki her ifadeyi “Arkadaşıma zarar verecek ya da incitecek derecede kızarsam ya da sinirlenirsem,” cümlecini ekleyerek okuduktan sonra ifadelerin size uygunluk düzeyini ilgili alandaki parantezin içine (X) işareti koyarak belirtiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
1	beni telefonla aradığında, çağrısına yanıt vermem.	1	2	3	4	5
10	onun hoşlandığı etkinlikleri başkalarıyla yapmayı planlarken onu bu planlara dahil etmem.	1	2	3	4	5
21	onunla normalde paylaştığımdan daha az şey paylaşıyorum.	1	2	3	4	5

Ek 5. Tez Öneri Kabul Formu

 İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ	YÖNETİM KURULU KARARI FORMU	Doküman No	İNÜ-KYS-FRM-002
		Yayın Tarihi	19.08.2019
		Revizyon No	
		Revizyon Tarihi	
		Sayfa No	

YÖNETİM KURULU KARARI		
Toplantı Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
11.01.2024	2	2024/2-13

Enstitümüz, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi **Şilan YILMAZ**'ın, tez konusunun belirlenmesine ilişkin, Anabilim Dalı Başkanlığının 09.01.2024 tarih ve 392944 sayılı yazısı ve ekleri görüşüldü.

Yapılan görüşmelerden sonra, adı geçen öğrencinin, Dr. Öğr. Üyesi Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ danışmanlığında hazırlamış olduğu "**Çocukluk Çağı Travması, Kişilerarası Bağımlılık ve İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" başlıklı tez önerisinin "İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği" nin 10. Maddesi uyarınca kabulüne oybirliği ile karar verildi.

Ek 6. Etik Kurul Onayı

E-200 7006 62 52 Yılı: 06/03/2024 E.420524		Etik Kurul Otomasyonu	
T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu			
Oturum Tarihi : 07-03-2024	Oturum Sayısı : 4	Karar Sayısı : 21	
Etik Açısından Uygun			
Çalışma Adı	ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI, KİŞİLERARASI BAĞIMLILIK VE İLİŞKİSEL SALDIRGANLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ		
Araştırmacılar	Kullanıcı Şilan YILMAZ (Yürütücü) Dr.Öğretim Üyesi Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ (Danışman)		
Başkan	Prof.Dr. Hakan ÖZDEMİR		
Kurul Üyeleri			
Kullanıcı Mehmet YILMAZ		Prof.Dr. Yusuf BATAR	
Prof.Dr. Mehmet ÖNAL		Prof.Dr. Bilal Altay	
Prof.Dr. Mehmet GÜNGÖR		Prof.Dr. Süleyman ÇALDAK	
Prof.Dr. Lutfiye ÖZDEMİR			

Ek 7. Araştırma İzin Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 05/07/2024-459747

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-50235129-399--459747
Konu : Araştırma İzni(Şilan YILMAZ)

05/07/2024

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 04/07/2024 tarihli ve 459336 sayılı yazımız,

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Şilan YILMAZ'ın; Doç. Dr. Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ danışmanlığında, yürütmekte olduğu "Çocukluk Çağı Travması, Kişilerarası Bağımlılık ve İlişkisel Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında ekteki ölçek ve testleri Üniversitemize kayıtlı öğrencilere uygulayarak veri toplama talebi Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof.Dr. Nusret AKPOLAT
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek 8. Ölçek İzinleri

Gönderen: Şilan Yılmaz <[redacted]>

Merhaba, ben Şilan YILMAZ. İnönü üniversitesinde yüksek lisans yapıyorum. İzniniz olursa yüksek lisans tezimde ölçme aracı olarak geliştirmiş olduğunuz Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği (ARİLSÖ)'ni kullanmak isterim. Ölçek maddelerinin tamamını ve puanlaması hakkında bilgileri paylaşmanız araştırmama yardımcı olacaktır. Saygılarımla.

Ynt: Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği (ARİLSÖ) izin

Merhabalar Şilan Hanım,

Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği (ARİLSÖ)'ni tez çalışmanızda kullanabilirsiniz. Ölçek maddelerinin tamamını ve puanlaması hakkında bilgileri ekteki dosya ile paylaşıyorum. Ölçeğin psikometrik özelliklerine ilişkin ayrıntılı bilgiye yökün tez tarama sayfasındaki [Üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık ile benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler](#) başlıklı çalışmadan ulaşabilirsiniz. İyi çalışmalar dilerim.

Teşekkür ederim hocam.

Yıldız KURTYILMAZ
01:28 tarihinde

Merhaba, ben Şilan YILMAZ. İnönü üniversitesinde yüksek lisans yapıyorum. İzniniz olursa yüksek lisans tezimde ölçme aracı olarak uyarlamış olduğunuz Çocukluk Çağı Travmaları Anketi'ni kullanmak isterim. Ölçek maddelerinin tamamını ve puanlaması hakkında bilgileri paylaşmanız araştırmama yardımcı olacaktır. Saygılarımla.

024

Teşekkür ederim hocam.

Kullanabilirsiniz.

Ek 9. Tez Orijinallik Raporu

ÖZ GEÇMİŞ**Ad Soyad:****Doğum Yeri/Yılı:****E-posta:****Eğitim Bilgileri:**

2009-2012: Diyarbakır İMKB Anadolu Öğretmen Lisesi

2012-2016: İnönü Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (Lisans)

2022-2024: İnönü Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (Yüksek Lisans)

İş Durumu:

2018-...: Atatürk Ortaokulu, Bağlar/Diyarbakır